

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Klinik Psikoloji Bilim Dalı

**POLİTİK GÖSTERİLERDE KİŞİLERİN MARUZ KALDIKLARI
ŞİDDETİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Mübeccel YENİADA

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

POLİTİK GÖSİTERİLERDE KİŞİLERİN MARUZ KALDIKLARI ŞİDDETİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Mübeccel YENİADA

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

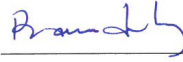
Klinik Psikoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2015

KABUL VE ONAY

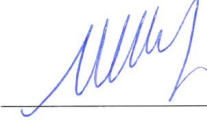
Mübeccel YENİADA tarafından hazırlanan "Politik Gösterilerde Kişilerin Maruz Kaldıkları Şiddetin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 23.06.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Banu YILMAZ (Başkan)

Doç. Dr. Sedat IŞIKLI (Danışman)

Doç. Dr. Müjgan İNÖZÜ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Yusuf ÇELİK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 2 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

23.06.2015

Mübeccel YENİADA

TEŞEKKÜR

Kolektivizm çalışma gayesiyle çıktığım yolda gerçek anlamda kolektif bir çalışmanın ürününü ortaya koyduğumu söyleyerek başlama sözümü tutmak istiyorum. İlk olarak sevgili danışmanım Sedat Işıklı'ya gerek öneri aşamasında cesarettime ortak olarak yanımda durduğu, gerekse süreç boyunca tüm içtenliğiyle emeğini esirgemediği ve heyecanıma ortak olduğu için sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Bundan sonraki meslek yaşamımda da omuz omuza olmayı tüm kalbimle diliyorum. Jüri üyem ve süpervizörüm Müjgan İnözü'ne gerek jürideki katkılarından gerekse terapist olma yolunda bana öğrettiği her şey için çok teşekkür ederim. Sözleriniz tüm meslek hayatım boyunca kulaklarımda. Jüri üyem ve geç tanıdığım Banu Yılmaz hocama tüm katkılarından ötürü teşekkür ederim. Bu çalışmanın bir başlangıç olmasını diliyorum; sizden öğreneceğim daha çok şey var. Sevgili meslektaşım, hemşerim, hocam, abim, dostum Çağay Dürü'ye hayatıma girdiği andan itibaren bana kattığı her şey için çok teşekkür ederim. Desteğini, bana güvendiğini ve yanımda olduğunu bilmek çok değerli; iyi ki varsın.

Bu çalışmayı kolektif kılan tüm dostlarıma sonsuz teşekkür ederim: beni tez sürecimin zorluklarına rağmen çok sevdiniz, müteşekkirim. Sevgili Gülşen Kaynar, hayatıma politik travma çalışmaya karar vermemle girmen bu çalışmanın bana kattığı en güzel şey olabilir. İyi ki vardın, yanımdaydın, yanımdasın. Dostluğun ve katkıların için çok teşekkür ederim. Sevgili Özge Anaç, ODTÜ'den bana kalan kıymetli dostum; her an her dakika desteğini hissettiğim, inancımı yitirdiğim her an sevginle toparlandığım, bana beni hatırlattığın her anımız bu çalışmanın en değerli anıları. Artık akademisyen olmaya hazırsın ve ben her daim yanıdayım. Teşekkür ederim her şey için. Değerli dostum Bahadır Oktay, katkıların, desteğin öneri sürecinden tez teslim sürecine kadar bir an dahi azalmadı. Sevgin, katkı, varlığın paha biçilemez. Kocaman bir teşekkür ve iyi ki varsın diyorum tüm kalbimle. Sevgili Anıl Varel, acımasız olduğunu düşündüğün anlardaki geribildirimlerin dahi beni ben yapma, bu çalışmaya artı değer katma anlamında çok değerliydi. Senden öğreneceğim, benim sana öğreteceğim daha çok şey var. İyi ki bu süreçte yanımda ve destektin, çok teşekkür ederim. Canım meslektaşım ve dostum Başak Taş, evini, yüreğini, biligini ve en önemlisi de dostluğunu paylaştın. Nice güzel yıllarımız olsun birlikte. Sevgili meslektaşım Esra Pektaş, ODTÜ'nün yapamadığını biz yaptık ve

bir araya geldik. Dostluğun ve katkıların için çok teşekkür ederim. Dönem arkadaşım ve meslektaşım Özlem Kahraman, yanımda olduğun için çok teşekkür ederim.

Veri toplama aşamasında çalışmama katkı koymakta tereddüt etmeyen tüm oluşumlara çok teşekkür ederim. Sizler omuz vermeseniz bu çalışmayı ortaya koymak imkansızdı. Ve de en önemlisi, direnen Türkiye halklarına teşekkürlerin en büyüğünü borçluyum. Daha güzel günlerin umuduyla göğüs gerdiğiniz şiddetin bu çalışmayla ortaya koyulabilecek düzeyde olmadığını, bu kavganın bitmediğini biliyorum. Dayanışmayla, sevgiyle var olun..

Son olarak sevgili aileme beni her daim destekledikleri, bir an dahi yalnız bırakmadıkları için çok teşekkür ederim. Hayatımın kıymetli kadınları Fatma Yeniada, Müge Yeniada, Selen Avkan Yeniada ve Ecem Tuğçe Göker'e bana güzel işler yapabilme cesareti verdikleri ve zorluklara göğüs gerebilen bir kadın olabilmeyi öğrettikleri için sonsuz teşekkür ederim. Varlığınız rengarenk çiçekler hayatımda..

Bu çalışmayı,

Gezi'de yaşamını yitirenlere,

Ve tüm insan hakları ihlalleri mağdurlarına adıyorum..

ÖZET

Yeniada, Mübeccel. *Politik Gösterilerde Kişilerin Maruz Kaldıkları Şiddetin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015.

Bu araştırmanın temel amacı Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerin maruz kaldıkları fiziksel ve psikolojik şiddet sonucunda ortaya çıkan travma sonrası stres belirti düzeyi ve travma sonrası büyüme düzeyi boyutlarında incelenmesidir. Bu bağlamda ilk olarak, Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerde eylemler öncesi ve daha sonrasında travmatik yaşantı düzeyi, politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyi istatistiki olarak kontrol edildikten sonra, eylemler süresince maruz kalınan fiziksel ve psikolojik şiddet düzeyinin, eylemlerde geçirilen toplam sürenin, algılanan sosyal desteğin ve dünyaya ilişkin varsayımların travma sonrası stres belirti düzeyini ve travma sonrası büyüme düzeyini yordayıp yordamadıklarına bakılmıştır. Çalışmanın örneklemini Gezi Parkı eylemlerine en az bir kez katılmış 514 kişiden oluşmaktadır. Katılımcılara, Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu, Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin Stres Belirtileri Alt Ölçeği, Travma Sonrası Büyüme Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmadan elde edilen verilerin analizinde ilk aşamada, politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlık değişkenlerinin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerindeki etkilerini sınamak amacıyla 3 (örgütlü/ politik aktif/ politik aktif değil) x 5 (oldukça hazırlıklı/ hazırlıklı/ ne hazırlıklı ne değil/ hazırlıklı değil/ hiç hazırlıklı değil) faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre bu iki değişkenin ortak etkisi saptanmamış, ancak (1) örgütlü grubun, politik olarak aktif olmayan gruba göre anlamlı düzeyde daha yüksek travma sonrası stres belirti düzeyine sahip olduğu ve (2) şiddete psikolojik hazırlıklılık arttıkça travma sonrası stres belirti düzeyinin azaldığı bulunmuştur. Sonraki aşamada ise travma sonrası stres belirti düzeyini ve travma sonrası büyüme düzeyini yordayan değişkenleri belirlemeye yönelik olarak iki ayrı Hiyerarşik Regresyon Analizi yürütülmüştür. Yapılan ilk Hiyerarşik Regresyon Analizi sonucunda Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerde travma sonrası stres belirti düzeyini, eylemler öncesi ve sonrası travmatik yaşantı düzeyleri ile şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyi istatistiki olarak kontrol edildikten sonra eylemler süresince maruz kalınan şiddet düzeyi, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin 'özel bir insan' alt boyutu ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'rastlantısallık' ve 'kendilik değeri' alt boyutlarınca yordandığı elde edilmiştir. İkinci Hiyerarşik Regresyon Analizi doğrultusunda ise eylemlere katılan kişilerin travma sonrası büyüme düzeylerinin eylemler öncesi ve sonrası travmatik yaşantı düzeyleri ile şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyi istatistiki olarak kontrol edildikten sonra eylemler süresince maruz kalınan şiddet düzeyi, eylemlerde geçirilen toplam süre ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'iyilik', 'şans' ve 'adalet' alt boyutlarınca yordandığı sonucuna erişilmiştir.

Anahtar Sözcükler

Travma Sonrası Stres, Travma Sonrası Büyüme, Gezi Parkı Eylemleri, Politik Şiddet

ABSTRACT

Yeniada, Mübeccel. *Investigation of the Outcomes Caused by the Exposure to Violence During Political Demonstrations in the Light of Various Variables*, Master's Thesis, Ankara, 2015.

Main aim of the current study is to examine the Gezi Park demonstrators on the dimensions of post-traumatic stress symptom levels and post-traumatic growth levels in the wake of physical and psychological violence that they have been exposed to. In this respect, after statistically controlling for traumatic experience levels before and after the demonstrations, political activism levels and psychological preparedness against violence it was examined whether physical and psychological violence exposure levels, total amount of time spent at the demonstrations, perceived social support and world assumptions predict the post-traumatic stress symptom levels and post-traumatic growth levels of the Gezi Park demonstrators. Sample of the study consist of 514 Gezi Park demonstrators. The participants were given Demographic Information and Event Information Form, Stress Symptoms Sub-scale of the Posttraumatic Stress Diagnostic Scale, Post-traumatic Growth Inventory, Multidimensional Scale of Perceived Social Support and the World Assumptions Scale. As the first step to analyze the data gathered, in order to test for the effects of the political activism and psychological preparedness against violence, on post-traumatic stress symptom levels, 3 (activist/ politically active/ politically inactive) x 5 (well prepared/ prepared/ neither prepared nor unprepared/ not prepared/ not prepared at all) Analysis of Variance (ANOVA) was conducted. ANOVA results indicate no significant interaction effect of the two variables on post-traumatic stress symptom levels, however do point out that; (1) the activist group showed significantly higher post-traumatic stress symptom levels than the politically inactive group and (2) as the psychological preparedness against violence increased post-traumatic stress symptom levels decreased. In further analysis, two Hierarchical Regression Analysis were conducted so as to identify the predictors of post-traumatic stress symptom levels and post-traumatic growth levels. Results of the first Hierarchical Regression Analysis display that after statistically controlling for traumatic experience levels before and after the demonstrations and psychological preparedness against violence, the post-traumatic stress symptom levels were predicted by the violence exposure levels, 'significant others' sub-scale of the Multidimensional Scale of Perceived Social Support and 'randomness' and 'self-worth' sub-scales of the World Assumptions Scale. Owing to the second Hierarchical Regression Analysis, it was attained that after statistically controlling for traumatic experience levels before and after the demonstrations and psychological preparedness against violence; violence exposure levels, total amount of time spent at the demonstrations and 'benevolence', 'chance' and 'justice' sub-scales of the World Assumptions Scale predicted the post-traumatic growth levels.

Key Words

Post-traumatic Stres, Post-traumatic Growth, Gezi Park Protests, Political Violence

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. TRAVMA VE RUHSAL TRAVMA	2
1.1.1. Travmatik Yaşantı	4
1.1.2. Akut Stres Bozukluğu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu	5
1.1.3. Travma Sonrası Büyüme	8
1.2. KİTLESEL BAĞLAMDA TRAVMA	10
1.2.1. Kolektif Travma	10
1.2.2. Politik Travma	11
1.3. POLİTİK ŞİDDET SONRASI TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİ VE TRAVMA SONRASI BÜYÜME İLE İLİŞKİLİ BAZI DEĞİŞKENLER	13
1.3.1. Şiddet	13
1.3.2. Politik Aktivizm ve Psikolojik Hazırlıklılık	15
1.3.3. Travmatik Olayın Şiddeti ve Travmatik Olayın Etkisi	17
1.3.4. Dünyaya İlişkin Varsayımlar	18
1.3.5. Sosyal Destek	20
1.4. TOPLUMSAL HAREKETLER	22
1.4.1. Gezi Parkı Eylemleri	23
1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	27
BÖLÜM 2	30
YÖNTEM	30
2.1 ÖRNEKLEM	30
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	34
2.2.1. Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu	34
2.2.2. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin Stres Belirtileri Alt Ölçeği	35
2.2.3. Travma Sonrası Büyüme Ölçeği	36

2.2.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	37
2.2.5. Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği	38
2.3. İŞLEM.....	39
2.4.VERİLERİN ANALİZİ.....	39
BÖLÜM 3	44
BULGULAR.....	44
3.1. POLİTİK AKTİVİZM VE ŞİDDETE PSİKOLOJİK HAZIRLIKLILIĞIN TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİ AÇISINDAN İNCELENMESİ.....	44
3.2. TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİ ve TRAVMA SONRASI BÜYÜME DÜZEYİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER	46
3.2.1. Değişkenler Arası İlişki	46
3.2.2. Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi	48
3.2.3. Travma Sonrası Büyüme Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi	50
BÖLÜM 4	52
TARTIŞMA.....	52
4.1. POLİTİK AKTİVİZM VE ŞİDDETE PSİKOLOJİK HAZIRLIKLILIĞIN TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİLER AÇISINDAN İNCELENMESİNE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	52
4.2. TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	55
4.3. TRAVMA SONRASI BÜYÜME DÜZEYİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	57
4.4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE GENEL DEĞERLENDİRME	60
4.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER.....	62
KAYNAKÇA.....	64
EKLER	74

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1. DSM-V'e Göre TSSB Tanı Ölçütleri (APA, 2013; çev. Köroğlu, 2014).....	7
Tablo 2. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklere İlişkin Sıklık ve Yüzdelerik Değerleri	31
Tablo 3. Politik Aktivizm ve Şiddete Psikolojik Hazırlıklılığın Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyi Açısından İncelenmesine Yönelik ANOVA Sonuçları.....	45
Tablo 4. Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyi ve Travma Sonrası Büyüme Düzeyi ile Araştırmada Ele Alınan Diğer Değişkenlerin Birbirleriyle İlişkisine Ait Korelasyon Katsayıları.....	47
Tablo 5. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin Stres Belirtileri Alt Ölçeği'nden Alınan Puanla İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	49
Tablo 6. Travma Sonrası Büyüme Ölçeği'nden Alınan Puanlara İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları	50

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyini Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları	42
Şekil 2. Travma Sonrası Büyüme Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları	43

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Tarih boyunca, önemli toplumsal olaylar pek çok alanda olduğu gibi ruh sağlığı alanında da paradigma değişimlerine zemin hazırlamıştır. Örneğin, psikolojik travma olgusuna gözlerin çevrilmesi ilk olarak I. Dünya Savaşı sonrası döneme denk düşmekte ve bu dönem savaştan dönen askerlerin içerisinde buldukları durumun anlaşılması ve ele alınması gerekliliğinden doğan ihtiyaca köklerini yaslamaaktadır (Langer, 2011). Toplumsal değişim arzusu içeren toplumsal hareketler ise psikolojik travma bağlamında savaş kadar sıklıkla çalışılmamıştır.

Psikolojik travma, travmatik olay karşısında bireylerin baş etme sistemlerinin sekteye uğraması, güçsüzlükleriyle yüz yüze gelmeleri ve çaresiz kalmaları şeklinde ele alınmaktadır (Türksoy, 2003). Öte yandan, yarattığı sıkıntıların yanı sıra gelişim için de fırsat olabileceği öne sürülmekte ve kişilerin travmatik yaşantı sonrası daha iyi bir işlevsellik düzeyine ulaşabildiklerine dair bulgular da önemle vurgulanmaktadır (Tedeschi, 1999).

Dünya Sağlık Örgütü (2014) ruh sağlığının herhangi bir ruhsal bozukluğun olmaması durumundan fazlası olduğunu ve pek çok sosyal, psikolojik ve biyolojik etmenin ruh sağlığı üzerinde yadsınamaz etkileri olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan ana akım psikolojinin biyolojik modele dayanan DSM tanı kriterleri ve ‘hastalık’ kavramı da gerek bütünüyle ruhsal bozuklukların gerekse psikolojik travma olgusunun etkilerinin sosyal bağlamdan kopuk ele alınmasının önünü açmaktadır. Bu sebeple, bu çalışma kapsamında da vurgu yapılmak istendiği gibi ruhsal travma çalışmalarında sosyal bağlamın önemi göz ardı edilmemelidir.

Politik koşullar sosyal bağlamın çerçevesini belirlemede önem arz etmektedir. Montiel (2000), gelişmekte olan ülkelerdeki pek çok insanın uzun süreli çatışma ortamında politik kökenli travmaya maruz kaldıklarını vurgulamaktadır. Politik travmalar, kolektif biçimde deneyimlenen ve toplumu oluşturan bireyler üzerinde içerdikleri şiddet düzeyinde farklı etkileri gözlenen deneyimlerdir. Kolektif düzeyde deneyimlenen insan eliyle

gerçekleştirilen travmatik olaylar ruhsal travma kapsamında çalışılmışsa da kolektif travmaların çalışılmasında sıklıkla doğal afetlere yer verilmiştir (Luszczynska, Benight ve Cieslak, 2009).

Politik travma çalışmalarında öne çıkan bireylerin politik aktivizm düzeyleri, kişilerin bu türden travmatik olaylar karşısında şiddete karşı psikolojik olarak hazırlıklı olmalarına katkı sağlayarak travmatik olaya bir anlam verilmesini kolaylaştırdığı, dolayısıyla da olayın etkileri açısından sağaltıcı bir etki yarattığı öne sürülmektedir (Paker, 2000; Başoğlu ve ark., 1994). Öte yandan, kolektif travma çalışmalarında, sosyal desteğin de tutarlı bir şekilde travmatik olayın olumsuz etkilerinin daha az olmasıyla ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Hoffman ve Kruczek, 2011). Bireysel travmalar gibi kitlesel travmaların da kişilerin dünya ve kendilik tahayyüllerini sarsma potansiyeli itibariyle dünyaya ilişkin varsayımlarında bir takım değişimler olabileceğine dikkat çekilmektedir (Janoff-Bulman, 1989). Literatürde vurgulanan bu değişkenlerin mevcut çalışmanın amacı dorultusunda önem arz ettikleri düşünülmektedir.

Bu çalışmayla 2013 yılında gerçekleşen Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerin maruz kaldıkları şiddet ele alınmaktadır. Takip eden bölümde çalışılan olgunun literatür çerçevesinde dayandırıldığı kuramsal zeminin aktarılması amaçlanmıştır.

1.1. TRAVMA VE RUHSAL TRAVMA

Travma, günümüzde zihinsel ve duygusal bir zarar görmeye işaret etse de kelime kökeni itibariyle latince ‘fiziksel yara’ anlamına gelmektedir (Heller ve Markus, 2007). Travma kelimesinin günümüzdeki kullanımı içsel olan duygusal zararı işaret ediyor olsa da kelime kökeni itibariyle latince ‘fiziksel yara’ anlamına gelmektedir (Heller ve Markus, 2007). Köken itibariyle travma, dışsal bir kaynaktan organizmanın bütünlüğünün zedelenmesi anlamını içermektedir. Bu tanım, günümüz psikolojik travmanın tanımıyla oldukça paraleldir. Travmatik yaşantılar da çoğunlukla dışsal bir kaynak kökenli ve kişinin bedensel ve zihinsel bütünlüğünü tehdit eden yaşantılardır. Dünya Sağlık Örgütü (1992) travmatik yaşantıyı, olağandışı bir ruhsal veya fiziksel stres kaynağına uzun veya kısa süreli bir maruziyet olarak tanımlamaktadır.

Yirminci yüzyılda yaşanan iki dünya savaşı, Hiroşima’ya atılan atom bombası,

milliyetçilik ve sömürgecilik odaklı savaşlar, sivilleri hedef alan geniş çaplı şiddet, kitlesel soykırım, doğal afetler ve insan kaynaklı afetler, aile içi şiddetin ve çocuk istismarının görünürlüğünün artması, teknolojik afetler, kıtlık, AIDS ve benzeri bulaşıcı hastalıklar gibi yüz milyonlarca insanın yaşamını olumsuz etkileyen travmatik olaylara bakıldığında, bu tip olayların insanların yaşamlarına olan olumsuz etkilerinin bilimsel olarak çalışılmaya başlanması kaçınılmaz olmuştur (Wilson, 1995). Travmaya bağlı stres tepkilerinin bilimsel olarak sınıflandırılmaya başlanması II. Dünya Savaşından sonraki döneme denk gelse de Freud'un 'travmatik nevroz' tanımı bu sınıflandırmanın temellerini oluşturması açısından öne çıkmaktadır. Freud, erken dönem çalışmalarında çocukluk çağında deneyimlenen ve kişide önemli ölçüde stres yaratan travmatik deneyimlerden bahsetmektedir. Dahası, Freud, Amerikan Psikiyatri Birliği'nin ilk olarak 1980 yılında DSM-III'te tanımladığı Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) kriterlerine yaklaşık 70 yıl öncesinden atıfta bulunmuştur (Wilson, 1995). Bu bağlamda Freud, DSM-III'te tanımlanmış ana belirtilerden girici imgelere, fizyolojik aşırı uyarılmışlığa ve yeniden deneyimleme semptomlarına bu semptomlar tanımlanmadan önce vurgu yapmıştır.

Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun, Amerikan Psikiyatri Birliği'nce sistematik olarak ele alınmasının temellerinin, DSM-I'de yer verilen 'Genel Stres Reaksiyonu' ile atıldığı söylenebilir (APA, 1952). 1968 yılında yayınlanan DSM-II'de ise travmatik yaşam olaylarına atıfta bulunan 'Yetişkin Yaşamının Uyum Tepkileri' kategorisine yer verilmiştir. Ancak bu kategoride ele alınan yaşam olayları örnekleri istenmeyen gebelik, askeri çatışma, Ganser Sendromu, trafik kazaları, gemi, tren, uçak ve diğer trafik kazaları gibi olaylar olması sebebiyle kapsayıcılığının düşük olduğu söylenebilir. Travma Sonrası Stres Bozukluğu tanı kriterlerine ve önemli derecede stres yaratacak bir yaşantının yani travmatik yaşantının varlığına ilk olarak 1980 yılında yayınlanan DSM-III'te yer vermiştir. Bu dönem, TSSB'nin sınıflandırılmasına duyulan gereksinimde Vietnam Savaşı sonrası askerlerde ortaya çıkan ruhsal sorunlar etkili olduğu bilinmektedir. DSM-III'te TSSB, 'Anksiyete Bozuklukları' altında tanımlanmış ve bozukluğa ait belirtiler travmatik olaya ait yineleyen ve sıkıntı veren anımsatıcılar, travma ile ilgili uyarılardan kaçınma ve artan fizyolojik uyarılma şeklinde üç gruba ayrılmıştır. DSM-III'ün gözden geçirilmesiyle yayınlanan DSM-III-R'de TSSB tanı kriterleri de gözden geçirilmiştir (APA, 1987). 1994 yılında DSM-IV'ün yayınlanmasıyla kişinin doğrudan travmatik bir deneyimi olmasa dahi dolaylı olarak etkilenebileceğine, kişinin öznel deneyiminin de

önemli olduğuna yer verilmiştir. Amerikan Psikiyatri Birliğinin bu sınıflandırmasında yapılan önemli bir değişiklik de travmatik olayın ardından TSSB'na ilaveten gelişebilecek ikinci bir durumun tanımlanmış olmasıdır: Akut Stres Bozukluğu (ASB).

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin 2013 yılında yayınladığı DSM-V'e bakıldığında, DSM-IV'te halen Anksiyete Bozuklukları altında ele alınan TSSB'nun 'Travma ve Stresörle İlişkili Bozukluklar' şeklinde ayrı bir bölümde ele alınması önemli bir değişikliktir. DSM-V'te travmatik yaşantı, *Gerçek ya da göz korkutucu bir biçimde ölümlerle, ağır yaralanmayla karşılaşmış ya da cinsel saldırıya uğramış olma* durumunun (a) doğrudan yaşanması, (b) başkaları yaşarken doğrudan tanıklık edilmesi, (c) aileden birinin ya da yakın bir arkadaşın başına geldiğinin öğrenilmesi, (d) travmatik olayın sevimsiz ayrıntılarıyla tekrarlayıcı veya aşırı bir şekilde karşı karşıya gelmesi şeklinde tanımlanmıştır (APA, 2013).

1.1.1. Travmatik Yaşantı

Çoğu insan, yaşamı süresince bir veya daha fazla travmatik yaşantı deneyimlemektedir. Travmatik yaşantıya maruz kalan kişilerin bir kısmı bu deneyimle baş edip yaşamlarına devam ederlerken bir kısmı için acı ve sıkıntı içeren bir süreç başlamaktadır (Breslau, 2001).

Travmatik yaşantılar öngörülemezlik, kontrol edilemezlik, hasar görülebilirlik ve dünya ve hayat görüşünde değişime sebep olma yönleriyle diğer yaşantılardan ayrılmaktadır (Saari, 2005). Travmatik yaşantı sonrası kişiler çok farklı tepkiler gösterebilmekte; farklı kişiler aynı yaşantılara çok farklı biçimlerde tepki verebilmektedirler. Bu tepkiler duygusal, davranışsal, fiziksel ve bilişsel alanlarda pek çok tepkiyi içermektedir. Ek olarak, Saari (2005), travmatik yaşantıya maruz kalan kişilerin yalnızca gerçekte neler olduğuna değil neler olabileceğine dair zihinsel bir temsile de tepki verdiklerini vurgulamıştır. Olayın kaynağına göre travmatik yaşantılar, "doğal yollarla meydana gelen" ve "insan eliyle meydana gelen" olaylar şeklinde ikiye ayrılmaktadır. (APA, 2000). Doğal yollarla meydana gelen travmatik yaşantılar deprem, sel, kasırga, tsunami gibi doğal kaynaklı olayları kapsar. İnsan eliyle oluşan travmalar ise "insan eliyle kasten oluşturulan" ve "kaza sonucu oluşan" travmatik olaylar şeklinde gruplanmaktadır. İnsan eliyle kasten oluşan travmatik yaşantılar savaş, işkence, tecavüz, taciz, terör, soykırım,

gözü gibi yaşantıları kapsarken kaza sonucu oluşanlar trafik/gemi/uçak kazaları, yangın, nükleer kazalar, iş kazaları gibi yaşantıları kapsamaktadır (APA, 2000). İnsan eliyle ve kasten gerçekleştirilen savaş, soykırım, işkence, zorunlu göç, suç ve şiddete maruz kalma olayları hem mağdurlara hem de tanık ve mağdur yakınlarına olan etkilerinden ötürü son derece yıkıcıdır (Breslau ve Davis, 1987). DSM- IV'te, insan eliyle meydana getirilen travmatik olaylar sonrası gelişen TSSB'nin daha şiddetli ve/veya daha uzun süreli olabileceği vurgulanmaktadır (APA, 1994).

Travmatik olay türü ve yaygınlıkları çok sayıda araştırmacı tarafından incelenmiştir (Dohrenwend, 2006). Dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan çalışmalar travmatik olayların yaşam boyu yaygınlığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir (Frans ve ark., 2005; Norris ve ark., 2003). Ülkeler bazında travmatik olay yaygınlıklarına bakıldığında İsveç'te %80.8 (Frans ve ark., 2005), ABD'de %55-%90 arası değişen oranda (Breslau ve ark., 1998), Yeni Zelanda'da %61 (Flett ve ark., 2004), Meksika'da ise bu oran %76 olarak bulunmuştur (Norris ve ark., 2003). Ülkemizde üç ilde ve temsili örneklem ile yapılan bir çalışmada ise travmatik olayların yaşam boyu görülme sıklığı %84 olarak gözlenmiştir (Karancı ve ark., 2009).

1.1.2. Akut Stres Bozukluğu ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Amerikan Psikiyatri Birliği travmatik yaşantıların ardından oluşabilecek iki durum tanımlamaktadır: Akut Stres Bozukluğu (ASB) ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB). Tanımlanan her iki bozukluğun da travmatik olaya doğrudan maruz kalma, tanık olma veya dolaylı maruz kalma yoluyla ortaya çıkabileceği belirtilmiştir (APA, 2013).

DSM-V'te ASB tanı ölçütleri olarak kişinin travmatik olayla karşılaşması, en az üç disosiyatif belirti göstermesi (disosiyatif amnezi, depersonalizasyon, derealizasyon vb.), olayı bilişsel olarak tekrar tekrar yaşaması, travmatik olay ile ilgili uyarılardan kaçınması, kaygı veya artan uyarılmışlık seviyesi, işlevsellikte bozulma ile belirtilerin en az iki gün- en fazla dört hafta sürmesi, olaydan en fazla dört hafta içinde ortaya çıkması ve başka bir psikolojik bozuklukla durumun daha iyi açıklanamaması yer almaktadır (APA, 2013).

TSSB ise travmatik olay ile karşılaşma, travmatik olayın bilişsel olarak tekrar tekrar

deyimlenmesi, fiziksel aşırı uyarılmışlık, olayı hatırlatan şeylerden kaçınma, negatif düşünceler ve duygu durum veya hisler ile belirtilerin en az bir ay süreyle devam etmesi, yaşanan sıkıntıların kişinin sosyal yaşantısında veya klinik düzeyde belirgin bir soruna yol açması ile karakterize edilmiştir (APA, 2013). DSM-V'e göre TSSB tanı ölçütleri Tablo 1'de yer almaktadır.

TSSB'nun yaşam boyu görülme sıklığının %1-3 olduğu bildirilirken klinik olmayan formlarının genel popülasyonun %5-15'inde görüldüğü saptanmıştır (Özçetin, Maraş, Ataoglu ve İçmeli, 2008). Travmatik bir yaşantıya maruz kalanların yaklaşık olarak %18'inin kronik TSSB geliştirdiği öne sürülmektedir (Schroeder, 2000). Kessler, Sonnega, Bromet, Hughes ve Nelson (1995) en yüksek oranda TSSB yaygınlığına işaret eden travmatik olayın cinsel saldırılar (%14) olduğunu saptamıştır. Cinsel saldırıları %13 ile fiziksel saldırıya uğrama ve %12 ile trafik kazası geçirmenin izlediği bildirilmiştir (Kessler ve ark., 1995). Türkiye'de ise 1999 Marmara depremi sonrasında yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre depremden 14 ay sonra TSSB yaygınlığı %23 olarak bulunmuştur (Başoğlu ve ark., 2004).

Politik bağlamda insan eliyle gerçekleştirilen travmatik olaylara ilişkin çalışmalar TSSB'nin daha yaygın görülebildiğine işaret etmektedir. Steel ve arkadaşları (2009) savaş travması ve işkence mağdurlarının %30'unun TSSB ile baş etmek zorunda kaldıklarını bildirmektedirler. Dahası, Güney Afrika'da Hakikatleri Araştırma Komisyonu'nda tanıklık yapan insan hakları ihlaller mağdurlarıyla yürütülmüş bir çalışmanın bulgularına göre bu kişilerde TSSB görülme sıklığının %42 olduğu bildirilmektedir (Kaminer, Stein, Mbanga ve Zungu-Dirwayi, 2001). KwaZulu Natal'da insan hakları ihlalleri tanıklarıyla yürütülmüş olan bir başka çalışmanın sonuçları ise TSSB görülme sıklığının %56'ya kadar çıkabildiğine işaret etmektedir (Pillay, 2000).

Öte yandan, Hernandez'in 2000 yılında Latin Amerika'daki savaş ve politik zulmü anlamaya yönelik gerçekleştirdiği çalışmasının sonuçları TSSB'na farklı bir bakış açısı niteliğindedir (akt. Hernandez, 2002). Bu çalışmanın bulgularına göre Kolombiyalı insan hakları savunucularının zorlu deneyimlerine ve işlevsellik düzeylerindeki düşüşe rağmen bu kişilerin belirtilerinin TSSB tanı kriterleri ile tam olarak uyuşmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, Yehuda ve McFarlane'in (1995) de öne sürdükleri TSSB tanısının önceki dönem çalışmalarında bahsedildiği kadar yaygın olmayabileceğine işaret etmektedir. Yehuda ve

McFarlane, (1995), DSM-IV A kriter kümesi stres kaynaklarına maruz kalan kişiler arasında TSSB yaygınlığının %3 ile %58 arasında değiştiğine dikkat çekmektedir.

Bütüncül bakıldığında, belirtmekte fayda vardır ki TSSB, travma sonrası yaşanan strese tam olarak eşit değildir ve travmatik yaşantının psikolojik etkilerinin incelenmesi yalnızca TSSB ile sınırlandırılmamalıdır (Paker, 2000).

Tablo 1. DSM-V'e Göre TSSB Tanı Ölçütleri (APA, 2013; çev. Koroğlu, 2014)

-
- A. Aşağıdaki yollardan biriyle (ya da birden çoğuyla), gerçek ya da göz korkutucu bir biçimde ölümlerle, ağır yaralanmayla karşılaşmış ya da cinsel saldırıya uğramış olma:
1. Doğrudan örseleyici olay yaşama.
 2. Başkalarının başına gelen olayı doğrudan doğruya görme (bunlara tanıklık etme).
 3. Bir aile yakınının ya da yakın bir arkadaşının başına örseleyici olay geldiğini öğrenme. Aile bireyinin ya da arkadaşının gerçek ölümü ya da ölüm olasılığı kaba güçle ya da kaza sonucu olmuş olmalıdır.
 4. Örseleyici olayın sevimsiz ayrıntılarıyla, yineleyici bir biçimde ya da aşırı bir düzeyde karşı karşıya kalma (ör. insan kalıntıları toplayan ilk kişiler; çocuk sömürsünün ayrıntılarıyla yeniden yeniden karşılaşan polis memurları).
- NOT: Böyle bir karşı karşıya gelme, işle ilgili olmadıkça, elektronik yayın ortamları, televizyon, sinema ya da görseller aracılığıyla olmuş ise A4 tanı ölçütü uygulanmaz.
- B. Örseleyici olaydan sonra başlayan, örseleyici olaya ilişkin, istenç dışı gelen aşağıdaki belirtilerin birinin (ya da çoğunun) varlığı:
1. Örseleyici olayın yineleyici, istemsiz ve istenç dışı gelen sıkıntı, sıkıntı veren anıları.
 2. İçeriği ve/veya duygulanımı örseleyici olayla ilişkili, yineleyici sıkıntı veren düşler.
 3. Kişinin örseleyici olay yeniden oluyormuş gibi hissettiği ya da davrandığı çözümler (disosiyasyon) tepkileri. (Bu tür tepkiler, belirli bir görülme aralığında ortaya çıkabilirler; en uç biçimi, o sırada çevresinde olup bitenlerin tam olarak ayırdında olmamadır.)
 4. Örseleyici olayı simgeleyen ya da çağrıştıran iç ya da dış uyaranlarla karşılaşınca yoğun ya da uzun süreli bir ruhsal sıkıntı yaşama
 5. Örseleyici olayı simgeleyen ya da çağrıştıran iç ya da dış uyaranlara karşı fizyolojiyle ilgili belirgin tepkiler gösterme.
- C. Aşağıdakilerden birinin ya da her ikisinin birlikte olmasıyla belirli, örseleyici olaydan sonra ortaya çıkan, örseleyici olaya ilişkin uyaranlardan sürekli bir biçimde kaçınma:
1. Örseleyici olayla ilgili ya da yakından ilişkili, sıkıntı veren anılar, düşünceler ya da duygulardan kaçınma ya da bunlardan uzak durma çabaları.
 2. Örseleyici olayla ilgili ya da yakından ilişkili, sıkıntı veren anılar, düşünceler ya da duyguları uyandıran dış anımsatıcılardan (insanlar, yerler, konuşmalar, etkinlikler, nesnelere, durumlar) kaçınma ya da bunlardan uzak durma çabaları.
- D. Aşağıdakilerden ikisinin (ya da daha çoğunun) olmasıyla belirli, örseleyici olayın ortaya çıkmasından sonra başlayan ya da kötüleşen, örseleyici olaya ilişkin bilişlerde ve duygudurumda olumsuz değişiklikler olması:
1. Örseleyici olayın önemli bir bölümünü anımsayamama (özellikle unutkanlık) çözümlerine [disosiyatif amnezi] bağlıdır ve baş yaralanması, alkol ya da madde kullanımına bağlı değildir).
 2. Kendisi, başkaları ya da dünya ile ilgili olarak, sürekli ve abartılı olumsuz inanışlar ya da beklentiler (ör. "Ben kötüyüm", "Kimseye güvenilemez", "Dünya tümüyle tehlikeli

-
- bir yerdir”, “Bütün sinir sistemim kalıcı olarak bozuldu”).
3. Örseleyici olayın nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili olarak, kişinin kendisini ya da başkalarını suçlamasına yol açan, süreklilik gösteren, çarpık bilişler.
 4. Süreklilik gösteren olumsuz duygusal durum (ör. korku, dehşet, öfke, suçluluk ya da utanç).
 5. Önemli etkinliklere karşı duyulan ilgide ya da katılımında belirgin azalma.
 6. Başkalarından kopma ya da başkalarına yabancılaşma duyguları.
 7. Sürekli bir biçimde, olumlu duygular yaşayamama (ör. mutluluğu, doyumunu ya da sevgiyi yaşayamama).
- E. Aşağıdakilerden ikisi (ya da daha çoğu) ile belirli, örseleyici olayın ortaya çıkmasıyla başlayan ya da kötüleşen, örseleyici olayla ilintili, uyarılma ve tepki gösterme biçiminde belirgin değişiklikler olması:
1. İnsanlara ya da nesnelere karşı sözel ya da sözel olmayan saldırganlıkla dışa vurulan, kızgın davranışlar ve öfke patlamaları (bir kışkırtma olmadan ya da çok az bir kışkırtma karşısında).
 2. Sakınmaksızın davranma ya da kendine zarar veren davranışlarda bulunma.
 3. Her an tetikte olma.
 4. Abartılı irkilme tepkisi gösterme.
 5. Odaklanma güçlükleri.
 6. Uyku bozukluğu (ör. uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük ya da dingin olmayan bir uyku uyuma).
- F. Bu bozukluğun süresi (B, C, D ve E tanı ölçütleri) bir aydan daha uzundur.
- G. Bu bozukluk, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye neden olur.
- H. Bu bozukluk, bir maddenin (ör. ilaç, alkol) ya da başka bir sağlık durumunun fizyolojiyle ilgili etmenlerine bağlanamaz.

1.1.3. Travma Sonrası Büyüme

Travmatik olayların travma sonrası stres belirtilerine yol açmasının yanı sıra travmatik olayları deneyimlemiş bu kişilerin daha yüksek işlevsellik düzeylerine ulaşabildiklerine dair bulgular da literatürde yer almaktadır. Travma Sonrası Büyüme (TSB) kavramıyla ele alınan bu boyut, Tedeschi tarafından davranışsal etkileri de olabilen, kişinin bilişsel ve duygusal dünyasındaki önemli ve faydalı değişimler olarak tanımlanmaktadır (Tedeschi, Park ve Calhoun, 1998). Travmatik olaya maruz kalmış kişilerin travma sonrası stres ile büyümeyi bir arada yaşayabildikleri aktarılmaktadır (Tedeschi ve Calhoun, 1996).

Tedeschi ve arkadaşları (1998), TSB'nin önceki dönem çalışmalarında travmatik olayın özelliklerinden biri ve daha ziyade bir başa çıkma yolu olarak görüldüğü belirtilmişlerdir. Ancak TSB daha ziyade kişinin travmatik olay ile baş etmesinin bir sonucu olarak yaşadığı değişime işaret etmekte ve dolayısıyla TSB gösteren kişinin olay öncesinden daha olumlu bir işlevsellik düzeyine eriştiğine vurgu yapılmaktadır (Tedeschi ve

Calhoun, 2004). TSB'nin ortaya çıkabilmesi için sıkıntı veya ızdıraba ihtiyaç olduğuna dikkat çekilmektedir (Calhoun ve Tedeschi, 1998). Dahası, travmatik olay esnasında algılanan tehdit ne kadar yüksek olursa kişinin dünyaya ilişkin varsayımlarının o kadar zarar göreceği ve dolayısıyla TSB düzeyinin de bir o kadar fazla olacağı ileri sürülmüştür (Calhoun ve Tedeshi, 2006). Örneğin, Wenchuan depremi sonrası ergenlerle yapılan bir çalışmanın bulgularına göre, diğer deprem mağdurlarına dair duyulan yoğun endişenin TSB ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Ying, Wu, Lin ve Jiang, 2014). Bu çalışmaya göre, olay sonrası daha yüksek endişe bildiren ergenlerin travmatik olaya anlam verme sürecine girdikleri ve bu ergenlerde TSB bulgularına rastlandığı bildirilmektedir.

Tedeschi ve Calhoun'un 1996 yılında yaptıkları çalışmaya göre travma sonrası büyümenin gözlemlendiği alanlar ortaya koyulmuştur. Bu alanlar; (1) kişilerarası ilişkilerde olumlu değişiklikler, (2) kendilik algısındaki olumlu değişiklikler, (3) yaşamın değerini anlama, (4) yeni seçeneklerin farkına varma ve (5) inanç sistemindeki değişimlerdir. Kişilerarası ilişkilerde olumlu değişimler empatik davranışlarda artış, karşıdakilere daha yakın davranma, kendini daha fazla açma ve duygu paylaşımındaki artışı kapsarken, kendilik algısındaki değişiklikler travmatik yaşantıyla başa çıkabilmeden gelen kendine güvende artış ve güçlülük, yeni rollerin benimsenmesi ve daha kırılgan ama daha güçlü kendilik algısını içerir. Yaşamın değerini anlama, günlük ve küçük sayılabilecek şeylerin değerini anlama, yaşamdaki öncelikleri yeniden belirlemeyi içerirken, yeni seçeneklerin fark edilmesi kişinin ulaşamayacağı eski amaçlardan vazgeçmesini ve yeni şeylere ulaşmak için çabalamasını; inanç sistemindeki gelişim ise dini inançların gözden geçirilmesini ve varoluşsal deneyimin derinleşmesini içerir (Tedeschi ve Calhoun, 1996).

Cinsiyet, eğitim ve gelir düzeyi, yaş ile TSB arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar yapılmışsa da birbiriyle çelişen bulgular elde edildiğinden ötürü TSB ile demografik değişkenler arasındaki ilişkide travmatik olayın türünün önemli olabileceği öne sürülmüştür (Bellizzi, 2004). Türkiye'de yapılan bir çalışmada, travma sonrası belirti düzeyinin yüksek olmasının kümülatif TSB düzeyiyle ve TSB alt boyutlarından yaşamın değerini anlama hariç diğer tüm alt boyutlarla önemli düzeyde ilişkili olduğu saptanmıştır (Karancı ve ark., 2012). Aynı çalışmanın bulgularına göre travmatik olay türünün de kişilerarası ilişkilerde olumlu değişimler ve yaşamın değerini anlama alt boyutları ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Schaefer ve Moos 1998 yılında travma sonrası büyümeyle dair kavramsal bir model önermişlerdir. Bu modele göre olumlu sonucun belirleyicileri travma öncesi etmenler (çevresel ve kişisel kaynaklar), olayla ilişkili faktörler (travmanın çeşidi, şiddeti, süresi, zamanı ve etkisi) ve travma sonrası faktörlerdir (baş etme tepkileri, bilişsel yapılandırma süreçleri). Tüm faktörlerin birbirleri üzerinde etkileri vardır. TSB, kişinin sosyal destek ağlarının güçlenmesi, etkili baş etme tarzları kazanması ve kişisel kaynaklarının artması alanlarında olumlu değişimleri kapsamaktadır.

TSB'yi açıklamaya yönelik bir diğer model de Tedeschi ve Calhoun tarafından 2004 yılında önerilmiştir. Bu modele göre, 'sismik' olay kişinin şema ve inançlarını aynı bir depremin binaları sarstığı ve zorladığı gibi sarsar ve zorlar. Eğer bu olay veya olayın sıkıntı veren yanlarıyla uğraşı kişinin bilişsel süreçlerini harekete geçirebilirse TSB deneyimlenebilir. Bu modelde ruminasyonun TSB'nin önemli bir tetikleyicisi olduğuna vurgu yapılmaktadır. Modelde, bilişsel süreçte, olayla ilişkili ruminasyonun iki aşaması olduğu öne sürülmektedir. Travmatik olaya verilen erken dönem tepkilerinde ruminasyonların girici düşünceler gibi otomatik ve istemsiz olduğu belirtilirken; sonraki dönemde olayla ilişkili ruminasyonların daha istemli gerçekleştirildiği ve kişinin bir anlam arayışına girmesine zemin sunarak TSB'ye zemin oluşturduğu bildirilmektedir.

1.2. KİTLESEL BAĞLAMDA TRAVMA

1.2.1. Kolektif Travma

Travmatik yaşantılar, tek bir birey üzerinde sarsıcı etkilere sahip olabileceği gibi geniş kitleleri etkileyen, ortak bir deneyimi de kapsayabilmektedir. Geniş çapta insanın etkilendiği travmatik yaşantılar araştırmacılar tarafından sıklıkla "kolektif travma" şeklinde adlandırılmaktadır (Luszczynska ve ark., 2009). Bireysel travma ile karşılaştırıldığında kolektif travma daha yüksek sosyal destek, sosyal paylaşım, sosyal katılım ve sosyal bağlılığı destekleyen ritüeller içerebilmekte ve tüm bu faktörler kişilerin baş etme becerilerine dair inançlarını güçlendirebilmektedir (Paez, Basabe, Ubillos ve Gonzales-Castro, 2007). Literatüre bakıldığında, Lifton'un (2005) da vurguladığı gibi kolektif travmalar bireysel travmalardan daha az ilgi görmüştür. Kolektif travmatik yaşantılar arasından doğal olaylara bağlı oluşan travmatik yaşantılar oldukça geniş yer tutarken insan eliyle oluşan travmalara dair sıklıkla savaş travması çalışılmıştır (Ozer ve

ark., 2003; akt. Luszczynska ve ark., 2009).

Herman (1992), travma çalışmalarının politik hareketler ile geliştiğini vurgulamaktadır. Yazar, toplumun farkındalık düzeyine erişen kolektif travmatik yaşantıların politik bağlamdan soyutlanamayacak tarihsel olaylar etrafında şekillendiğini söylemektedir. Dahası, travma mağduru kişinin travmatik gerçekliği bilinçte tutma bağlamı arkadaş, eş ve aile tarafından yaratılırken daha geniş kitlelerin sosyal bağlamını politik hareketlerin oluşturduğunu belirtmektedir.

Suedfeld (1997), makrodüzeydeki pek çok travmatik olayın mağdurlarının ölüme yakın bir deneyim yaşamış olma veya ölen/ölümünden dönen birilerini tanıma noktasında ortaklaştıklarını vurgulamaktadır. Öte yandan Suedfeld (1997), travmatize olmuş kitlelerin sarsıcı olay karşısında stres karşıtı veya pozitif tepkiler verebilme kapasitesine de sahip olduklarına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, kitlelerin de bireyler gibi belirli bir düzeyde stres ile baş etme kapasiteleri olduğu ve bu düzeyin değişkenlik gösterdiği vurgulanmaktadır.

1.2.2. Politik Travma

Kolektif politik travma, politik motivasyona sahip insan davranışlarının bir sonucu olarak meydana gelebilen ve politik sonuçlar doğurabilen, toplu haldeki insanları etkileyen, yıkıcı ve sıklıkla şiddet içeren durum olarak tanımlanmaktadır (Vertzberger, 1997). Gelişmekte olan ülkelerde çok sayıda insan uzun süreli çatışma ortamında politik travmaya maruz kalır (Montiel, 2000). Politik travma, politik motivasyonla eylenen ve insan kitlelerince deneyimlenen, yüksek düzeyde stres yaratan dönemler olarak ele alınmaktadır (Vertzberger, 1997). Politik travmaların, travmatik olayı uygulamanın haklılığını meşrulaştıran, politik bir ajandaya sahip grup veya kişilerce uygulandığı; dolayısıyla bu grupların, suçluluk veya pişmanlık yaşama ihtimalinin düşük olduğu vurgulanmaktadır (Montiel, 2000).

Politik travmanın etkileri zamanın ve mekanın ötesinde, mağdurların politik konumlarıyla özdeşleşen diğer bireyleri de etkileme ve tarihsel olarak mağdur grubun kolektif hafızasında uzun süre yer etme potansiyeline sahiptir (Montiel, 2000). Bu tip olaylar, toplulukları etkileyebildiği gibi yeni bir topluluk yaratma kapasitesine de

sahiptirler (Erikson, 1994). Bir diğere deyişle, başka türlü bir araya gelmesi olası olmayan, aynı travmatik yaşantıyı bir arada deneyimleyen kişiler birbirlerini bulur ve ortaklık noktasından bir çeşit birliktelik kurarlar. Bu birlikteliği oluşturan bireylerin karşılıklı destek ve güven arayışı içerisinde oldukları, geçici bir duygusal bağ oluşturdıkları ve genellikle bilişsel düzlemde kısıtlı ortaklıkları olduğu vurgulanmaktadır (Erikson, 1994). Bu kolektivizm sayesinde travmanın bireysel etkileriyle bireylerin üç sebepten ötürü daha etkili baş ettikleri öne sürülmektedir: (1) Bir diğereinin ızdırabını bilmek, kişiye yalnız olmadığı üzerinden bir rahatlama sağlamaktadır, (2) Öfke, utanç, çaresizlik, yas ve korkunun ifade edilebildiği bir ortaklık kurulmuştur ve (3) Olaya dair suç diğereilerine veya kendine, kolektif olarak atfedilir (Vertzberger, 1997). Böylece, kolektiviteden doğan bu sonuçlar, bireyler için travmanın etkileriyle baş etme mekanizması halini alır. Suedfeld, 1990 yılında yayınlanmış olan çalışmasında, kolektif travmaların her zaman negatif veya sıkıntı verici etkilere sahip olmayabileceğini vurgular. Dahası, Suedfeld, travmatize olmuş toplulukların yıkıcı olaylar karşısında stres karşıtı veya pozitif tepki de verebildiklerini öne sürmüştür.

Politik travmaların merkezinde politik bağlamı olan savaş (Steel ve ark., 2009), göç (Shannon ve ark., 2015), işkence (Kaminer, Stein, Mbanga ve Zungu-Dirwayi, 2001; Pilla, 2000) gibi şiddet ve insan hakları ihlallerini içeren olaylar yer almaktadır. Sosyal ve politik bağlamı olan, insan kolektiflerince deneyimlenen bu tip travmatik olayların bireyler üzerinde etkileri olduğu bilinmekle birlikte Becker (1995), politik baskı, soykırım ve işkence gibi insan hakları ihlalleri içeren olayların mağdurlarına TSSB tanısı koyulması eğilimine karşı çıkararak bu kişilerde gözlenen tepkilerin mevcut duruma yönelik beklendik tepkiler olarak anlaşılmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu şekilde bakıldığında, politik travmalarda sosyo-politik etmenlerin de göz önüne alınması önem arz etmektedir. Bir başka deyişle, insan hakları ihlalleri içeren travmatik olaylar söz konusu olduğunda TSSB tanısının, sosyo-politik bağlam gözetilerek ve kişilerin verdikleri tepkilerin mevcut duruma ne denli asimetric olduğu göz önüne alınarak koyulması gerekliliği vurgulanmaktadır.

Politik bağlamda yaşanan travmatik olaylarda, bireylerin stres karşıtı tepki ve stres belirti düzeyleri üzerinde etkili olabileceği düşünülen bazı değişkenler bir sonraki bölümde literatür ışığında aktarılacaktır.

1.3. POLİTİK ŞİDDET SONRASI TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİ VE TRAVMA SONRASI BÜYÜME İLE İLİŞKİLİ BAZI DEĞİŞKENLER

Bireysel travmaların kitlesel travmalardan farklı olmasının bir sonucu olarak bu bağlamda çalışılan psikolojik travma olgusunun da farklı değişkenlerle ele alındığı ve özellikle politik travma ile ilişkili değişkenlerin olay dinamiklerine göre belirlendiği göze çarpmaktadır. Örneğin, özellikle politik travmalar çalışılırken öne çıkan politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenleri bu türden travmatik olaylarla ilişkili görülmektedir (Paker, 2000; Başoğlu ve ark., 1994). Öte yandan, sosyal destek de kitlesel travma çalışmalarında tutarlı bir şekilde öne çıkan önemli bir değişkendir (Hoffman ve Kruzcek, 2011). Gerek bireysel travmalar gerekse kitlesel travmaların kişilerin dünya ve kendilik tahayyüllerini sarsma potansiyeli itibarıyla dünyaya ilişkin varsayımlar da bu çalışmanın bağlamıyla ilişkili olduğu düşünülen bir değişkendir. Şiddet olgusunun varlığı ve maruz kalınan travmatik olayın etkisi ve şiddeti de bir sonraki kısımda çalışmanın diğer değişkenleri olarak ele alınacaktır.

1.3.1. Şiddet

Literatür ışığında, politik travmanın kalbinde şiddetin yer aldığı söylenebilir. Dünya Şiddet ve Sağlık Raporu'na göre kendine yönlendirilmiş şiddet, kişilerarası şiddet ve kolektif şiddet olmak üzere üç tip şiddet tanımlanmaktadır (Dünya Sağlık Örgütü, 2002). Kendine yönlendirilmiş şiddet kendini suistimal etme ve intihar alt kategorilerine ayrılırken, kişilerarası şiddet aile ve eş şiddeti ile çevre şiddeti; kolektif şiddet ise sosyal şiddet, ekonomik şiddet ve politik şiddet şeklinde sınıflandırılmaktadır. Potansiyel travmatik bir yaşantı olarak politik şiddet, politik veya ulusal bir grubun temsilcileri tarafından bir başka politik veya ulusal gruba göre olan politik statüsünü sürdürmek, değiştirmek veya o grubun üyelerinin arzu ettiği değişimleri elde etmesini engellemek amacıyla uygulanan şiddet olarak tanımlanmaktadır (Kanaaneh ve Netland, 1992; akt. Netland, 2001). Belirli bir zamanda ve belirli bir coğrafyada politik şiddet durumunun kişilerin rapor ettikleri bireysel zihinsel sağlık durumları ile ilişkili olduğunu bildirilmektedir (Steel ve ark., 2009). Başoğlu ve arkadaşlarının 2005 yılında yaptıkları çalışma sonucunda, politik şiddetin sivil popülasyonda zayıf fiziksel ve psikolojik sağlık ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Mider (2014), politik şiddetin belirleyicisi olarak üç öğeye işaret etmektedir: sosyal yapı, kültürel faktörler ve bireysel faktörler. Sosyal yapıya ilişkin olarak özellikle demokratik süreç ve yapılardaki ciddi bozulmalar durumlarında politik şiddetin görünür olmasının yanı sıra devlet ile vatandaş arasındaki mesafenin çokluğunun da şiddetin var olmasında önemli bir belirleyici olduğuna işaret edilmiştir. Dahası, sosyal yapı bağlamında politik şiddetin, demokratik süreç ihlalleri (insan hakları ihlalleri, devletin yasal normları çiğnemesi), politik tutarsızlık (ani hükümet değişiklikleri), yönetimdeki grubun toplumun geri kalanından etnik olarak önemli derecede farklı olması (politik ve ekonomik gücün etnik, dini veya sosyal bazlı dağıtılması) ve kamu hizmetlerinde bozulmalar (sosyal güvenlik kapsamı ve etkililiğinde bozulma) şeklinde dört ana sebepten kaynaklanabileceğine vurgu yapılmaktadır. İkinci olarak kültürel perspektiften şiddet kaynakları olarak sosyalleşme sürecinde belirli sabit davranış örüntüleri ve yaptırımı olan değer, inanç ve tutumlarının öne çıktığı belirtilmektedir. Son olarak bireysel perspektiften şiddetin kökenleri kişilerin duygulanımları, motivasyonları ve öznel deneyimleri odağında ele alınmaktadır. Bu noktada belirtmek gerekir ki politik şiddetin sebebinin tek bir kaynak aracılığıyla ve sosyal ve politik bağlamdan kopuk olarak ele alınması mümkün gözükmemektedir.

Bir ülkedeki siyasal gerilim ve politik şiddetin, o ülkedeki bireylerin ruh sağlıkları üzerinde etkileri olduğuna dair bulgular mevcuttur. Örneğin, 1998 yılında yayınlanan bir çalışmaya göre Sri Lanka'da, 1950'de %6,5 iken 1995'e gelindiğinde %47,3'e yükselen intihar oranlarının ortalama bir düzeyden Dünya'nın en yüksek oranlarından birine çıkmış olduğu aktarılmaktadır (Marecek, 1998). Özellikle 1980 sonrası farklı gruplarla devlet arasında doğan yoğun çatışma ortamıyla birlikte pek çok insanın günlük yaşamının aksadığı bir savaş ortamı yaşandığı bildirilmektedir. Çalışma sonucunda, Sri Lanka'daki bu siyasi gerilim ve şiddetin etkisiyle intihar oranlarındaki en yoğun artışın gençler, kadınlar ve yoksul yerlerde yaşayanların oranlarında görüldüğü vurgulanmaktadır.

Politik şiddet ile ilişkili Türkiye'de yapılan çalışmalarda sıklıkla işkence olgusu üzerine çalışılmıştır.

1.3.1.1. İşkence

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (2001), işkencenin, bireyin önceki psikolojik durumuna

bağlı olmaksızın başlı başına ruhsal ve duygusal olumsuz etkiler yaratmak için yeteri kadar güçlü bir travmatik olay olduğunu vurgulamaktadır. İşkencenin Önlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne göre işkence “*bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetken herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatıyla uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırap veren bir fiil*” olarak tanımlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1984). Suedfeld (1990), insan hakları ihlallerini inceleyen uluslararası örgütlerin verilerine dayanarak işkencenin, dünya ülkelerinin neredeyse yarısında uygulandığını bildirmiştir. İşkence, geçmişten günümüze resmi ya da gayri resmi bir biçimde bilgi almak, itiraf ettirmek, düzeni korumak ve cezalandırmak maksatlarıyla bir araç olarak kullanılmıştır (Paker, 2000).

İşkencenin psikolojik sağlık üzerindeki önemli etkilerinden ötürü bu farklı türdeki travmayı ruh sağlığı alanında çalışan profesyonellerin daha iyi anlamaları gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Rasmussen, Crager, Keatlev, Keller ve Rosenfeld, 2011). Yapılan bir çalışmada, işkenceye maruz kalmış kişilerde en sık görülen belirtilerin bilişsel güçlükler, uyku rahatsızlıkları, artan uyarılmışlık, travmanın tekrar tekrar yaşanması ve travmanın hatırlatıcıları karşısında sıkıntı hissetmek olduğu bildirilmiştir (Başoğlu ve ark., 1994).

Başoğlu ve arkadaşlarının 1994 yılında yaptıkları çalışmada işkenceye maruz kalmanın uzun dönemde daha yüksek TSSB, depresyon ve anksiyete belirtileriyle ilişkili olduğu; ancak bu belirtilerin ve psikopatolojik bulguların orta şiddette olduğu belirtilmektedir. Araştırmacılar, çalışmanın sonucunda, işkenceye dair öncül bilgi ve hazırlıklılığın, bir sebebe bağlılığın, travmatik strese bağımsızlığın ve sosyal desteğin işkenceye maruz kalmış kişilerde TSSB'na karşı koruyucu bir rolü olabileceğini öne sürmüşlerdir (Başoğlu ve ark., 1994).

1.3.2. Politik Aktivizm ve Psikolojik Hazırlıklılık

Politik katılım düzeyinin, ideolojik ve örgütsel bağlılık olması durumunda travma sonrası belirtiler üzerinde bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Dahası, politik bağlılık ve

işkence hakkında bilgi sahibi olmanın psikolojik hazırlıklılığın bir nevi bileşenleri olduğu ve bu bileşenlerin travmanın etkilerine karşı koruyucu bir rolleri olduğu öne sürülmektedir (Başoğlu ve ark, 1994; Başoğlu ve ark. 1997; Parker, 2000). Örneğin, 1997 yılında Başoğlu ve arkadaşları işkenceye maruz kalmış kişilerde psikolojik hazırlıklılığın travma bulguları açısından koruyucu rolünü ele alan bir çalışma yapmışlardır. Araştırmacılar, işkenceye maruz kalmış 55 politik aktivist in, işkenceye maruz kalmış aktivist olmayan 34 kişiden daha düşük psikopatoloji düzeyleri olduğunu bildirmiş ve hazırlıklılığın travmatik stres üzerinde ve travmatizasyonda etkileri olan stres kaynağının öngörülemelik ve kontrol edilemezlik boyutları üzerindeki etkisinin desteklendiğini eklemiştir (Başoğlu ve ark., 1997). Bu çalışmayla, politik aktivist grubun işkenceye dair psikolojik hazırlıklılık düzeyinin daha yüksek bulunması ve aynı grubun travma sonrası belirtilerinin politik aktivist olmayan işkence mağdurlarından daha düşük bulunmuş olması, psikolojik hazırlıklılığın, travmatik olaya verilen anlam ile ilişkili olabileceğine işaret ettiği öne sürülmüştür. Paralel bir şekilde, Muldoon, Schmid ve Downes'ın (2009) yaptıkları bir çalışmada, güçlü ideolojik bağlılığın, politik şiddetin psikolojik iyilik hali üzerinde pozitif bir aracı rolü üstlendiği bildirmektedirler. İlaveten, etkilenen gruplar arasında şiddetin eşit deneyimlenmediği de Muldoon (2004) tarafından bir başka çalışmada vurgulanmaktadır. Bu çalışmayla, sosyal olarak dezavantajlı bölgelerden gelenlerin ve azınlık grubu üyelerinin şiddetten olumsuz yönde etkilenmeye daha meyilli oldukları bulunmuştur.

Eğer travmatik olay tek başına travmatik belirtileri açıklayabilseydi aynı olaya maruz kalan kişiler aynı psikolojik belirtileri gösteriyor olurlardı ki çoğu durumda böyle olmadığı bilinmektedir. Bu farklılığa sebep olduğu düşünülen etmenlerden birinin travmatik deneyime verilen anlam olduğu; politik aktivizmin, travmatik deneyime ilişkin öznel bir anlam sağladığı öne sürülmektedir. Örneğin, yukarıda bahsedilen Başoğlu ve arkadaşlarının (1997) çalışmasına ilaveten, Parker'in (2000) işkence görmüş aktivist olan ve olmayan grupların psikolojik tepkilerini işkence öncesi dünya görüşü, çalışma yapıldığı esnadaki dünya görüşü ve işkencenin öznel anlamı üzerinden kıyasladığı çalışmanın sonuçlarına göre, işkence görmüş aktivistlerin işkence görmüş aktivist olmayan gruba göre işkence yaşantısını daha kolay anlamlandırdıkları bulunmuştur. Buna göre, psikopatolojiler açısından işkencenin öznel anlamı önemli bir yordayıcı olarak bulunmuş ve işkencenin öznel anlamındaki zayıflık, şiddetli işkence deneyimi ve tutsak

edilme ile yüksek TSSB belirtileri arasında bir ilişki olduğu bildirilmektedir. İlaveten, politik aktivist grubun işkence sonrasında politik bağlılığında bir artış yokken aktivist olmayan işkence görmüş kişilerin politik bağlılıklarında artış olduğu da çalışmanın önemli bir bulgusudur (Paker, 2000).

Başoğlu ve arkadaşları (1994), özellikle 1970'lerin sonlarında ve 1980'lerde gözaltında ve cezaevinde işkence görmüş 55 politik aktivist, 55 işkence görmemiş politik aktivist ve politik bir bağlılığı olmayan işkence görmemiş kişilerle yaptıkları çalışmayla işkencenin politik tutuklular üzerindeki uzun süreli etkilerini incelemiştir. Buna göre, işkence gören politik aktivistlerde yaşam boyu TSSB tanısı alanlar %33, işkence görmemiş politik aktivistlerde ise %11 olarak saptanmıştır. Görüşmeler yapıldığı zamanda TSSB tanısı alanların oranları ise işkence görmüş politik aktivistlerde %18, işkence görmemiş politik aktivistlerde ise %4 olarak bulunmuştur. Dahası, işkence gören grupta hem daha yüksek frekansta hem de daha şiddetli TSSB belirtileri görüldüğü bildirilmiş; ancak TSSB sıklığının işkencenin nesnel şiddeti göz önüne alındığında düşük olmasına dair, politik mücadele boyunca tekrarlı bir biçimde strese maruz kalma sonucu travmatik strese karşı kazanılan bir bağışıklık etkisi yaratmış olabileceği ve tutukluluk sürecinde alınan sosyal desteğin etkili olmuş olabileceği öne sürülmüştür (Başoğlu ve ark., 1994).

1.3.3. Travmatik Olayın Şiddeti ve Travmatik Olayın Etkisi

Travma sonrası stresin merkezinde yer alan travmatik yaşantıya maruziyet DSM-V'te, travmatik olaya doğrudan maruz kalma, tanık olma veya dolaylı olarak maruz kalma şeklinde ele alınmaktadır (APA, 2013). Olay şiddeti, travmatik olaya maruz kalan kişinin olayı nasıl algıladığı ve nasıl bir anlam yüklediğiyle ilişkili görülürken, olay etkisi daha ziyade olayın sona erdiği andan itibaren travmatik olaya maruz kalan kişinin yaşamında ne kadar olumsuz değişikliğin meydana geldiğiyle ilişkili görülmektedir (Kılıç, 2003). Maruz kalınan travmatik olayın kişide yarattığı şiddetin fazlalığıyla TSSB geliştirme riski paralel bir şekilde artmaktadır (Shalev, 1996). Travmatik olayın türü, kişinin olaya yakınlık derecesi, fiziksel yaralanma, yakın kaybı ve olayın yeniden yaşanması gibi değişkenlerin travmatik yaşantının şiddeti ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Kılıç, 2003).

Travmatik olayın doğası gereği kişide yarattığı etkiler farklılaşabilmektedir. Örneğin, Lee ve Young'ın 2001 yılında yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre travmatik olaya maruz

kalan kişiler arasında tutsaklık, işkence veya kaçırılma gibi olaya maruz kalanların %53.8'inin ve tecavüze maruz kalanların %49'unun TSSB geliştirildiği bulunurken; doğal afetlerde %3.8, araba kazasında ise %2.3 oranında TSSB gelişimine rastlandığı bildirilmektedir (akt. Dürü, 2006). Dahası, maruz kalınan travmatik olay sonucunda kişinin fiziksel bir yaralanmaya maruz kalmasının ve fiziksel yaranın derecesinin de travma şiddetiyle ilişkili olduğu bulunmuştur (North ve ark., 1999). Paralel olarak, Parker, Parker ve Yüksel'in (1992) işkenceye maruz kalmış kişilerle yaptıkları çalışmaya göre, yanık, yara izi gibi kalıcı fiziksel zarar görmüş kişilerde daha yüksek düzeyde psikopatoloji bulgularına rastlandığı bildirilmektedir.

Farklı türden olaylara farklı derecede maruz kalan kimselerin sonuç olarak farklı etkilenme düzeylerine sahip oldukları bilinmektedir. Bu bağlamda, olay esnasında algılanan tehdidin yüksek olmasının da TSSB geliştirme riski açısından önemli bir faktör olduğu bildirilmektedir (Başoğlu ve Parker, 1995). Paralel bir şekilde, 11 Eylül saldırıları sonrasında yapılan ulusal bir çalışmada New York dışında yaşayan insanların %64,6'sı iki ay, %37,5'i ise 6 ay içerisinde yeniden terörist saldırı olacağına ilişkin korkuları olduğu bulunmuştur (Silver, Holman, McIntosh, Poulin ve Gill-Rivas, 2002). Yine aynı çalışmanın bulgularına göre kişilerin %59,5'i iki ay, %40,6'sı ise altı ay içerisinde yakınlarına bir zarar gelmesinden endişe duyduklarını bildirmişlerdir.

1.3.4. Dünyaya İlişkin Varsayımlar

Dünyaya ilişkin varsayımları sistematik bir kuramsal çerçeveye ele alan ilk isim Janoff-Bulman olsa da kendisinden önceki dönemlerde farklı kavramsallaştırmalarla pek çok çalışmacının dikkatini çektiği de yine kendisi tarafından belirtilmektedir (Janoff-Bulman, 1989). Örneğin Bowlby (1969) "dünya modelleri"yle, Parkes (1971) "varsayımsal dünya"yla, Maris (1975) "anlamın yapıları"yla ve Epstein (1973) "gerçeklik kuramı"yla benzer bir yapının temsiline işaret etmektedir (akt., Janoff-Bulman, 1989).

Janoff-Bulman (1989), insanların kendilerine ve dünyaya dair sorgulanmamış varsayımları olduğunu söylemektedir. Buna göre, travmatik olay, dünyanın öngörülebilir ve güvenli olduğunu farz eden insanın dünya ve kendisiyle ilgili inançlarını sorgulamasına ve incinebilir olduğunu fark etmesine sebep olmaktadır. İnsanların inançları ve varsayımları üzerine kurulu bu model "Temel Varsayımlar Modeli" olmakla birlikte ve

Janoff-Bulman bu model ile insanların inançları ve varsayımlarına dair kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu modele göre insanların sahip oldukları temel varsayımlar dünyanın iyiliği varsayımı, dünyanın anlamlılığı varsayımı ve kendilik değeri varsayımı şeklinde üç grupta ele alınmaktadır (Janoff-Bulman, 1989).

Dünyanın iyiliği varsayımı bireyin dünyayı olumlu görme derecesini ve dünya ile insanların iyiliği boyutlarını kapsamaktadır (Janoff-Bulman, 1989). Bu kategorideki iki temel varsayım kişisel olmayan dünyanın iyiliği ve insanların iyiliğidir. Kişisel olmayan dünyanın iyiliğine dair bireyin inancı ne kadar kuvvetliyse kötülüklerin azlığına dair ve dünyanın güvenli bir yer olduğuna dair inancı da o kadar kuvvetlidir. İnsanların iyiliğine dair inancı yüksek olan bireye göre ise insanlar temelde iyi, yardımsever ve naziktirler (Janoff-Bulman, 1989).

Dünyanın anlamlılığı varsayımı, bireyin kimin başına iyi kimin başına kötü şeyler geleceğine dair sonuçlarına dağılımına işaret eden inançlarını içerir. Bu varsayım, adalet, kontrol edebilirlik ve rastlantısallık boyutlarını içermektedir. Adalet boyutu bireyin, insanların hak ettiklerini yaşadıklarına dair inancını içerir. Kontrol boyutu bireyin başına geleceklere dair kendi belirleyiciliğini ve uygun davranışlarla incinebilirliğini en aza indirebileceği inancını içerir. Rastlantısallık boyutu bireyin hangi olayın kimin başına geldiğinin rastlantıdan ibaret olduğuna dair inancını kapsar.

Kendilik değeri varsayımı ise bireyin kendisiyle ilgili inançlarını kapsar. Bu varsayım, incinmezlik, kendilik kontrolü ve şans boyutlarından oluşmaktadır (Janoff-Bulman, 1989). İncinmezlik boyutu bireyin kendini hangi düzeyde iyi, ahlaklı ve değerli algıladığını kapsar. Kendilik kontrolü boyutu bireyin kendi davranışlarını hangi düzeyde uygun davranışları olarak gördüğü inancını içerir. Şans boyutu ise bireyin, dünyanın rastlantı ilkesine göre işlediğine ve sadece şanslı bireylerin iyi sonuçlar elde edeceğine dair inancına işaret eder.

Dünyaya ilişkin bu temel varsayımlarla insanlar için yaşam daha güvenli ve belirli bir hal olsa da travmatik olaya maruz kalan kişilerin varsayımları sarsılır ve incinebilirliğini fark eden mağdur dünyaya ve kendisine dair olumlu inançlarını sorgular (Janoff-Bulman, 1989). Travma sonrası dönemde zaman geçtikçe bu varsayımlar yeniden yapılandırılır; ancak bu yeniden yapılandırma önceki varsayımlara yeniden sahip olma değil travmatik

yaşantıyla bütünleşik hale gelmiş yeni varsayımlar oluşturmaya tekabül eder (Janoff-Bulman, 1989; 1992). Dahası, bireyin travmatik olay sonrası yeniden yapılandığı kendisine ve dünyaya dair varsayımlarının daha olumsuz olarak kaldığı belirtilmektedir (Janoff-Bulman, 2004).

Janoff-Bulman'ın (1992) bu bağlamda gerçekleştirdiği bir çalışmasının sonucunda doğal afetler sonrasında dünyanın anlamlılığı, rastlantısallık ve kontrol edebilirliğin, insan eliyle gerçekleştirilen travmalar sonrasında ise dünyanın ve insanların iyiliği ve kendilik değerinin daha çok etkilendiği bulunmuştur. Paralel bir şekilde, Güney Afrika'da yaşanan insan hakları ihlalleri mağdurlarıyla travmatik bir olaya maruz kalmamış kişilerin dünyaya ilişkin varsayımlar ve travma sonrası stres belirtileri açısından karşılaştırıldıkları çalışmanın bulgularına göre insan hakları ihlallerine maruz kalan grubun insanların ve dünyanın iyiliği varsayımlarında daha olumsuz varsayımlara sahip oldukları bildirilmektedir (Magwaza, 1999).

2004 yılında Güneydoğu Asya tsunami felaketinden kurtulan 574 Norveçli ile yapılan bir çalışmanın sonuçlarına göre adil dünya inancındaki olumsuz değişimlerin travma sonrası stres ve yaşam kalitesi üzerinde negatif etkilere sahip olduğu bulunmuştur (Nygaard ve Heir, 2012). Yine aynı çalışmanın sonuçlarına göre dünyanın anlamlılığına ilişkin varsayım ile kendilik değerine ilişkin varsayımdaki olumlu değişim ile yüksek yaşam kalitesinin ilişkili olduğu sonucu aktarılmaktadır.

1.3.5. Sosyal Destek

Bireylerin, sevildiklerine ve korunduklarına dair inanç duydukları bir sosyal sisteme bağlanmaları, çevrelerinden gereksinim duydukları durumlarda reel bir yardım almaları veya kendi önemli ve değerli gördükleri sosyal bir grup veya topluluğa bağlılık duymaları 'sosyal destek' olarak ele alınmaktadır (Lepore, Evans ve Schneider, 1991). Sosyal destek ve psikolojik sağlık ilişkisini Cohen ve Wills (1985) 'Temel Etki Modeli' ve 'Tampon Etki Modeli' ile açıklama girişiminde bulunmuşlardır. Temel Etki Modeli'ne göre, sosyal destek, olumsuz olaylarla başa çıkmada yardımcı bir etmen olarak ele alınır ve fiziksel ve psikolojik hastalıkların oluşumuna engel olan bir faktör olduğuna dikkat çekilir. Böylece sosyal desteğin fiziksel sağlık ve psikolojik iyilik hali üzerinde her durumda olumlu bir etkiye sahip olduğu vurgulanmaktadır. Stres yaratan bir durumun varlığından bağımsız,

sosyal desteğin sağlığı doğrudan etkilediği ve yetersizliği durumlarında olumsuzluklara sebep olduğu öne sürölmektedir (Cohen ve Wills, 1985). Tampon Etki Modeli'ne göre ise stres yaratan bir durumun olmaması hallerinde sosyal desteğin sağlık ve duygulanım üzerinde bir etkisi olmadığı öne sürölmektedir. Ancak, stres yaratan bir durum olduğunda sosyal desteğin olumsuz durumun zararlı etkileri karşısında tampon görevi gördüğu; stresli duruma adaptasyon sağladığı ve böylece baş etmeyi kolaylaştırdığı öne sürölmektedir (Cohen ve Wills, 1985).

Sosyal desteğin 'sağlanan' ve 'algılanan' boyutları olduğuna dikkat çekilmektedir (Heller, Swindle ve Dusenbury, 1986). Literatürde sıklıkla sosyal desteğin 'algılanan' boyutuna vurgu yapılmaktadır (Lazarus, 1990; Yap ve Devilly, 2004; Eker, Arkar ve Yaldız, 2001). Algılanan soysal destek kişinin önemsendiğine, değer gördüğüne ve bir grubun parçası olduğu algısına sahip olmasıyla ifade edilmektedir (Yap ve Devilly, 2004). Araştırmacılar, algılanan sosyal desteğin travmatik olaya maruz kalmış kişileri depresyon, anksiyete ve stresten koruduğuna dikkat çekmenin yanı sıra, düşük olduğu durumlarda kişilerin daha yüksek rahatsızlık bildirdikleri ve sosyal desteğin travma semptomatolojisinde önemli bir değişken olduğuna dikkat çekmişlerdir (Yap ve Devilly, 2004).

Literatürde, algılanan sosyal desteğin travma mağdurlarının psikolojik sağlığını korumaya yönelik etkileri tekrarlayıcı bir biçimde gösterilmişse de örneklemin alt gruplarında veya zaman içerisinde farklılıklar gözlenebildiği vurgulanmaktadır (Norris, Friedman ve Watson, 2002). Paralel bir şekilde, Haden, Scarpa, Jones ve Ollendick'in (2007) yaptıkları bir çalışmaya göre algılanan sosyal desteğin travma ile travma sonrası stres arasındaki ilişkiyi etkileyebildiği göstermişlerdir. Aynı çalışmada travmatik olayların etkilerine dair tampon görevi görüyor olabileceği belirtilen sosyal desteğin bu ilişkideki katkısının ve diğer değişkenlerle ilişkisinin yeterince anlaşılmadığına vurgu yapılmaktadır.

Politik şiddet literatürüne bakıldığında, yapılan bir çalışmada sosyal desteğin önemine ilaveten katılımcıların sosyal desteğe dair tatminlerinin politik şiddete maruz kalmanın psikolojik sağlığa olan etkileri üzerinde koruyucu bir faktör olabileceği bulunmuştur (Punamäki ve ark., 2005; akt. Sousa, Haj-Yahia, Feldman ve Lee, 2013). Ayrıca, Luszczynska, Benight ve Cieslak (2009), kolektif travmanın doğası gereği daha yüksek

sosyal destek imkanı sağladığına ve bireylerin baş etme olanaklarını genişlettiğine vurgu yapmaktadır. Öte yandan, kolektif travmatik olaylar sonrası sosyal desteğin psikolojik sağlık üzerindeki koruyucu işlevine dair tutarsız bulgular olduğu belirtilmektedir (Grills-Taquechel, Littleton ve Axsom, 2011). Yazarlar, 11 Eylül saldırısı üzerine yapılan bir çalışmadan örnek vererek bu çalışmanın sonucunda sosyal destek ile fiziksel ve zihinsel sağlık arasında bir ilişki bulunamadığına dikkat çekmişlerdir (Adams ve ark., 2006; akt. Grills-Taquechel, Littleton ve Axsom, 2011).

1.4. TOPLUMSAL HAREKETLER

Toplumsal hareket kavramını incelerken, öncelikle ‘hareket’in ne olduğu tanımlanmalıdır. Melucci (1999), hareket kavramının, “devrim” ve “ilerleme” gibi kavramlardan türediğini belirtmektedir. Bu görüşe göre, toplumsal hareketler, toplumdaki bir takım olağandışılıklara verilen tepkilerden ve değişim beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Toplumsal hareketleri, “eski” ve “yeni toplumsal hareketler” olarak iki ana başlık altında incelemek, değişen dinamikleri anlamak açısından yerinde olacaktır.

Toplumsal hareketlerin incelenmesinde temel yaklaşımlardan birinde endüstri sonrası toplumun ortaya çıkışı ile birlikte toplumsal hareketlerde temel bir dönüşümün yaşandığı ve bu bakımdan bunları “eski” toplumsal hareketlerden, örneğin işçi sınıfı hareketinden, ayrı düşünmek gerektiği iddia edilir (Melucci 1999). Dahası, Melucci (1999), yeni toplumsal hareketlerin eşitlik, katılım, farklılık ve kimlik inşası gibi konulara ağırlık verdiğini belirtmektedir.

1970’li yıllar sonrası kendini göstermeye başlayan Yeni toplumsal hareketler” kavramı, 1970’lerden sonra kendini göstermeye başlayan ve barış, ekoloji, kadın, nükleer enerji, azınlık sorunları ve yerel özerklik gibi konulara vurgu yapan hareketleri niteleme amacıyla kullanılmaya başlamıştır (Önder, 2003; akt. Çalı, 2006). Gezi Parkı eylemlerini de ‘Yeni Toplumsal Hareket’ler bağlamında ele alan çalışmacılar mevcut olmakla birlikte, Gezi Parkı eylemlerini anlamakta eylemler öncesi yakın zamandaki toplumsal dinamiklere dikkat çekilmektedir (Doğan, 2014). Bu bağlamda Doğan (2014), eylemleri, ‘adaletsizlik çerçevesi’ (injustice frame) perspektifinden ele alınmaktadır. Adaletsizlik çerçevesi, kitle(nin) mücadelelerinin, siyasi otoritenin kendilerine yönelik yerleşik bir adaletsizliğin yürütücüsü olarak algılanmasıyla ilişkili olduğunu öne sürer (Gamson ve

ark., 1982; akt. Doğan, 2014).

Gezi Parkı eylemlerinden önceki sürece bakıldığında, TEKEL direnişi, HES karşıtı protestolar, Emek sinemasının yıkılmaması için gerçekleştirilen direniş gibi eylemlerle 2011 yılından itibaren toplumun kimi kesimlerinin özellikle iktidarın siyaset ve uygulamalarının bu kesimler gözünde yarattığı haksızlık algısı nedeniyle bir tür kitle seferberliğinin içerisinde olduğu söylenebilir (Doğan, 2014). Öte yandan Doğan, Gezi Parkı eylemleri öncesi yakın dönemde toplumun farklı kesimleri sokağa çıkmış olsalar dahi bu kesimlerin adaletsizlik söylemlerinde ortak bir noktadan bahsetmenin mümkün olmadığını ve bu hareketleri kapsayacak politik veya toplumsal bir odağın da var olmadığına vurgu yapmaktadır.

1.4.1. Gezi Parkı Eylemleri

Özellikle politik şiddete dayalı olarak dünyanın pek çok ülkesinde yaşanan kolektif travmalar çeşitli nedenlerle gerçekleşmektedir. Bu çalışmada, yakın dönemde Türkiye’de gerçekleşen Gezi Parkı eylemleri ve bu ekseninde yaşanan şiddet olayları ele alınmaktadır.

Gezi Parkı süreci sıradan bir çevreci eylem olarak başlayan ancak sonrasında ülke çapında aktif katılımlarla genişlemiş, ülke ve dünya gündeminde kendine oldukça geniş bir yer edinmiş, olaylar sonrası etkileriyle de halen gündemde olan ve gündemde kalmaya devam etmesi olası olan toplumsal bir olay halini almıştır. Açıktır ki bu sürecin bireysel, sosyal ve siyasal sonuçları olmuştur. Bilindiği gibi, Gezi Parkı sürecinin yarattığı toplumsal ve siyasal iklim yakın zamanda gerçekleşen genel seçim sonuçlarının değerlendirilmesinde merkezi eksenlerden biri olmuştur. Ülkemizdeki her toplumsal meselede olduğu gibi Gezi Parkı eylemlerinin sosyal ve siyasal analizleri sıkça yapılagelmektedir. Ancak, bu süreçte maruz kalınan fiziksel ve psikolojik şiddetin ruhsal etkileri bilindiği kadarıyla yeterince araştırılmamıştır.

Gezi Parkı, İstanbul’un Beyoğlu ilçesine bağlı olup, halkın kullanımına açık olması ve sadece umumi hizmette kullanılması koşulu ile tapusu İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne verilmiş bir ortak yaşam alanıdır (SETA, 2013). Buna ek olarak deprem gibi acil durumlarda toplanma alanı olarak da belirlenmiştir. Ancak, İstanbul 6. İdare Mahkemesi ve 2 No’lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu’nun aksi yöndeki kararlarına rağmen Topçu Kışlası’nın Taksim Yayalaştırma Projesi kapsamında gerekli imar izinleri

alınmadan yeniden inşasına karar verilmiştir (SETA, 2013). Bu gayriyasal girişimi önlemek amacıyla Gezi Parkı'nda 27 Mayıs 2013 akşamı yaklaşık 50 göstericinin protesto amaçla toplanmaları, Gezi Parkı eylemlerinin başlangıcı olarak bildirilmektedir (SETA, 2013). Göstericiler, park çevresinde bir inşaat firmasınınca devam eden çalışmalara engel olduktan sonra, iş makinalarının yeniden çalışmasına mani olmak amacıyla Gezi Parkı'nda nöbet tutacaklarını açıklamışlardır. Devam eden süreçte, nöbetlerini sürdüren eylemcilere 29 Mayıs 2013 sabahında, inşaat çalışmalarının devam edebilmesini sağlamak amacıyla zabıta görevlileri tarafından müdahale etmiştir. Bu müdahalenin görüntüleri sosyal medya kanalları aracılığıyla çok kısa sürede yayılmış ve oldukça geniş yankı uyandırmıştır. Gezi Parkı eylemlerinin, daha önceki birçok kamu alanının özelleştirilmesine ya da imara açılmasına karşı yapılan eylemlerden en büyük farkının sosyal medya kanalları üzerinden çok kısa bir sürede tepki uyandırması olduğunu söyleyebiliriz (Doğan, 2013).

SETA tarafından 2013 yılında yapılan "*Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri*" adlı çalışmada, Gezi Parkı eylemlerinin çıkış noktası tanımlandıktan sonra eylemlerin gelişim seyri temel olarak üç kısımda ele alınmıştır. İlk kısım 'başlangıç' evresi olarak ele alınmış olup, tarihsel olarak 27-30 Mayıs 2013 aralığına tekabül etmektedir. Bu evrede dikkate değer hususlardan biri, Taksim Yayalaştırma Projesi'nin açıklandığı tarihten itibaren dikkat çekmiş olması ve özellikle yasal dayanağı olmadığı yönünde eleştiriler almasıdır. Buna ek olarak yine özellikle Beyoğlu başta olmak üzere çeşitli bölgelerde yapılması planlanan ve yapımı tamamlanan kentsel dönüşüm pratikleri de Gezi Parkı eylemleri sürecinde tepkilerin yoğunlaşmasına zemin hazırlamıştır. Ortaya çıkan bu yoğun tepkinin arka planını analiz edebilmek için tüm bu gelişmeleri değerlendirmiş olmak önemlidir. Başlangıç evresi, eylemcilerin nöbet tutma kararı ile başlamış, 29 Mayıs 2013 sabahı zabıta görevlilerin müdahalesi ve bu müdahale görüntülerinin sosyal medya araçları ile yayılması ile güçlenmiş, oluşan tepkilere siyasilerin de dahil olmasıyla bilinirliğini artırmıştır. Bu aşama üç gün gibi kısa bir zaman dilimini kapsamakta olup eylemci sayısının hızlı artışını ve fiili olayların zeminini kapsamaktadır (SETA, 2013).

SETA'nın çalışmasında bahsedilen ikinci kısım ise 'siyasallaşma' evresidir ve 31 Mayıs - 15 Haziran 2013 tarihlerine tekabül etmektedir. 29 Mayıs'ta, güvenlik güçleri ve eylemciler arasında yaşanan çatışmaların, 31 Mayıs itibarıyla daha da sertleştiği

aktarılmaktadır. Güvenlik güçlerinin daha sonrasında tartışmalara konu olan, kitleyi dağıtmaya yönelik kullandığı biber gazı, cop ve tazyikli su gibi caydırıcı araçlarla Gezi Parkı'ndan eylemcileri çıkarması, onları Harbiye, Gümüşsuyu ve Tarlabası bölgelerine gitmeye zorlamıştır. İstanbul'da yaşanan bu olaylara paralel olarak yine sosyal medyanın etkisiyle Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde de gösteriler yapılmıştır. Böylece, başta çevreci bir eylem olarak başlayan ve odağı Gezi Parkı olan gösterileri hükümet karşıtı bir kimlik kazanmıştır.

Ülke geneline yayılan eylemlerde, güvenlik güçleri ve eylemcilerin birebir çatışmalarının yanında, aktif olarak eyleme katılmayan ancak eylemin bir parçası olmak isteyenler, farklı eylem biçimleri geliştirmeye başlamışlardır. Başlarda, Gezi Parkı'na destek amaçlı yapılan bu eylemlerin zamanla hükümet karşıtı bir kimlik kazanması nedeniyle hükümet kanadınca bu eylemlerin ideolojik ve siyasi bir hamle olduğu ifade edilmiştir (Milliyet Gazetesi, 2013). Sürecin siyasallaşma evresinde, hükümet karşıtı bir kimlik kazanan bu eylemlere hükümetin tepkileri ve bu tepkilerle oluşan yeni kimlik belirleyici olmuştur. Belirlenen bu kimlik temelde eylemcilerin, hükümetin onların taleplerini görmezden geldiği düşüncesi üzerine kurgulanmıştır.

Güvenlik güçleri ve göstericiler arasında yaşanan şiddetin ülke genelinde yaygınlaşmasının ardından, eylemciler ve hükümet arasındaki ilk somut diyalog, 2012 yılında kurulmuş olan Taksim Dayanışma Platformu ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç arasında gerçekleşmiş ve karşılıklı talepler iletilmiştir. Ancak bu görüşmenin, Taksim Dayanışması Platformu gibi örgütlü bir güç tarafından yapılmış olması, Gezi Parkı eylemlerinin, "örgütlü olmayan genç göstericilerin bir eylemliliği" olduğuna dair kamuoyunda yer edinmiş olan hâkim imajı değiştirmiştir. Bu görüşmelerin gerçekleşmesi aynı zamanda, hükümetin konuya ilgisiz olduğu yönündeki kanaati de ortadan kaldırmıştır. İlerleyen süreçlerde yapılan farklı görüşmelerle de Gezi Parkı eylemlerine müdahale, kamuoyu nezdinde meşrulaştırılmıştır.

Özetle, 31 Mayıs 2013- 15 Haziran 2013 süreci, Gezi Parkı eylemlerinin en yoğun yaşandığı dönem olarak değerlendirilebilir. Bunun en somut göstergesi ise, güvenlik kuvvetleri ve eylemciler arasında yaşanan fiziksel çatışmaların yoğunluğudur. Sosyo-ekonomik alt yapıları ve öncelikleri birbirinden farklı olan kesimlerin bir araya gelişi, eylemlerde yaşanan hızlı dönüşümler ve hükümet kanadının tutumları en hızlı dönüşüm

ve değişimin bu periyotta yaşanmasına katkıda bulunmuştur.

Son olarak SETA'nın çalışmasında 'zayıflama evresi', Gezi Parkı eylemlerinin son aşaması olarak değerlendirilmiştir. Bu evre, 15 Haziran 2013 ve sonrasını kapsamaktadır. Güvenlik güçlerinin 15 Haziran akşamı, Gezi Parkı'nda yaklaşık iki haftadır varlığını sürdüren göstericilere müdahale edip park alanını boşaltması, Gezi Parkı eylemleri adına bir kırılma noktası olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte, müdahale yöntemlerindeki bazı değişiklikler, polis gücünün caydırıcılığını arttırmıştır. Nitekim bir müddet sonra, sokak çatışmalarının sönümlenmeye başladığı görülmektedir. Büyük çaptaki sokak hareketleri sonlanmış olsa da, takip eden süreçte nispeten daha küçük ölçekli eylemler yaşanmış; öte yandan, protestocular kimi yerelliklerde forumlar oluşturarak bir araya gelmeye devam etmiştir. Bu devamlılıktaki en önemli etkenlerden biri, bu süreçte yakınlarını kaybeden ailelere ve haklarında yasal işlem gerçekleştirilen eylemcilere destek olma çabasıdır.

Yakın tarihte gerçekleşen Gezi Parkı eylemlerinin, Türkiye'de toplumsal ve siyasal bağlamda kendisine oldukça önemli bir yer edindiğini söylemek yerinde olacaktır. Gezi Parkı eylemleri henüz devam ederken, eylemcilerinin kimliklerine ilişkin kamuoyundaki bilgi eksikliğini ve merakını gidermek amacıyla bazı niceliksel araştırmalar gerçekleştirilmiş ve kamuoyuyla paylaşılmıştır. Konda, 6-7 Haziran 2013 tarihleri arasında 4441 eylemciyle; Genar, 8-9 Haziran 2013 tarihleri arasında 498 eylemciyle; Metropol, 11-13 Haziran 2013 tarihleri arasında 500 eylemciyle araştırmalar gerçekleştirmişlerdir (SETA, 2013).

Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK)'nun, İç İşleri Bakanlığı'nın verilerine dayanarak hazırladığı Gezi Parkı Olayları Raporu'nda yer verdiği İç İşleri Bakanlığı verilerine göre, 28 Mayıs - 6 Eylül 2013 tarihleri arasında 80 ilde Gezi Parkı eylemleri çerçevesinde 5.532 eylem gerçekleştirilmiş ve bu eylemlere yaklaşık 3.611.208 kişi katılmıştır (TİHK, 2013). 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu'nda yer alan farklı görev ve rütbelere yaklaşık 104.519 personelin gösterilerde görevlendirildiği de bu raporda paylaşılmıştır (TİHK, 2013).

Gezi Parkı eylemlerine çeşitli yaş gruplarından katılımlar olsa da, ağırlığın 15-29 yaş aralığında olduğu, gerek kamu kuruluşlarının gerekse bağımsız kuruluşların yaptığı çalışmalarla ortaya konmaktadır (TİHK, 2013; SETA, 2013). Bunun yanında, kadın eylemci katılımının da, erkek eylemci katılımıyla hemen hemen aynı oranda olduğu

bildirilmektedir (SETA, 2013).

Türk Tabipler Birliği'nin açıkladığı verilere göre, Gezi Parkı eylemleri süresince kamu hastaneleri, özel hastaneler ve tıp merkezleri ile çatışmaların yaşandığı alanlarda gönüllülük esasına dayalı olarak kurulan revirlere 63'ü ağır, toplam 8163 kişi yaralı olarak başvurmuştur. Ayrıca, 6 sivil ve 2 güvenlik görevlisi yaşamını yitirmiş, 106 kişi kafa travmasına uğramış ve 12 kişi organ kaybı yaşamıştır (TTB, 2013). Yaralanmaların içeriğini, “biber gazına bağlı yüzeysel yangı, yanık, solunum sıkıntıları, astım krizi, epilepsi atakları; Toplumsal Olaylara Müdahale Araçları (TOMA)'ndan sıkılan gaz içerikli sulara bağlı yanıklar, tazyike bağlı yumuşak doku travmaları; yakın mesafeden atılan biber gazı kapsülleri, plastik mermiler ve darpa bağlı kafa travmaları, kas-iskelet sistemi yaralanmaları (yumuşak doku zedelenmeleri, kesiler, yanıklar, basit kırıklardan şekel bırakacak ciddiye sahip açık/kapalı kırıklar), gaz kapsülü ve plastik mermilerden kaynaklı görme kayıplarına varan göz problemleri ve karın içi organ yaralanmalarının” oluşturduğu belirtilmektedir (TTB, 2013). Bu süreçte 4.900 eylemcinin de gözaltına alındığı bildirilmektedir (SETA, 2013).

Travmatik ve sosyal-ekonomik etkilere sahip olması sebebiyle Gezi Parkı eylemlerinin, “olağandışı durum” olarak nitelendirilebileceği vurgulanmaktadır (Kaptanoğlu, 2013). Olağandışı durum, insanlar üzerinde fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıp ihtimali doğuran, ölüm ve yaralanma düzeyinde insan yaşamı üzerinde tehdit edici boyutlara ulaşan, olağan insan yaşamı ve aktivitelerini durdurma, aksatma veya yavaşlatma potansiyeline sahip ve ayrıca toplumun kendi kaynaklarıyla üstesinden gelemeyebileceği doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma uyan olayların travmatik etki taşıdığı ve Gezi Parkı eylemleri süresince yaşanan olayların insan eliyle yaratılmış travmatik olay olarak nitelendirilebileceği belirtilmektedir (Kaptanoğlu, 2013).

Gezi Parkı eylemleri, yukarıda bahsedilen şiddet olayları da göz önüne alındığında, potansiyel travmatik yaşantı olarak ele alınmakta ve bireyler üzerinde bir takım psikolojik sonuçlar doğurduğu düşünölmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Herman'ın (1992) da vurguladığı gibi travma, politik bağlamdan ayrıştırılabilir bir olgu

değildir. Gerek bireysel ölçekteki travmatik yaşantıların, gerekse kolektif travmatik yaşantıların gerçekleştiği politik bir bağlam ve doğurabileceği olası politik sonuçlar vardır. Dahası, insan hakları ihlalleri içeren devlet eliyle uygulanan şiddetin politik bağlam ve sonuçları daha karmaşık görünmektedir.

Giriş bölümünde de aktarıldığı üzere, Türkiye’de insan hakları ihlalleriyle ilgili çalışmalar mevcuttur (ör. Parker, 2000; Başoğlu ve ark., 1994; Başoğlu ve ark., 1997); ve gerçekleştirildikleri bağlamlar (ör. hapisane, güneydoğu illeri) göz önüne alındığında uygulanan şiddetin görünür olması açısından önem arz etmektedir. Ancak kitlesel katılımın kamusal alanda yaygınlaştığı; bu sebepten de toplumsal ölçekte şiddetin tanıklarını toplumun azımsanamayacak bir kesiminin oluşturduğu Gezi Parkı eylemlerinin psikolojik bağlamda çalışılması, pek çok yönüyle önceki dönem çalışmalarından ayrılmaktadır.

Literatürde, Gezi Parkı eylemlerine katılanlar ile gerçekleştirilmiş, yaşanan şiddet olaylarının psikolojik etkilerini ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Geniş ölçekte maruz kalınan şiddet olgusu üzerine yapılan çalışmalarda da travma sonrası stres ve travma sonrası büyümenin birlikte ele alındığı çalışmaların literatürdeki azlığı dikkat çekmektedir. Bu çalışmayla, Türkiye’de yaşanan politik şiddet olaylarının psikolojik etkilerine dair literatüre bir katkı sağlanması hedeflenmektedir. Katılımcıların, maruz kaldıkları şiddet sonucundaki travma sonrası belirti düzeylerine ve travma sonrası büyüme düzeylerine dair bilgi edinilmesi amaçlanmıştır. Literatür ışığında, bu iki boyutu etkileyebileceği bildirilen bazı değişkenler çerçevesinde olgunun sistematik olarak ele alınması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, kişilerin maruz kaldıkları şiddet düzeyi, algıladıkları sosyal destek düzeyi, dünyaya ilişkin varsayımları, politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeylerinin travma sonrası stres belirti düzeyi ve travma sonrası büyüme düzeyi üzerindeki yordayıcı etkileri ele alınmıştır.

Bir neslin toplumsallaşma ve siyasallaşma süreç ve pratiklerini etkilemeye devam ettiği düşünülen Gezi Parkı eylemlerinin klinik psikoloji perspektifinden ve ruhsal travma olgusu üzerinden okumasının yapılmasıyla büyük ölçekli potansiyel travmatik olaylardaki ‘birey’in psikolojik durumuna ilişkin bilgi edinilmesi amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda araştırma soruları şu şekildedir:

1. Politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılığın travma sonrası stres belirti düzeyi ile ilişkisi var mıdır?
2. Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerde eylem öncesi ve daha sonrasında travmatik yaşantı düzeyi, politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyi istatistiki olarak kontrol edildikten sonra eylemler süresince maruz kalınan şiddetin düzeyi, eylemlerde geçirilen toplam süre, algılanan sosyal destek ve dünyaya ilişkin varsayımlar, travma sonrası stres belirti düzeyini yordamakta mıdır?
3. Gezi Park eylemlerine katılmış kişilerde eylem öncesi ve daha sonrasında travmatik yaşantı düzeyi, politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyi istatistiki olarak kontrol edildikten sonra eylemler süresince maruz kalınan şiddetin düzeyi, eylemlerde geçirilen toplam süre, algılanan sosyal destek ve dünyaya ilişkin varsayımlar, travma sonrası büyüme düzeyini yordamakta mıdır?

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Bu çalışma kapsamında toplamda 516 kişiye ulaşılmış, Gezi Parkı eylemlerine en az bir kez katılmış olma koşulunu yerine getiren 514 kişi çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Katılımcıların demografik özellikleri, çalışmada kullanılan ölçekler ve uygulama yöntemi bu kısımda ele alınmaktadır.

2.1 ÖRNEKLEM

Araştırmanın yürütülmesi için Gezi Parkı eylemlerine en az bir kez katılmış kişilerden veri toplanmıştır. Ancak ön koşulu sağlamamalarına rağmen çalışmaya katılmış iki katılımcının verileri analiz aşamasında çalışmadan çıkarılmıştır. Örneklem, 17-60 yaş arası (Ort=27.80, ss=7.50) 514 katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların 316 (%61.5)'si kadın, 196 (%38.1)'si ise erkektir. İki katılımcı ise cinsiyetini belirtmemiştir. 70'i evli (%13.6), 443 (%86.2)'ü bekar olan katılımcıların 108 (%21)'i yalnız, 136 (%26.5)'si bir veya birden fazla arkadaşıyla birlikte evde, 253 (%49.2)'ü ailesinin yanında ve 17 (%3.3)'si yurtda yaşadıklarını bildirmişlerdir. Çalışma yapıldığı esnada katılımcılardan 234 (%45.5) kişi Ankara'da, 166 (%32.3) kişi İstanbul'da, 13 (%2.5) kişi Eskişehir'de, 25 (%4.9) kişi İzmir'de, 5 (%1) kişi Bursa'da, 14 (%2.7) kişi yurtdışında, 57 (%11.1) kişi ise Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşamakta olduklarını bildirmişlerdir. Katılımcılardan 125 (%24.3)'ünün en son bitirdiği okulun yüksek lisans ve üzeri, 281 (%54.7)'inin üniversite, 105 (%20.4)'ünün lise, 2 (%0.4)'sinin ortaokul ve 1 (%0.2)'inin ise okur yazar olduğu bilgisi alınmıştır. Katılımcıların %57 (293 kişi)'si ücretli bir işte çalıştığını bildirmiştir. Meslek dağılımlarına bakıldığında katılımcıların 167 (%32.5)'si öğrenci, 40 (%7.8)'i akademik, 34 (%6.6)'ü psikolog, 29 (%5.6)'u mühendis, 16 (%3.1)'si öğretmen, 12 (%2.3)'si avukat, 12 (%2.3)'si mimar, 11 (%2.1)'i işsiz ve 191 (%37.2)'i diğer meslek gruplarına dahildir. Katılımcıların 28 (%5.4)'i fiziksel bir rahatsızlığı olduğunu bildirirken 69 (%13.4)'u ise önceden almış olduğu bir psikiyatrik tanı olduğunu beyan etmiştir. Katılımcıların ebeveynlerine dair bilgilere bakıldığında, 502 (%97.7) kişinin annesi hayatta, 456 (%88.7) kişinin ise babası hayattadır.

Araştırma örneklemine ilişkin yukarıda verilen bilgiler ve diğer demografik özellikler

Tablo 2.'de yaş değişkeni hariç sıklık (f) ve yüzdelik (%) değerler; yaş değişkenine dair ise ortalama ve standart sapma değerleri halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklere İlişkin Sıklık ve Yüzdelik Değerleri

Değişken	Sıklık (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	316	61.5
Erkek	198	38.1
Kayıp Değer	2	0.4
Medeni durum		
Evli	70	13.6
Bekar	443	86.2
Kayıp Değer	1	0.2
En uzun süre yaşanan yerleşim birimi		
Metropol	363	70.6
İl	111	21.6
İlçe	32	6.2
Kasaba	5	1
Köy	3	0.6
Yaşanan il		
Ankara	234	45.5
İstanbul	166	32.3
Eskişehir	13	2.5
İzmir	25	4.9
Bursa	5	1
Diğer İller	57	11.1
Yurtdışı	14	2.7
Kiminle yaşandığı		
Yalnız	108	21
Arkadaş	136	26.5
Aile	253	49.2
Yurt	17	3.3
Eğitim Durumu		
Okur Yazar	1	0.2
Ortaokul	2	0.4
Lise	105	20.4
Üniversite	281	54.7

	Yüksek Lisans ve Üstü	125	24.3
<hr/>			
Ücretli bir işte çalışma			
	Evet	293	57
	Hayır	221	43
<hr/>			
Meslek			
	Öğrenci	167	32.5
	Akademik	40	7.8
	Psikolog	34	6.6
	Mühendis	29	5.6
	Öğretmen	16	3.1
	Avukat	12	2.3
	Mimar	12	2.3
	İşsiz	11	2.1
	Diğer	191	37.2
<hr/>			
Anne hayatta			
	Evet	502	97.7
	Hayır	12	2.3
<hr/>			
Annenin eğitim durumu			
	Okur-Yazar Değil	14	2.7
	Okur Yazar	11	2.1
	İlkokul	127	24.7
	Ortaokul	41	8
	Lise	125	24.3
	Üniversite ve Üzeri	184	35.8
<hr/>			
Annenin çalışma durumu			
	Hiç Çalışmamış	154	30
	Aktif Çalışan	174	33.9
	Emekli	174	33.9
<hr/>			
Baba hayatta			
	Evet	456	88.7
	Hayır	48	11.3
<hr/>			
Babanın eğitim durumu			
	Okur-Yazar Değil	1	0.2
	Okur Yazar	4	0.8
	İlkokul	59	11.5
	Ortaokul	51	9.9
	Lise	110	21.4
	Üniversite ve Üzeri	231	44.9
<hr/>			
Babanın çalışma durumu			

	Hiç Çalışmamış	3	0.6
	Aktif Çalışan	235	45.7
	Emekli	218	42.4
<hr/>			
Anne ve baba birlikte			
	Evet	395	76.8
	Hayır	115	22.4
<hr/>			
Eve giren aylık toplam gelir			
	Asgari Ücret	20	3.9
	Asgari Ücret- 2500TL	109	21.2
	2501- 4000TL	164	31.9
	4001- 5500TL	97	18.9
	5500TL ve üzeri	124	24.1
<hr/>			
Kardeş sayısı			
	0	88	17.1
	1	287	55.8
	2	80	15.6
	3	30	5.8
	4	15	2.9
	5	8	1.6
	6	3	0.6
	13	1	0.2
<hr/>			
Fiziksel rahatsızlık			
	Evet	28	5.4
	Hayır	486	94.6
<hr/>			
Psikiyatrik tanı			
	Evet	69	13.4
	Hayır	445	86.6
<hr/>			
Yakın arkadaş			
	Yok	7	1.4
	1 tane	37	7.2
	2-5 tane	269	52.3
	5'ten fazla	201	39.1
<hr/>			
Romantik ilişki			
	Evet	312	60.7
	Hayır	202	39.3
<hr/>			
Bağımlılık yapan madde			
	Evet	347	67.5
	Hayır	167	32.5
<hr/>			
Toplam		514	%100

	Ortalama ($N=514$)	Standart Sapma
Yaş	27.80	7.50

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Katılımcıların sosyo-demografik bilgilerinin toplanması amacıyla Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu hazırlanmıştır (Bkz. Ek 1). Bu form kapsamında, Gezi Parkı eylemlerine özgü soruların yanı sıra politik katılım ve şiddete psikolojik hazırlıklılığı ölçmeye yönelik sorulara da yer verilmiştir. Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu sonrasında ise sırasıyla Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği Stres Belirtileri Alt Ölçeği, Travma Sonrası Büyüme Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği uygulanmıştır. Uygulanmış tüm ölçüm araçları bir sonraki kısımda detaylı olarak ele alınmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu

Katılımcılara dair detaylı bir profil elde etmek amacıyla kapsamlı bir Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu hazırlanmıştır. Bu formda kişilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, yaşanılan yer, birlikte yaşanılan kişi, aylık gelir düzeyi, geçmiş psikiyatrik tanı, fiziksel rahatsızlık, ücretli bir işte çalışılıp çalışılmadığı, kardeş sayısı, yakın arkadaş sayısı ve romantik bir ilişkilerinin olup olmadığı sorularının yanı sıra ebevyenlerin hayatta olup olmadığı, eğitim durumları, çalışıp çalışmadıklarını içeren sorulara da yer verilmiştir. Çalışmada kullanılmış olan Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu'nun bir örneği Ek 1'de sunulmuştur.

Araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu'nda, Gezi Parkı eylemlerine özgü sorulara da yer verilmiştir. Katılımcılara, Gezi Parkı eylemlerine ne sıklıkta katıldıkları ve eylemlerde geçirdikleri toplam sürenin yanı sıra müdahale başladıktan sonra ne yaptıkları sorulmuştur. Literatürde politik aktivizm ve psikolojik hazırlıklılığı doğrudan ölçen bir ölçeğe rastlanmamıştır. Psikolojik travma ile politik aktivizmin birlikte ele alındığı çalışmalarda araştırmacıların politik aktivizm boyutunu demografik bilgi formu içerisinde olaya özgü sorular sorup aldıkları cevaplar doğrultusunda ele aldıkları gözlenmiştir (Kanagaranam, Raundalen ve Asbjørnsen, 2005;

Paker, 2000; Başoğlu ve ark., 1994). Bu çalışmada da politik aktivizm ve psikolojik hazırlıklılık Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu dahilinde ele alınmıştır. Bu doğrultuda katılımcılara Gezi Parkı eylemleri öncesinde ve esnasında olmak üzere iki ayrı zaman dilimine dair politik bir nedenden ötürü gözaltına alınma, tutukluluk, hapis, işkence yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Ayrıca Gezi Parkı eylemleri öncesinde ve çalışma gerçekleştirildiği zamanda politik olarak kendilerini ne kadar aktif olarak nitelendikleri sorulmuştur. Son olarak psikolojik hazırlıklığı ele almaya yönelik olarak katılımcılara tanık oldukları şiddet olaylarına dair kendilerini psikolojik olarak ne kadar hazırlıklı olarak nitelendirdikleri sorulmuştur.

Bu formun sonunda ek olarak Foa, Cashman, Jaycox ve Perry tarafından 1997 yılında geliştirilmiş olan Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin ilk kısmı olan travmatik olay türünün (doğal afet, savaş, kaza gibi) belirlenmesine yönelik bölüm kullanılmıştır. Dokuz seçenekten oluşan bu bölümle, katılımcıların birden fazla seçenek seçebilmeleri veya 'diğer' seçeneğini işaretleyerek Gezi Parkı eylemleri sonrası dönemde maruz kaldıkları travmatik olayları bildirmeleri istenmiştir (bkz. Ek 2).

2.2.2. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin Stres Belirtileri Alt Ölçeği

Bu alt ölçek, Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği (The Posttraumatic Diagnostic Scale)'nin bir alt ölçeğidir. Ölçek, Foa ve arkadaşları tarafından 1997 yılında travma sonrası stres belirtilerini belirlemek amacıyla, DSM-IV'e göre geliştirilmiştir. 17 maddeden oluşan Stres Belirtileri Alt Ölçeği, travmatik olay sonrasında yaşanan belirtilerin düzeyini ölçmeye yönelik oluşturulmuştur. 0-3 puanlık likert tipi sorulardan meydana gelmektedir. Puan ranjı 0 ile 51 arasındadır. Puan yükseldikçe, kişinin belirti düzeyinin de yükseldiğine işaret etmesi beklenmektedir. Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği'nin iç tutarlılığı orijinal formda $\alpha=.92$ olarak bildirilmiş ve maddeler için elde edilmiş olan test tekrar test güvenilirlik katsayısının ise .83 olduğu rapor edilmiştir (Foa ve ark., 1997).

Tüm ölçeğin (Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği) Türkçe uyarlama çalışması Işıklı ve Dürü (2006) tarafından yapılmıştır. Türkçe uyarlama çalışması sonucunda tüm maddeler için hesaplanan Cronbach katsayısı .93 olarak elde edilmiştir. Işıklı ve Dürü'nün (2006) çalışmasında, Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği'nin geçerliliğini sorgulamak

için iki yol izlenmiştir. İlkinde DSM-IV tanı kriterlerine göre ölçek maddelerinin kuramsal olarak 3 alt faktörde toplanacağı önermesi test edilmiştir. Buna göre 2 madde dışında tüm alt ölçek maddelerinin ‘yeniden yaşama’, ‘kaçınma’ ve ‘aşırı uyarılmışlık’ faktörlerine yüklendiği bulunmuştur. İkincisinde ise alt ölçekte nedilen puanlar ile kullanılan ve geçerliliği test edilmiş diğer ölçek puanları arasındaki koerasyona bakılmıştır. Buna göre; Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği’nin Beck Depresyon Ölçeği’yle .60, Kısa Semptom Envanteriyle .70 ve Beck Anksiyete Ölçeği’yle .63 oranında korele olduğu sonucu elde edilmiştir.

Mevcut çalışmada tüm ölçek için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt faktörleri olan ‘yeniden yaşama’, ‘kaçınma’ ve ‘aşırı uyarılma’ alt faktörleri için hesaplanan Cronbach katsayıları sırasıyla .83, .79 ve .86 olarak tesbit edilmiştir.

2.2.3. Travma Sonrası Büyüme Ölçeği

Travma Sonrası Büyüme Ölçeği (Posttraumatic Growth Inventory) Tedeschi ve Calhoun tarafından 1996 yılında geliştirilmiştir. Ölçek, 6’lı likert tipidir (0=bu değişikliği yaşamadım; 6=bu değişikliği çok fazla yaşadım). 21 maddelik bir ölçek olup puan aralığı 0-105’tir. Alınan yüksek puan, kişinin travmatik yaşantı sonrasında yüksek düzeyde bir büyüme yaşadığına işaret etmektedir.

Tedeschi ve Calhoun tarafında ölçeğin orijinalinin geliştirildiği çalışmada iç tutarlık $\alpha=.90$ düzeyinde bulunmuştur. Alt testlerinin iç tutarlığı $\alpha=.67$ ve $\alpha=.85$ arasında değişmektedir. Test-tekrar test güvenilirliğinde ise korelasyon katsayısı .71 olarak bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması 2006 yılında Dürü tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliğine Cronbach Alpha yöntemi ile bakılmıştır. İç tutarlık katsayısı $\alpha=.93$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin, Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeği ile korelasyon kat sayısı .21 olarak bulunmuştur (Dürü, 2006). Yapılan faktör analizi sonrasında özgün formdaki 5 alt boyut korunmuştur: Başkalarıyla ilişkiler (6 madde), yeni fırsatlar (4 madde), kişisel güçlülük (4 madde), manevi değişim (4 madde) ve hayatı takdir etme (3 madde). Ölçeğin uyarlanmasında ölçek yapı geçerliliğine Temel Eksenler Faktörlemesi

(Principal Axis Factoring) ve Varimax rotasyonu ile bakılmıştır (Dürü, 2006). Ölçeğin özgün formu beş alt boyuttan oluşmaktadır. Beş faktörden oluşan bu çözümde, 21 maddeden 15'inin özgün ölçekte belirtilen faktörlere yüklendiği bildirilmektedir. İlave beş faktörlü bu çözümün, varyansın % 67.84'ünü açıkladığı aktarılmaktadır (Dürü, 2006).

Bu çalışma kapsamında tüm ölçek için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .95 olarak bulunmuştur. Ölçeğin alt faktörlerinden elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarına bakıldığında, 'başkalarıyla ilişkiler' alt faktörü için .87, 'yeni fırsatlar' alt faktörü için .85, 'kişisel güçlülük' alt faktörü için .83, 'manevi değişim' alt faktörü için .90 ve 'hayatı takdir etme' alt faktörü için ise .63 olarak saptanmıştır.

2.2.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği (Multidimensional Scale of Percieved Social Support) bireyin aile, arkadaş ve özel biri tarafından olmak üzere 3 farklı kaynaktan algıladığı sosyal destek seviyesini ölçmek amacıyla Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley tarafından 1988 yılında geliştirilmiş likert tipi bir ölçektir. Ölçek her biri 4 madde içeren ve 3 kaynağı temsil eden 3 alt boyuttan oluşmakla birlikte toplamda 12 madde içermektedir. Bu alt boyutlar 'aile', 'arkadaş' ve 'özel bir insan' alt boyutlarıdır. Her madde 7 basamaktan oluşmakta ve "kesinlikle katılmıyorum" ile "kesinlikle katılıyorum" arası değişen derecelere göre 1-7 arasında bir değerlendirilmeden oluşmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek en yüksek puan 84 olup puan yükseldikçe bireyin algıladığı sosyal desteğin de arttığı düşünülmektedir. Ölçeğin orjinalinde, 'aile' alt boyutu için hesaplanan Cronbach Alfa katsayısı .91, 'arkadaş' alt boyutu için .87 ve 'özel bir insan' alt boyutu için .85 olarak hesaplanmıştır (Zimet, Dahlem, Zimet ve Farley, 1988).

Arkar ve Eker tarafından 1995 yılında ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması, bu formun yapı geçerliliği, faktör yapısı ile güvenilirliği yapılmıştır. Alt ölçeklerden "özel bir insan" ölçeğinin kültürel öğeler nedeniyle yapı geçerliliğinin daha düşük çıkması sebebiyle Eker ve Arkar 2001 yılında aile ve özel bir insan kavramlarının tanımlarını daha net yaparak ölçeği iyileştirmişlerdir. Farklı örneklemelerde yapılan çalışmalar ile cronbach alfa ile elde edilen iç geçerlilik katsayıları .80 ve .95 arasında bulunmuştur. Alt ölçeklerde ise bu katsayılar .78 ile .91 arasında değişen değerler olarak elde edilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması ile özgün halinin faktör yapıları benzer çıkmıştır (Arkar ve Eker, 1995).

Mevcut çalışmada tüm ölçek için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .93 olarak bulunmuştur. ‘Özel bir insan’ alt faktörü için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .96, ‘aile’ alt faktörü için .93 ve ‘arkadaş’ alt faktörü için ise .95 olarak elde edilmiştir.

2.2.5. Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği

Bireyin temel varsayımları üzerinde travmatik stresin yarattığı etkileri açıklamak ve ölçeklendirmek için Janoff-Bulman 1989 yılında ‘Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği (The World Assumptions Scale)’ni geliştirmiştir. Maruz kalınan travmatik olayın kişilerin temel varsayımları üzerindeki etkilerine dair bilgi vermeyi sunmayı hedefleyen ölçek orijinalinde, 32 maddeden oluşur. Ölçek, Likert tipi bir ölçüm aracı olmakla birlikte “kesinlikle katılmıyorum” ve “tamamen katılıyorum” ifadeleri arasında değişen 6 basamaktan oluşur. Ölçekte, “kesinlikle katılmıyorum” 1 puan, “tamamen katılıyorum” ise 6 puan olarak değerlendirilir. Ölçek, dünyanın iyiliği, adalet, olayların kontrol edilebilirliği, rastlantısallık, kendilik değeri, kontrol ve şans olmak üzere yedi alt boyuttan oluşur.

Dünyaya ilişkin Varsayımlar Ölçeği, Yılmaz tarafından 2008 yılında Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçeğin uygulandığı 219 katılımcının almış olduğu puanlar üzerinden temel bileşenler analizi yapılarak faktör yapısı belirlenmiştir (Yılmaz, 2008). Faktör analizi sonrasında madde sayısı 32’den 31’e düşen ölçeğin maddeleri, özgün halinde 7, uyarlanmış halinde ise 6 ana faktör altında toplanmaktadır. Bu 6 ana faktör ve içerdikleri madde sayısı itibarıyla şu şekilde sıralanabilir; “şans varsayımı” (4 madde),” adalet varsayımı” (8 madde), “kendilik değeri varsayımı” (4 madde), “kontrol varsayımı” (3 madde), “rastlantısallık varsayımı” (6 madde) ve ”iyilik varsayımı” (6 madde) (Yılmaz, 2008).

Ölçeğin geçerliliği ile ilgili yapılan iç tutarlılık analizi sonucu elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı verileri tüm ölçek için .70, alt boyutları oluşturan “şans varsayımı”, “iyilik varsayımı”,”kontrol varsayımı”,”rastlantısallık varsayımı”,”kendilik değeri varsayımı” ve “adalet varsayımı” faktörleri için sırasıyla .85, .58, .47, .59, .13 ve .57 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2008).

Bu çalışma kapsamında elde edilen tüm ölçek Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .84 olarak bulunmuştur. 'İyilik', 'şans', 'adalet', 'kendilik', 'kontrol' ve 'rastlantısallık' alt boyutları için elde edilen Cronbach Alfa katsayıları sırasıyla .88, .90, .83, .61, .68, .37 olarak saptanmıştır.

2.3. İŞLEM

Çalışmanın etik ilkelere uygunluğu Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve etik onam alınmıştır. Veri toplama aşaması 2015 yılı Şubat ayında başlamış ve 2015 yılı Nisan ayı sonu itibariyle sonlanmıştır. Uygulamalar, çevrim-içi anket sistemi hazırlanarak internet üzerinden katılan kişilerle yürütülmüştür. Ek 1'de verilen ölçek ve formlar, internet üzerinden (www.surveey.com) erişimi sağlanan anket sistemiyle katılımcılara ulaştırılmıştır. Çalışmanın herhangi bir aşamasında katılımcılardan ad, soyad bilgileri istenmemiştir. Çalışmaya katılmak isteyen kişilerin ankete geçebilmek için ilk olarak gönüllü katılım formunu onaylamaları gerekmektedir. Gönüllü katılım formunu onaylayan kişiler öncelikli olarak demografik bilgilerin olduğu kısım ve sonrasında da olaya özgü form ile karşılaşmaktadırlar. Bu kısımları tamamlayan katılımcıların karşısına ölçekler çıkmaktadır. Tüm anket boyunca hiçbir soru yanıtsız bırakılmamakta ve belirli sorulara (örneğin anneniz hayatta mı) ancak evet yanıtı verildiği takdirde ilişkili sorular gösterilmektedir. Katılımcıların anketi tamamlamaları yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Anketi tamamlamak için herhangi bir zaman kısıtlaması koyulmamıştır. Katılımcılar tüm sorulara yanıt verdikten sonra kısa bir teşekkür metni ile karşılaşmışlardır. Çalışmanın yürütülmesinde temel olarak kartopu yöntemi izlenmiştir. Bunun yanı sıra Gezi Parkı eylemlerine katıldığı düşünülen kişilere çeşitli platformlardan topluca erişim sağlamak amacıyla sosyal medya ve mail grupları aracılığıyla ulaşılmıştır. Ayrıca eylemlere katıldığı bilenen politik oluşum ve dayanışma ağlarına ve eylemler sonrası oluşturulmuş dayanışma ağlarına toplu mail ve mesajlarla ulaşılmıştır.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

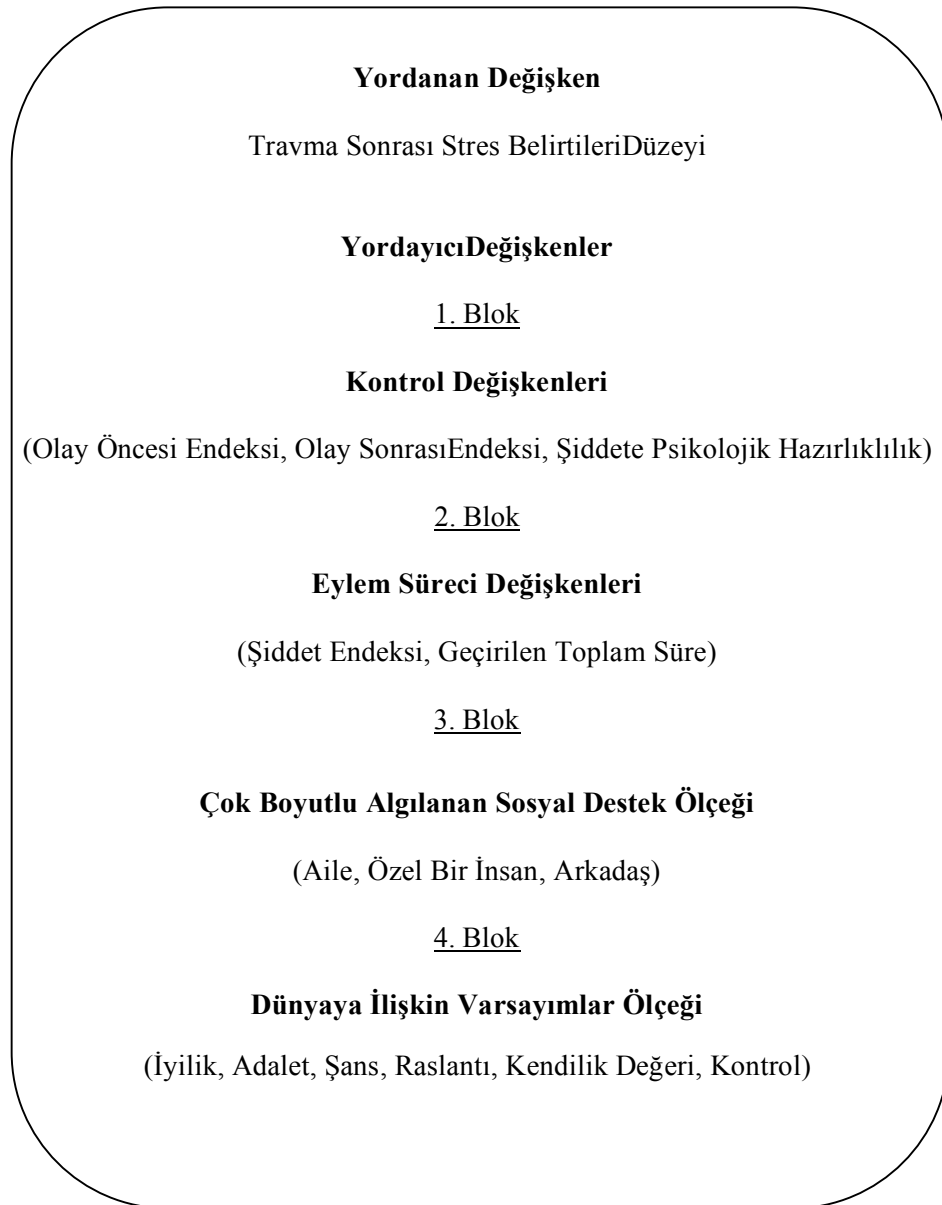
Analizin ilk aşamasında katılımcıların demografik bilgilerine dair sıklık değerlerine bakılmıştır (bkz. Tablo 2). Gezi Parkı süreci öncesi ve daha sonrasında yaşanan travmatik olaylar karıştırıcı etkiye sahip olabileceğinden, olası etkilerini istatistiki olarak kontrol

etmek amacıyla iki kontrol değişkeni oluşturulmuştur. İlk kontrol değişkeni, Gezi Parkı eylemleri öncesi kişilerin politik bir sebepten tutuklanma, hapse atılma, işkence görme ve gözaltına alınma yaşantılarını içeren ve ranjı 0-4 arasında olan '*olay öncesi endeksi*'dir. Bu kontrol değişkeniyle katılımcıların olay öncesi var olan travmatik deneyimlerininbağımlı değişken üzerindeki etkisinin kontrol edilmesi amaçlanmıştır. İkinci kontrol değişkeni ise katılımcıların, Gezi Parkı eylemlerinden daha sonra herhangi bir travmatik olaya maruz kalıp kalmadıkları üzerinden oluşturulmuştur. Burada, Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin ilk kısmındaki 9 maddelik soru kullanılmış ve katılımcıların 0-9 arası değişen toplam puanları üzerinden '*olay sonrası endeksi*' değişkeni oluşturulmuştur. Böylece Gezi Parkı eylemleri sonrasında, mevcut çalışmanın verilerinin toplandığı zamana kadar yaşanması muhtemel travmatik deneyimin bağımlı ölçüm üzerindeki etkisi kontrol edilmesi amaçlanmıştır. İlaveten, Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu'nda 4 seçenekten oluşan politik aktivizmi ölçmeye yönelik soru politik bir örgütte aktif olan ve olmayan grupların birleştirilmesiyle '*örgütlü*' olma boyutu üzerinden bir grup haline getirilmiş; böylece örgütlü olma, politik olarak aktif olma ve politik olarak aktif olmama şeklinde 3 kategoriye düşürülmüştür.

Demografik Bilgi ve Eylem Bilgi Formu'nda yer alan, maruz kalınan şiddet olaylarına ilişkin açık uçlu soru ile eylemler süresince kişilerin politik bir sebepten tutuklanma, hapse atılma, işkence görme ile gözaltına alınma yaşantılarını içeren bu iki soru toplamda bir "*şiddet endeksi*" oluşturacak şekilde alt boyutlara bölünmüş ve kişilerin maruz kaldığı şiddet türleri üzerinden toplam bir şiddet endeksi elde edilmesi sağlanmıştır. Şiddet endeksinde 20 alt boyut olmakla birlikte kişilerin puanları 0 ile 20 arasında değişmektedir. Her bir şiddet alt boyutunun var olması 1, olmaması ise 0 ile ifade edilmiştir.

Verilerin standardizasyonundan sonra çalışmadaki bağımsız değişkenlerin her birinin her iki bağımlı değişkenle olan (travma sonrası stres belirti düzeyi ve travma sonrası büyüme düzeyi) ilişkisine Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı analizi ile bakılmıştır. Sonraki aşamada ise politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenlerinin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerindeki etkilerini sınamak amacıyla 3 (örgütlü/ politik aktif/ politik aktif değil) X5 (oldukça hazırlıklı/ hazırlıklı/ ne hazırlıklı ne değil/ hazırlıklı değil/ hiç hazırlıklı değil) Faktörlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Son

aşamada ise, travma sonrası stres belirti düzeyi ve travma sonrası büyüme düzeyini yordayan değişkenleri belirlemeye yönelik iki ayrı Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır. Her iki regresyon analizine dair değişkenlerin analize katılımları sırasıyla gösterilmiştir (Bkz. Şekil 1 ve Şekil 2).Yapılan ANOVA sonucunda psikolojik hazırlığın stres düzeyi üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle psikolojik hazırlıklılık, olay öncesi endeksi ve olay sonrası endeksi değişkenleriyle birlikte regresyon analizinin ilk basamağında kontrol değişkeni olarak eşitliğe dahil edilmiştir. Böylece her üç değişkenin birlikte yaptıkları katkının ötesinde diğer değişkenlerin bağımlı değişkeni yordama güçlerine bakılmıştır.

Şekil 1. Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyini Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları

Şekil 2. Travma Sonrası Büyüme Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları

BÖLÜM 3

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın temel amacı doğrultusunda yanıt aranan sorulara ilişkin yapılan istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Nihai analizlere geçilmeden önce tüm veri seti SPSS programı ile verilerin bilgisayara aktarılmasında hata olup olmaması, kayıp değerler, normal dağılım özelliği gibi yönlerden incelenmiştir. Sonuçta bağımlı değişkenlerin sahip oldukları özelliklerin parametrik istatistik sayıltılarını karşıladığı görülmüş ve analizler 514 kişiden elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır.

Takip eden bölümde, ilk olarak travma sonrası stres belirti düzeyinin politik aktivizm ve tanık olunan şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenlerine göre farklılaşp farklılaşmadığını sınamak üzere 3x5 faktörlü varyans analizi (ANOVA) yürütülmüş ve sonuçlarına yer verilmiştir. İkinci olarak, travma sonrası stres belirti düzeyini ve travma sonrası büyüme düzeyini yordayan değişkenleri belirlemeye yönelik yapılan iki ayrı regresyon analizi bulguları verilecektir.

3.1. POLİTİK AKTİVİZM VE ŞİDDETE PSİKOLOJİK HAZIRLIKLILIĞIN TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Analizlerde yanıt aranan sorulardan ilki, politik aktivizm ve tanık olunan şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenlerinin Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin Travma Sonrası Stres Belirtileri Alt Ölçeğinden alınan puan ortalamaları açısından değişip değişmediğidir. Bu amaçla, politik aktivizm (örgütlü/ politik aktif/ politik aktif değil) ve şiddete psikolojik hazırlıklılık (oldukça hazırlıklı/ hazırlıklı/ ne hazırlıklı ne değil/ hazırlıklı değil/ hiç hazırlıklı değil) travma sonrası stres belirti düzeyi üzerindeki etkilerini sınamak üzere 3x5 faktörlü varyans analizi (ANOVA) yürütülmüştür. Gruplar arası farkın hangi alt ölçeklerden kaynaklandığı, Bonferroni düzeltmesi kullanılarak, Tukey testi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Politik Aktivizm ve Şiddete Psikolojik Hazırlıklılığın Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyi Açısından İncelenmesine Yönelik ANOVA Sonuçları

Değişken		Ort.	S hata	
Politik aktivizm	Örgütlü ($n = 115$)	32.8 _a	1.3	$F_{2,499} = 3.31^*$ Kısmi $\eta^2 = .01$
	Politik aktif ($n = 216$)	30.9 _{ab}	0.8	
	Politik aktif değil ($n = 183$)	28.7 _b	0.9	
Şiddete psikolojik hazırlıklılık	Oldukça hazırlıklıydım ($n = 50$)	24.1 _a	1.7	$F_{4,499} = 12.47^{**}$ Kısmi $\eta^2 = .09$
	Hazırlıklıydım ($n = 119$)	27.9 _a	0.9	
	Ne hazırlıklıydım ne değildim ($n = 167$)	29.2 _a	0.8	
	Hazırlıklı değildim ($n = 114$)	34.0 _b	1.2	
	Hiç hazırlıklı değildim ($n = 64$)	38.7 _b	1.9	

* $p < .05$, ** $p < .001$

Not. Farklı harfler, ortalamalar arasındaki anlamlı farklılığa işaret etmektedir.

Tablo 3'te görüldüğü üzere, travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılığın ortak etkisi gözlenmemiştir ($F_{(8,514)} = 1.06$, $p = .388$, kısmi $\eta^2 = .02$). Öte yandan, travma sonrası stres belirti düzeyine dair analiz sonuçları hem politik aktivizmin ($F_{(2,514)} = 3.31$, $p = .037$, kısmi $\eta^2 = .01$) hem de şiddete psikolojik hazırlıklılığın ($F_{(4,514)} = 12.47$, $p < .001$, kısmi $\eta^2 = .09$) anlamlı bir temel etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Politik aktivizmin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerindeki temel etkisinin hangi gruplardan elde edildiğini bulmak amacıyla, Bonferroni düzeltmesi kullanılarak yapılan Tukey testi sonuçlarına göre, örgütlü grubun travma sonrası stres belirti düzeyi puan ortalamasının ($Ort. = 32.8$) politik olarak aktif olmayan grubun travma sonrası stres belirti düzeyi puan ortalamasından ($Ort. = 28.7$) anlamlı düzeyde yüksek olduğu saptanmıştır. Başka bir anlatımla, örgütlü grubun travma sonrası stres belirti düzeyinin politik olarak aktif olmayan gruba kıyasla anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir.

Şiddete psikolojik hazırlıklılığın temel etkisine bakıldığında ise, 'oldukça hazırlıklıydım' diyen grubun travma sonrası stres belirti düzeyi puan ortalaması ($Ort. = 24.1$) hem 'hazırlıklı değildim' ($Ort. = 34.0$) hem de 'hiç hazırlıklı değildim' ($Ort. = 38.7$) diyen grupların puan ortalamasından anlamlı düzeyde düşük olduğu bulunmuştur. Diğer bir

ifadeyle, tanık oldukları şiddete oldukça hazırlıklı olduklarını bildiren bireylerin, şiddete hazırlıklı olduklarını bildirenlere ve hiç hazırlıklı olmadıklarını bildirenlere kıyasla daha az travma sonrası stres belirtidüzeyi gösterdikleri saptanmıştır.

Benzer şekilde, şiddete ‘hazırlıklıydım’ diyen grubun travma sonrası stres belirtidüzeyi puan ortalaması (*Ort.* = 27.9) ‘hazırlıklı değildim’ (*Ort.* = 34.0)ve ‘hiç hazırlıklı değildim’ (*Ort.* = 38.7) diyen gruplarınkine kıyasla anlamlı düzeyde daha düşüktür.

Ek olarak, travma sonrası stres belirti düzeyine dair analiz sonuçları şiddete ‘ne hazırlıklıydım ne değildim’(*Ort.* = 29.2) diyen grubun puan ortalamasının ‘hiç hazırlıklı değildim’ (*Ort.* = 38.7) ve ‘hazırlıklı değildim’ (*Ort.* = 34.0) diyen grupların puan ortalamasından anlamlı düzeyde daha düşük olduğunu göstermiştir. Diğer bir anlatımla, tanık olduğu şiddete dair ne hazırlıklıydım ne değildim diyen katılımcılar, hiç hazırlıklı olmadığını bildiren katılımcılardan daha düşük düzeyde travma sonrası stres belirtidüzeyi göstermişlerdir.

3.2. TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİ ve TRAVMA SONRASI BÜYÜME DÜZEYİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER

Regresyon eşitliklerine geçmeden önce bağımsız (yordayıcı) ve bağımlı (ölçüt) değişkenler arası ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayı analizi ile bakılmış ve aşağıda sunulmuştur.

3.2.1. Değişkenler Arası İlişki

Bu kısımda, travma sonrası stresbelirtidüzeyi ve travma sonrası büyüme düzeyi ile şiddet endeksi, eylemde geçirilen toplam süre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nin alt ölçekleri (aile, özel bir insan, arkadaş) ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği’nin alt ölçekleri (iyilik, adalet, şans, rastlantısallık, kedilik değeri, kontrol) arasındaki ilişkiler Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi ile incelenmiştir.

Araştırmada ele alınan tüm değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 4’te gösterilmektedir. Tablo 4’ün işaret ettiği gibi, travma sonrası stres belirti düzeyi ve travma sonrası büyüme düzeyi ile diğer değişkenler arasında beklenen ve anlamlı ilişkiler mevcuttur.

Tablo 4. Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyi ve Travma Sonrası Büyüme Düzeyi ile Araştırmada Ele Alınan Diğer Değişkenlerin Birbirleriyle İlişkinine Ait Korelasyon Katsayıları

Değişken	Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyi	Travma Sonrası Büyüme Düzeyi
1. Şiddet endeksi	.18**	.20**
2. Eylemlerde geçirilen toplam süre	.08	.16**
Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Alt Boyutları		
3. Aileden alınan sosyal destek	-.04	.06
4. Özel bir insandan alınan sos destek	-.07	.02
5. Arkadaştan alınan sosyal destek	-.06	.03
Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin Alt Boyutları		
6. İyilik	-.04	.21**
7. Adalet	.04	.19**
8. Şans	.01	.17**
9. Rastlantısallık	.17**	.10*
10.Kendilik değeri	-.22**	-.04
11. Kontrol	.09*	.14**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 4'ten anlaşılacağı üzere, travma sonrası stres belirti düzeyi ile şiddet endeksi ($r = .18, p < .01$), Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'rastlantısallık' ($r = .17, p < .01$) ve 'kendilik değeri' ($r = -.22, p < .01$) alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde ilişkiler gözlenmiştir. Başka bir ifadeyle olay sırasında deneyimlenen şiddet düzeyleri arttıkça travma sonrası stres puanları da artmaktadır. Benzer şekilde katılımcıların dünyaya ilişkin varsayımlarından 'rastlantı' alt boyutu puanları arttıkça travma sonrası stres belirti düzeyinin de arttığı gözlenmiştir. Diğer yandan, 'kendilik değeri' puanı arttıkça travma sonrası stres belirti düzeyinin de düştüğü görülmektedir.

Bununla birlikte, Tablo 4'te görüldüğü üzere, travma sonrası büyüme düzeyi ile şiddet endeksi ($r = .20, p < .01$), eylemlerde geçirilen toplam süre ($r = .16, p < .01$), Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'iyilik' ($r = .21, p < .01$), 'adalet' ($r = .19, p < .01$), 'şans' ($r = .17, p < .01$), 'rastlantısallık' ($r = .17, p < .01$) alt ölçekleri arasında anlamlı düzeyde ilişkiler gözlenmiştir.

= .17, $p < .01$) , 'rastlantısallık' ($r = .10, p < .05$) ve 'kontrol' ($r = .14, p < .01$) alt ölçekleri arasındaki anlamlı ve olumlu yönde ilişkiler dikkati çekmiştir. Böylece, araştırmaya dahil olan bireylerin, eylem sonrası deneyimledikleri travmatik olaylar, eylemler sırasında maruz kaldıkları şiddet, eyleme dahil oldukları toplam süre, dünyaya ilişkin iyilik, adalet, şans rastlantı ve kontrol varsayımları arttıkça travma sonrası büyüme düzeylerinin arttığı saptanmıştır.

3.2.2. Travma Sonrası Stres Belirti Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi

Çalışmanın bu aşamasında travma sonrası stres belirti düzeyini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla aşamalı regresyon analizi yürütülmüştür. Bu amaçla, olay öncesi endeksi (Gezi Parkı eylemleri öncesi yaşanmış politik sebepli gözaltı, işkence, tutukluluk, hapis), olay sonrası endeksi (Gezi Parkı eylemlerinden sonra yaşanmış travmatik olaylar) ve şiddete psikolojik hazırlıklılık kontrol değişkeni; şiddet endeksi, eylemlerde geçirilen toplam süre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt ölçekleri ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin alt ölçekleri de yordayıcı değişkenler olarak alınmıştır. Regresyon denkleminde birinci adımda kontrol değişkenleri olan olay öncesi endeksi, olay sonrası endeksi ve şiddete psikolojik hazırlıklılık sokulmuştur. İkinci adımda şiddet endeksi, eylemlerde geçirilen toplam süre; üçüncü adımda Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt ölçekleri (aile, özel bir insan, arkadaş); dördüncü adımda ise Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin alt ölçekleri (iyilik, adalet, şans, rastlantı, kendilik değeri, kontrol) ayrı bloklar halinde alınmıştır. Hiyerarşik regresyon analizinin aşamaları Şekil 1'de verilmektedir. Travma sonrası stres belirti düzeyini yordayan değişkenlere ilişkin regresyon analizi sonuçları ise Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Travma Sonrası Stres Tanı Ölçeği'nin Stres Belirtileri Alt Ölçeği'nden Alınan Puana İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Adım	Değişken	β	t	R ²	R ² değişim	F _{değişim}
1	Olay öncesi endeksi	-.03	-.64			
	Olay sonrası endeksi	.13	2.99			
	Psikolojik hazırlıklılık	.30	6.87	.11	.11	20.32*
2	Şiddet endeksi	.21	4.72*	.15	.04	20.61*
3	Özel bir insan	-.11	-2.11*	.16	.01	6.94*
4	Rastlantısallık	.17	3.53*	.19	.03	16.44*
	Kendilik değeri	-.15	-3.51*	.21	.02	12.21*

* $p < .001$

Tablo 5'te görüldüğü üzere, regresyon eşitliğine birinci blokta kontrol değişkenleri dahil edilmiştir. Kontrol değişkeni olan “olay öncesi endeksi” ($\beta = -.03$, $t(514) = -.64$, $p = .526$), “olay sonrası endeksi” ($\beta = .13$, $t(514) = 2.99$, $p = .003$) ve “psikolojik hazırlıklılığın” ($\beta = .30$, $t(514) = 6.87$, $p < .001$) travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde yordayıcı gücü olduğu ve varyansın %11'ini açıkladığı bulunmuştur ($F_{\text{değişim}}(3-491) = 20.32$, $p < .001$). İkinci aşamada eşitliğe “şiddet endeksi” ile “toplam süre” değişkenleri girilmiştir. “Toplam süre” değişkeninin anlamlı yordayıcı bir gücü bulunamamıştır. İkinci adımda dahil edilen “şiddet endeksi” ($\beta = .21$, $t(514) = 4.72$, $p < .001$) değişkeninin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde yordayıcı gücü olduğu ve açıklanan varyansı %4'lük bir etki ile %15'e ulaştırdığı görülmüştür ($F_{\text{değişim}}(1-490) = 20.61$, $p < .001$). Üçüncü adımda eşitliğe dahil edilen Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt boyutlarından sadece “özel bir insan” alt boyutunun ($\beta = -.11$, $t(514) = -2.11$, $p = .040$) yordayıcı gücü saptanmış ve bu değişken ile birlikte açıklanan toplam varyans %16 ($F_{\text{değişim}}(1-489) = 6.94$, $p < .001$) olmuştur. Son olarak dördüncü adımda denkleme giren Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin alt boyutlarından “rastlantısallık” ($\beta = .17$, $t(514) = 3.53$, $p < .001$) ve “kendilik değeri” ($\beta = -.15$, $t(514) = -3.51$, $p = .001$) değişkenlerinin açıklanan varyansı %21'e yükselttiği gözlenmiştir (sırasıyla $F_{\text{değişim}}(1-488) = 16.44$, $p < .001$; $F_{\text{değişim}}(1-487) = 12.21$, $p < .001$).

3.2.3. Travma Sonrası Büyüme Düzeyine İlişkin Regresyon Analizi

Çalışmanın amaçlarından bir diğeri ise travma sonrası büyüme düzeyini yordayan değişkenleri belirlemektir. Bu amaçla yürütülen aşamalı regresyon analizinde olay öncesi endeksi (Gezi Parkı eylemleri öncesi yaşanmış politik sebepli gözaltı, işkence, tutukluluk, hapis), olay sonrası endeksi (Gezi Parkı eylemlerinden sonra yaşanmış travmatik olaylar) ve şiddete psikolojik hazırlıklılık kontrol değişkenleri olarak, şiddet endeksi, eylemlerde geçirilen toplam süre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt ölçekleri ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin alt ölçekleri ise yordayıcı değişkenler olarak alınmıştır. Buna göre, birinci adımda olay öncesi endeksi, olay sonrası endeksi ve şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenleri kontrol değişkenleri olarak denkleme sokulmuştur. İkinci adımda şiddet endeksi, eylemlerde geçirilen toplam süre; üçüncü adımda Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin alt ölçekleri (aile, özel bir insan, arkadaş); dördüncü adımda ise Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin alt boyutları (iyilik, adalet, şans, rastlantı, kendilik değeri, kontrol) ayrı bloklar halinde alınmıştır. Hiyerarşik regresyon analizinin aşamaları Şekil 2'de verilmektedir. Travma sonrası büyüme düzeyini yordayan değişkenlere ilişkin regresyon analizi sonuçları ise Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Travma Sonrası Büyüme Ölçeği'nden Alınan Puanlara İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

Adım	Değişken	β	t	R^2	$R^2_{\text{değişim}}$	$F_{\text{değişim}}$
1	Olay öncesi endeksi	-.04	-.79			
	Olay sonrası endeksi	.08	1.88			
2	Psikolojik hazırlıklılık	.02	.48	.02	.02	3.41*
	Şiddet endeksi	.18	3.58**	.05	.03	14.55**
	Toplam süre	.13	2.58**	.06	.01	7.33**
4	İyilik	.20	4.76**	.10	.04	22.46**
	Şans	.13	2.82**	.12	.01	8.13**
	Adalet	.11	2.27*	.13	.01	4.72*

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo 6’da görüldüğü gibi, birinci adımda kontrol değişkenleri olarak denkleme alınan “olay öncesi endeksi” ($\beta = -.04$, $t(514) = -.79$, $p = .430$), “olay sonrası endeksi” ($\beta = .08$, $t(514) = 1.88$, $p = .061$), “psikolojik hazırlıklılık” ($\beta = .02$, $t(514) = .48$, $p = .632$) değişkenlerinin bağımsız etkileri olmamakla birlikte travma sonrası büyüme düzeyi üzerinde yordayıcı gücü olduğu ve varyansın %2’sini açıkladığı saptanmıştır ($F_{\text{değişim}}(3-491) = 3.41$, $p = .018$). İkinci adımda denkleme dahil edilen “şiddet endeksi”nin ($\beta = .18$, $t(514) = 3.58$, $p < .001$) açıklanan varyansı %4’e ulaştırdığı görülmüştür ($F_{\text{değişim}}(1-490) = 14.55$, $p < .001$). Aynı adımda denkleme dahil edilen “toplam süre”nin ($\beta = .13$, $t(514) = 2.58$, $p = .010$) ise travma sonrası büyüme düzeyini yordadığı ve bu değişken ile birlikte varyansın %5’inin açıklandığı bulunmuştur ($F_{\text{değişim}}(1-489) = 7.33$, $p < .001$). Üçüncü aşamada denkleme girilen Çok boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nin alt boyutlarından hiçbirinin anlamlı düzeyde yordayıcı gücü olmadığı gözlenmiştir. Dördüncü adımda ise Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği’nin alt boyutlarından “iyilik” ($\beta = .20$, $t(514) = 4.76$, $p = .009$), “şans” ($\beta = .13$, $t(514) = 2.82$, $p = .029$) ve “adalet” ($\beta = .11$, $t(514) = 2.27$, $p = .030$) değişkenlerinin travma sonrası büyüme düzeyi üzerinde yordayıcı gücü olmakla birlikte varyansa %6’lık bir katkı sağlayarak varyansı %11’e ulaştırdıkları saptanmıştır (sırasıyla $F_{\text{değişim}}(1-488) = 22.46$, $p < .001$; $F_{\text{değişim}}(1-487) = 8.13$, $p < .001$); $F_{\text{değişim}}(1-486) = 4.72$, $p < .001$).

Özetle, politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenlerinin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde ortak etkisine rastlanmamış; ancak her iki değişkenin de bağımsız etkileri olduğu bulunmuştur. Araştırmanın ikinci sorusuna ilişkin olarak yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre, olay öncesi endeksi, olay sonrası endeksi ve psikolojik hazırlıklılık kontrol edildikten sonra şiddet endeksi, Çok boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği’nin ‘özel bir insan’ alt boyutu ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği’nin ‘rastlantısallık’ ile ‘kendilik değeri’ alt boyutlarının travma sonrası stres belirti düzeyini yordadıkları bulunmuştur. Araştırmanın son sorusuna dair yapılan regresyon analizi sonuçlarına göre ise olay öncesi endeksi, olay sonrası endeksi ve psikolojik hazırlıklılık kontrol edildikten sonra şiddet endeksi, toplam süre ve Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği’nin ‘iyilik’, ‘şans’ ve ‘adalet’ alt boyutlarının travma sonrası büyüme düzeyini yordadıkları bulgusu elde edilmiştir.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Bu son bölümde, araştırma sorularına yönelik yapılan analizlerden elde edilen bulguların ele alınması amaçlanmıştır. Politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılığın travma sonrası stres belirti düzeyi üzerindeki etkilerine dair bulgular ele alındıktan sonra; Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerde olay öncesi ve sonrası travmatik yaşantı düzeyleri ile şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyi istatistiki olarak kontrol edildikten sonra eylem süresince maruz kalınan şiddet düzeyinin, eylemlerde geçirilen toplam sürenin, algılanan sosyal desteğin ve dünyaya ilişkin varsayımların travma sonrası stres belirtidüzeyi ve travma sonrası büyüme düzeyi üzerindeki yordayıcı etkilerini incelemeye yönelik yürütülen analizlerden elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmaktadır. Çalışmanın bulgularının değerlendirilmesi ve ilgili literatür ışığında tartışılmasının yanı sıra çalışmanın sınırlılıkları ve ileriki çalışmalar için öneriler de bu bölümde yer almaktadır.

4.1. POLİTİK AKTİVİZM VE ŞİDDETE PSİKOLOJİK HAZIRLIKLILIĞIN TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİLER AÇISINDAN İNCELENMESİNE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Literatürde, politik aktivist olmayan işkence mağdurlarının politik aktivist olan işkence mağdurlarına kıyasla daha yüksek travma sonrası stres belirti düzeyleri olduğu saptanmıştır (Başoğlu ve ark., 1994). İlaveten, politik aktivist olmanın veya travmatik deneyime öznel bir anlam vermenin, işkence sonrası dönemde psikolojik problem riskini azalttığı bildirilmektedir (Paker, 2000). Dahası, işkence görmüş politik aktivist grubun işkence görmüş aktivist olmayan gruba göre işkence yaşantısını anlamlandırmada öncül psikolojik hazırlıklılığa sahip olma temelinde farklılaştıkları ve politik aktivist grubun öncül bir psikolojik hazırlıklılıkla travmatik olaya anlam vermede daha az güçlük çektiği bildirilmektedir (Başoğlu ve ark., 1997).

Bu çalışmadan elde edilen analiz sonuçlarına göre politik olarak aktif olmanın ve şiddete psikolojik olarak hazırlıklı olmanın travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde birbirlerinden bağımsız etkileri olduğu bulunmuştur. Ancak bu iki değişkenin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde birlikte bir etkisi bulunmamıştır. Bir diğer deyişle,

yukarıda da vurgulandığı üzere, literatürde sıklıkla birlikte ele alınmış bu iki değişkenin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde ayrı ayrı etkilerine rastlanmış ancak bir arada anlamlı bir etkileri saptanmamıştır.

Çalışma kapsamında Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerin çoğunun halihazırda politik sebeplerle orada olmalarından hareketle, politik olarak aktif grup, örgütlülük düzeyinde (politik olarak aktif ve örgütlü ile politik olarak aktif ancak örgütlü olmayan şeklinde) iki grupta ele alınmış; ve böylece (politik olarak aktif ve) örgütlü, politik olarak aktif (ancak örgütlü olmayan) ve politik olarak aktif olmayanlar şeklinde 3 grup elde edilmiştir. Politik aktivizme dair elde edilen bulgular önceki dönem çalışmalarından farklı sonuçlara işaret etmektedir (Başoğlu ve ark., 1994; Başoğlu ve ark., 1997; Paker, 2000). Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, örgütlü grubun travma sonrası stres belirtilerinin, politik olarak aktif olmayan gruba göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Analizlerde, gruplar arası travma sonrası stres belirti düzeyleri arasındaki fark fazla olmasa da politik aktivizm bağlamında örgütsel bir aidiyet olması durumundan politik olarak aktif olmamaya doğru gidildikçe travma sonrası stres belirti düzeyindeki yükselmenin literatürle çelişmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bir diğer deyişle, değişkenler kategorik olmakla birlikte, politik bağlılık düzeyi politik olarak aktif olmayan gruptan örgütlü gruba gidildikçe artarken travma sonrası stres belirtilerinin de aynı doğrultuda arttığı saptanmıştır. Araştırmalar, politik aktivist kişilerin politik mücadele boyunca travmatik stres yaratan durumlarla tekrarlı bir şekilde karşılaşabildiklerini ve bunun sonucunda da strese karşı kazanılan bir bağışıklığın olabileceğini bildirmektedirler (Başoğlu ve ark., 1994). Ancak mevcut çalışmanın politik aktivizme dair bulguları tam tersi bir duruma işaret etmektedir. Örgütlü düzeyde politik bir mücadele içerisinde olduğunu bildiren kişilerin travma sonrası stres belirti düzeyleri daha yüksek bulunmuş ve bu kişilerin literatürde bahsi geçen bağışıklığın tam tersi bir eğilim gösterdikleri sonucu elde edilmiştir. Bu bulgunun, politik olarak aktif ve örgütlü grubun tekrarlı bir biçimde şiddet olaylarına maruz kalmalarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Örgütsel düzeyde bir mücadele içerisindeki kişilerin eylemler öncesi ve sonrasında şiddete maruz kalma düzeylerinin daha yüksek olabileceği düşünülmekte ancak bu çalışma kapsamında katılımcıların yaşam boyu politik şiddete maruz kalma düzeylerine yönelik veri bulunmamaktadır.

Öte yandan, önceki dönem politik aktivizm çalışmalarında sıklıkla politik sebeple gözaltına alınmış veya hapse atılmış kişiler ile çalışılmıştır (Başoğlu ve ark., 1994; Başoğlu ve ark., 1997; Paker, 2000). Gezi Parkı eylemlerine katılmış ve şiddete maruz kalmış kişiler ile politik bir sebeple gözaltında veya hapiste işkenceye maruz kalmış kişiler arasında travma sonrası stres belirti düzeyleri açısından farklılık olmasını, travmatik olaylardaki farklılıklar ve olayların gerçekleştiği bağlamlardaki farklılıklar ışığında düşünmek daha yerinde olacaktır. Bir diğer deyişle, Gezi Parkı eylemlerinde, devlet eliyle uygulanan şiddet eylemleri hapiste veya gözaltında uygulanan şiddete kıyasla daha kamusal bir alanda gerçekleştirilmiştir. Ayrıca uygulanan yöntemler bağlamında da farklılıklar mevcuttur. Gezi Parkı eylemlerinde ekseriyetle kitleleri dağıtmaya yönelik şiddet araçları kullanılmışken, Paker (2000) hapis veya gözaltında uygulanan şiddetin daha sistematik yöntemlerle gerçekleştirildiğini bildirmektedir. Bu şekilde ele alındığında, politik aktivizmin travma sonrası stres belirti düzeyini bu spesifik olay bağlamında etkilemiş olabilecek olaya özgü faktörler olabileceği düşünülmektedir.

Şiddete psikolojik hazırlıklılık travma sonrası stres belirti düzeyleri açısından incelendiğinde bildirilen psikolojik hazırlıklılık düzeyleri arttıkça kişilerin travma sonrası stres belirti düzeylerinin azalma eğiliminde olduğu görülmektedir. Öte yandan, ‘oldukça hazırlıklıydım’ diyen grubun ‘hazırlıklı değildim’ diyen ve ‘hiç hazırlıklı değildim’ diyen gruplardan anlamlı düzeyde düşük travma sonrası stres belirti düzeyi bildirdikleri; aynı şekilde ‘hazırlıklıydım’ ve ‘ne hazırlıklıydım ne değildim’ diyen grupların da ‘hazırlıklı değildim’ ve ‘hiç hazırlıklı değildim’ diyen gruplardan anlamlı düzeyde düşük travma sonrası stres belirti düzeyi bildirdikleri saptanmıştır. Literatürde, şiddete psikolojik hazırlıklılık, işkence esnasında algılanan rahatsızlık düzeyi ve daha ciddi psikolojik problemlerle ilişkili bulunmuş; ve travmatik olaya öncül bir psikolojik hazırlıklılığın travmatik olayın etkilerine karşı bir nevi ‘aşılama’ işlevi götüğü öne sürülmüştür (Başoğlu ve ark., 1997). Çalışmadan elde edilen bulgular ışığında bildirilen şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyinin artmasıyla travma sonrası stres belirti düzeylerinin azalmasının da bu ‘aşılama’ argümanına işaret ediyor olabileceği ancak politik travma bağlamında psikolojik hazırlıklılık olgusunun daha derinlemesine ve daha sistematik çalışılması gerektiği düşünülmektedir.

Politik aktivizm ile şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenlerinin ortak etkisinin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde anlamlı düzeyde bulunamamış olması literatürde

birlikte ele alınan bu iki değişkenin bir arada değerlendirilmesini olanaksız kılmamaktadır. Dahası, Gezi Parkı eylemlerine katılan örgütlü grubun psikolojik hazırlıklılık düzeyinin diğer gruplardan yüksek olmasına dair literatür bulgularına paralel bulgular elde edilmesi, kavrama yönelik açıklama yapmadan çok mümkün görünmemektedir. Bu bağlamda, örgütsel pratiklere yönelik bilgi düzeyinin eylem pratiklerini etkilemesi söz konusu olabileceği ve dolayısıyla da kişilerin eylemlerde nelerle karşılaşacaklarına ve nasıl bir eylem planı izleyeceklerine dair tahayyülleri olabileceği sebebiyle şiddete karşı psikolojik olarak daha hazırlıklı olma yönünde bir eğilim gösterebilecekleri düşünülmektedir.

4.2. TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİ DÜZEYİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yapılan istatistikî analizler sonucunda Gezi Parkı eylemleri öncesinde ve sonrasında yaşanan travmatik yaşantı düzeyleri ve şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenleri kontrol edildikten sonra travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde, eylemler süresince maruz kalınan şiddet düzeyi, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin 'özel bir insan' alt boyutu ile Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'rastlantısallık' ve 'kendilik' alt boyutlarının yordayıcı etkileri olduğu saptanmıştır. Öte yandan, eylemlerde geçirilen toplam sürenin travma sonrası stres belirtileri üzerinde yordayıcı bir etkisi bulunmamıştır.

Regresyon aşamasında ilk kümede, Gezi Parkı eylemleri öncesi ve sonrasındaki travmatik yaşantı düzeyleri ile şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeylerinin kontrol edilmesi, travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde kişilerin maruz kaldıkları şiddet düzeyinin etkilerini saptamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Maruz kalınan şiddetin düzeyini ölçmeye yönelik oluşturulan şiddet endeksi puanlarının travma sonrası stres belirti düzeyi üzerindeki yordayıcı etkisi kişilerin yaşadıkları şiddete bağlı olarak travma sonrası stres belirtilerinin arttığına işaret etmektedir. Dahası, çoğunluğunu fiziksel şiddet içerikli maddelerin oluşturduğu toplam şiddet endeksi puanından hareketle, fiziksel bir zarar görmeyi içeren şiddet olaylarında travma sonrası belirtilerin daha yüksek olacağına dair literatür bulgularıyla örtüşmektedir (North ve ark., 1999; Parker, Parker ve Yüksel, 1992).

Travma sonrası stres belirtileri üzerinde yordayıcı olduğu bulunan bir diğer değişken de Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin 'özel bir insan' alt boyutudur. Özel bir insan alt boyutunun travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip olması bu türden bir sosyal destek algılamayan Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerin travma sonrası stres belirti düzeylerinin yüksek olması bağlamında daha yüksek bir risk altında olduklarına işaret etmektedir. Bir diğer deyişle, Gezi Parkı eylemlerine katılmış olan kişiler içerisinde özel bir insandan düşük sosyal destek bildiren kişilerin travma sonrası stres belirti düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak bu alt boyuta dair belirtmekte fayda vardır ki Türkiye kültürüne uygun olmadığı düşünülecek gözden geçirilmiştir (Erker, Arkar ve Yaldız, 2001). Bu alt boyutun Türkiye kültüründe özel bir insanın kime işaret ettiğine ilişkin soru işareti oluşturabildiği bildirilmektedir (Erker, Arkar ve Yaldız, 2001). Ancak bu çalışma kapsamında özel bir insandan algılanan sosyal desteğin alt boyuttan ziyade örnekleme özgül özelliklerden, spesifik olarak da örneklemin önemli bir kısmının gençlerden oluşmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. 20-25 yaş arası kişilerin gelişimsel olarak arkadaş ve/veya partner ile kurulan yakın ilişkiler ihtiyacının öne çıktığı bildirilmektedir (Erikson ve Erikson, 1998). Bu bağlamda, katılımcıların önemli bir kısmının buldukları gelişimsel evre itibarıyla özel bir insandan algılanan sosyal desteğin öne çıktığı bir dönemde oldukları ve bu desteği yüksek olarak algılayan katılımcıların travma sonrası stres belirti düzeylerinin daha düşük olma eğiliminde olabileceği düşünülmektedir.

Son aşamada yer alan dünyaya ilişkin varsayımlar değişkeninin 'rastlantısallık' ve 'kendilik değeri' alt boyutlarının travma sonrası stres belirti düzeyini anlamlı olarak yordadığı görülmektedir. Rastlantısallık alt boyutundaki yüksek puanların travma sonrası stres belirti düzeyini açıklamada önemli bir boyut olarak bulunmuş olması kişilerin dünyanın anlamlılığına ilişkin bulunduğu atıflara tekabül etmektedir. Janoff-Bulman'a (1989) göre dünyanın anlamlılığı varsayımı kişilerin elde ettikleri sonuçların dağılımlarına ilişkin inançlarını içermektedir. Bu genel inancın bir alt boyutu olan rastlantısallık ise kişilerin, spesifik olay veya sonuçların belirli bir düzen olmaksızın insanların başlarına rastgele geldiğine dair inançlarını kapsamaktadır (Janoff-Bulman, 1989). Bu sebeple de rastlantısallık inancı güçlü olan bireylerin başlarına gelebilecek olumsuz olayların önüne geçmelerinin mümkün olmadığına inandıklarına vurgu yapılmaktadır (Janoff-Bulman, 1989). Bu doğrultuda bakıldığında Gezi Parkı

eylemlerine katılmış kişiler arasında rastlantısallık boyutundan yüksek puan almanın travma sonrası stres belirtileri üzerindeki yordayıcı gücü anlaşılabilir olmaktadır. Şöyle ki, çalışmanın giriş kısmında da vurgu yapıldığı gibi Gezi Parkı eylemleri siyasi otoriteye yönelik bir kitlesel hareket olmakla birlikte algılanan mevcut adaletsizliğin değişmesi yönünde bir devinim içermektedir (Doğan, 2014). Yani, eylemlere katılan kişilerin mevcut siyasi otoriteye yönelik hoşnutsuz oldukları unsurların değişebileceğine; içinde yaşadıkları politik bağlamın değişmesinde aktif rol alabileceklerine yönelik bir inançları olduğu söylenebilir. Öte yandan rastlantısallık inancı güçlü olan bireylerin eylemler süresince maruz kaldıkları şiddeti de tesadüf ile açıklamaları olası olarak değerlendirilmekte ve maruz kalınan şiddetin önüne geçilemez olduğu inancıyla yaşadıkları travma sonrası stres belirti düzeyinin yüksek olmasına ilişkin bulguların okumasının bu doğrultuda yapılabileceği düşünülmektedir.

Öte yandan çalışmada travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde yordayıcı etkisi bulunmuş olan ‘kendili değeri’ alt boyutu kişinin kendi benliğine ilişkin inançlarını içermektedir. Bu inanç, kişinin kendini ne derece iyi, ahlaklı ve değerli gördüğüne, hangi düzeyde kendine uygun davrandığına ve kendini kötü talihten ne derece koruyabildiğine dair inançlarıyla karakterize edilmektedir (Janoff-Bulman, 1989). Çalışmanın bulguları, Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerde kendilik değeri inancının düşük olmasının travma sonrası stres belirtilerinin yüksek olmasıyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

4.3. TRAVMA SONRASI BÜYÜME DÜZEYİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERE DAİR BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gezi Parkı eylemleri öncesinde ve sonrasında yaşanan travmatik yaşantı düzeyi ve şiddete psikolojik hazırlıklılık kontrol edildikten sonra, travma sonrası büyüme düzeyi üzerinde eylemler süresince maruz kalınan şiddet düzeyi, eylemlerde geçirilen toplam süre ile Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği’nin ‘iyilik’, ‘şans’ ve ‘adalet’ alt boyutlarının yordayıcı etkileri olduğu bulunmuştur.

İlk aşamada, kişilerin maruz kaldıkları şiddet düzeyinin etkilerini saptamaya yönelik olarak Gezi Parkı eylemleri öncesi ve sonrasındaki travmatik yaşantı düzeyleri ile şiddete psikolojik hazırlıklılık düzeyleri kontrol edilmiştir. İkinci aşamada analize sokulan eylemler süresince maruz kalınan şiddetin düzeyini ölçmeye yönelik hazırlanmış şiddet

endeksi ile eylemlerde geçirilen toplam süre değişkenlerinin her ikisinin de travma sonrası büyüme üzerinde yordayıcı etkileri olduğu saptanmıştır. Maruz kalınan şiddet düzeyinin yüksek olmasının travma sonrası büyümeye işaret etmesi literatürdeki bulgularla paralellik göstermektedir. Dahası, travma sonrası büyüme, travma sonrası stres belirtileri ile aynı anda yaşanabilmekte, hatta belirli bir düzeyde yaşanan stresin büyüme için gerekli olduğu ileri sürülmektedir (Calhoun ve Tedeschi, 1998). Öte yandan eylemlerde geçirilen toplam sürenin travma sonrası büyümeyi yordamasının olay şiddetine işaret ediyor olabileceği düşünülmektedir. Uzun süreli maruziyet içeren yani travmatik olayın şiddetinin yüksek olduğu tutsaklık, işkence ve kaçırılma gibi olaylarda kişilerin daha yüksek oranda TSSB geliştirdiklerine dair bulgular vardır (Lee ve young, 2001). Eylemlerde geçirilen toplam sürenin travma sonrası stres belirtileri üzerinde yordayıcı bir etkisinin bulunmayıp travma sonrası büyüme üzerinde yordayıcı gücünün bulunmuş olması, travma sonrası büyümenin ortaya çıkabilmesi için daha uzun bir süreye ihtiyaç duyulabildiğine dair bulgularla açıklanabilir (Tennen ve Affleck, 1998). Bir başka deyişle, travma sonrası stres belirtileri göstermiş olabilecek kişilerde ölçümler alındığı zamanda bu belirtilere rastlanmamış ancak travma sonrası büyümeye rastlanmış olabilir. Bu bağlamda ele alındığında, araştırmacıların da belirttikleri gibi, travma sonrası büyümenin, travma sonrası stres belirtilerinin bir sonucu değil zaman içinde oluşan bir süreç olarak değerlendirilmesi daha yerinde olacaktır.

Son blokta analize girilen Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'iyilik', 'şans' ve 'adalet' alt boyutlarının travma sonrası büyüme üzerinde yordayıcı etkileri olduğu bulunmuştur. Janoff-Bulman (1992), travmatik bir olayın kişide travma sonrası büyümeyi ortaya çıkarabilmesi için kişinin sayılıtlarını sorgulatması hatta yıkması gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda da dünyaya ilişkin bazı varsayımların travma sonrası büyüme üzerinde etkileri olduğu ortaya koyulmuştur.

Travma sonrası büyüme üzerinde yordayıcı etkisi bulunan ilk alt boyut olan iyilik varsayımı, kişilerin insanların iyiliğine ve dünyanın iyiliğine dair inançlarına işaret etmektedir (Janoff-Bulman, 1989). İyilik varsayımı, insanların temelde iyi, nazik ve yardımsever olduklarına dair inancı ve kişisel olmayan dünyanın kötülüklerin az olduğu, güvenli bir yer olduğuna dair inancı kapsamaktadır (Janoff-Bulman, 1989). Travmatik olayın, mağdurların dünyaya ilişkin temel varsayımlarını sorgulamasına ve hatta bu sayılıtların yıkılmasına sebep olabildiği göz önüne alındığında yüksek travma sonrası

stres belirti düzeyi görülen kişilerin iyilik varsayımlarının yeniden inşasına işaret ettiği düşünülmektedir. Bir başka deyişle, literatür ışığında bulgular, eylemler süresince yaşadıkları travmatik olaylar sonucu dünyaya ilişkin varsayımlarında sarsılmalar veya yıkılmalar olan kişilerde travma sonrası büyümenin görülebilmesinde ilerleyen süreçte bu kişilerin dünyaya ilişkin sayıltılarının yeniden inşasının rolü olduğuna işaret etmektedir.

Bir diğer yordayıcı alt boyut olan şans varsayımı, dünyanın rastlantı ilkesine göre işlediğine ve yalnızca şanslı kimselerin iyi sonuçlar elde edebildiklerine dair inancı kapsamaktadır (Janoff-Bulman, 1989). Bu inancın Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerin travma sonrası büyüme düzeylerine dair yordayıcı olmasında öne çıktığı düşünülen ve eylemlere, yani olayın doğasına özgü bir takım faktörler olabileceği düşünülmektedir. İlk olarak uygulanan şiddet sonucu yaşamını yitiren veya ağır fiziksel zarar gören eylemciler eylemlerin yaygın bir şekilde gerçekleştirildiği yerlerde yaşamlarını yitirmiş veya ölüme yakın bir deneyime maruz kalmışlardır (TİHK, 2014). Bu bağlamda, bu tüp bir zarar görmemiş kişilerin de benzer olayların kendi başlarına da gelebileceği ihtimalinden hareketle kendilerini veya ağır fiziksel zarar görmeyen diğer bireyleri şanslı olarak niteleyebilecekleri düşünülmektedir. İlâveten, bu inanç bağlamına giren dünyanın rastlantı ilkesine göre işlediğine dair inancın da eylemlerde uygulanan şiddetin sıklıkla hedefinin belirli kişi veya gruplar olmaktan ziyade rastgele uygulanan kitleyi dağıtmaya yönelik yöntemler (TİHK, 2014) sonucu oluşmasıyla desteklenmektedir.

Son olarak yordayıcı etkileri bulunan adalet varsayımı ise insanların hak ettiklerini yaşadıklarına yönelik inançlarını içermektedir (Janoff-Bulman, 1989). İlâveten Lerner (1980), insanların adil bir dünyaya inanmaya ihtiyaç duyduklarına işaret etmektedir (akt. Yılmaz, 2008). Buna varsayımına göre, insanlar hak ettiklerini alırlar ve aldıklarını da hak ederler. Sonuçların dağılımına dair inancı içeren adalet varsayımı kimin başına iyi kimin başına kötü şeyler geleceğine yönelik cevap arayışlarında bir yanıt vermeyi kapsamaktadır. Bu bağlamda, eylemlere katılmış kişilerin adalet inançlarının travma sonrası büyümeyi yordaması bu kişilerin bir nevi eylemler süresince yaşanan şiddet olaylarına yönelik içsel hesaplaşma süreçlerinde bir takım yanıtlar bulduklarına işaret ediyor olabileceği düşünülmektedir.

4.4. ARAŞTIRMA SONUÇLARI VE GENEL DEĞERLENDİRME

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar araştırma soruları bağlamında aşağıda sıralanmaktadır.

1. Politik aktivizm ve şiddete psikolojik hazırlıklılığın travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde birlikte ortak etkisi saptanmamış; her iki değişkenin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde temel etkileri olduğu bulunmuştur.

2. Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerde, eylemler öncesinde ve sonrasında maruz kalınan travmatik yaşantıların olası etkisi ve şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenleri kontrol edildikten sonra travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde, eylemler süresince maruz kalınan şiddet düzeyi, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin 'özel bir insan' alt boyutu ile Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'rastlantısallık' ve 'kendilik' alt boyutlarının yordayıcı etkileri olduğu bulunmuştur.

3. Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerde, eylemler öncesinde ve sonrasında maruz kalınan travmatik yaşantıların olası etkisi ve şiddete psikolojik hazırlıklılık değişkenleri kontrol edildikten sonra travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde, eylemler süresince maruz kalınan şiddet düzeyi, eylemlerde geçirilen toplam süre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin 'özel bir insan' alt boyutu ile Dünyaya İlişkin Varsayımlar Ölçeği'nin 'rastlantısallık' ve 'kendilik' alt boyutlarının yordayıcı etkileri olduğu bulunmuştur.

Politik travmalara psikolojik açıklama, bağlamla ilişkili bazı varsayımlara dayandırılmaktadır (Montiel, 2000). İlk varsayım travmatik olayın yoğun ancak kısa sürmesine ilişkindir. Bu çalışmada da katılımcıların deneyimledikleri şiddet olaylarına ilişkin açık uçlu soru kapsamında sıklıkla spesifik şiddet deneyimleri aktardıkları gözlenmiştir. Her ne kadar eylemler belli bir süreye yayılmış olsa da katılımcıların önemli bir kısmı, şiddet olaylarına ilişkin deneyimin yoğun olduğu kısa bir zaman dilimine işaret etmektedirler. İkinci varsayım travmatik olaya maruz kalan kişilerde politik bağlamın etkilerini içermektedir (Montiel, 2000). Buna göre, mağdurlarca kötü olan politik bağlamın ta kendisidir. Gezi Parkı eylemlerinde de kişilerin politik bağlamı travmatik şiddet deneyiminden bile daha kötü görmüş olabileceklerini speküle etmenin eylemlerin süresi göz önüne alındığında yersiz olmayacağı düşünülmektedir. Şayet, farklı biçim ve

düzeylede uygulanan şiddete rağmen eylemlerin sönümlenmesi neredeyse bir buçuk ay almıştır (SETA, 2013). Son varsayım travma mağduru ile politik bağlam arasındaki ilişkiyi içermektedir (Montiel, 2000). Bu varsayıma göre travma mağdurunun politik bağlamı biçimlendiriyor veya biçimlendirmiyor olması öne çıkmaktadır. Paralel bir şekilde, Suedfeld'in (1997) de vurguladığı gibi uzun süreli çatışma ortamlarında travma mağdurları yalnızca mağdur değil politik bağlamın dönüştürücüleri olma özelliğine de sahiptirler. Travma çalışmalarında, özellikle kolektif politik travmalarla çalışılırken bu önemli saptamayı göz önüne almakta fayda olduğu düşünülmektedir. Travmatik olayın kişiyi psikolojik olarak paralize etme düzeyindeki etkileri düşünüldüğünde politik bağlamda etkin birer özne olmanın iyileştirici etkileri olabileceği ve bu etkilerin travma sonrası büyüme ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Dahası Gezi Parkı eylemlerinde kitlesel bir baş etme yöntemi olarak kullanılan mizahın da sağaltıcı bir rolü olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, Garrick (2006) travmatik olaylar sonrasında mizahın, kişiler üzerinde iyileştirici etkileri olduğuna vurgu yapmaktadır.

4.5. ARAŞTIRMANIN KLİNİK DOĞURGULARI

Ruh sağlığı çalışmalarının sosyo-politik bağlamdan ayrı düşünülmemesinin gerekliliği ve önemi önceki bölümlerde literatür ışığında vurgulanmıştır. Klinik uygulama açısından elde edilen bulguların önem arz ettiği düşünülen doğurgularının arasında yine geniş kitlelerce deneyimlenen ve sosyo-politik bağlamı olan travmatik olayların göz ardı edilmemesi gerekliliğinin öne çıktığı düşünülmektedir. Özellikle insan hakları ihlalleri söz konusu olduğunda şüphesiz ki klinik uygulama alanında çalışan profesyonellerin çalışmalarında bu tip olguların farkında olmaları gereklidir. Ancak bu şekilde 'tanı' ve 'hastalığın' ötesinde bir ruh sağlığı çalışmasından söz edilebileceği düşünülmektedir. Özellikle terapötik süreçte kişinin bağlamını bütüncül bir açıdan ele alabilmek ve özellikle de reel şiddet deneyiminin terapist tarafından görüldüğü ve tahammül edilebildiği bir ortamın sağaltımın gerçekleşebilmesi için önem arz ettiği düşünülmektedir. Şiddet deneyimi toplumun pek çok kesiminin tahammül etmekte güçlük çektiği bir deneyim olabilmekte ve hatta ülkelerin olayların üzerinden ancak yıllar geçtikten sonra kurup yüzleşebildikleri hakikatleri araştırma komisyonları aracılığıyla mağdurlar da –eğer hayattalarsa- belli oranda toplum nezdinde yaşadıklarına tanıklık edildiğini görebilmektedirler. Ancak ruh sağlığı alanında çalışan uzmanların bu tip

yaşantıların varlığını kabul ederek mağdurların reel yaşantılarını görmezden gelmemeleri çok daha öncesinde mümkün ve gereklidir.

4.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER

Araştırmanın verileri toplandığı zamanda eylemlerin başlangıcının üzerinden bir buçuk yılı aşkın bir süre geçmiştir. Literatürde, özellikle savaş, göç gibi olgulara dair retrospektif çalışmalar geniş yer tutsa da bu çalışma bağlamında travma sonrası stres belirti düzeyine ilişkin bulguların geçen süreden etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir. Öte yandan, travma sonrası büyümenin gözlenebilmesi için daha önce de bahsedildiği gibi olayın üzerinden belirli bir süre geçmesinin gerektiği vurgusundan hareketle travma sonrası belirti ve travma sonrası büyüme olgularını birlikte ele alan çalışmalarda boyamsal çalışılması veya bir kaç farklı zamanda alınan kesitsel ölçümlerin daha doğru sonuçlar verebileceği düşünülmektedir.

Her ne kadar çalışmanın bulguları büyük ölçüde nicel verilerle yapılan analizlere dayansa da, katılımcılardan alınan nitel verilerin zenginliği kişilerin beyanlarının, ölçek değerlendirmelerine katkı sağladığı düşünülmektedir. Ağırlığını açık uçlu sorularak şiddet yaşantılarına dair veri bilgi almaya yönelik sorunun yanıtlarının oluşturduğu şiddet endeksi değişkeni de bu önermeyi destekler niteliktedir. Kişilerin beyan ettikleri şiddet türlerinin çok çeşitli olduğu gözlenmiştir. Travmatik yaşantılar çalışılırken yalnız nitel ölçümlerle değil nitel ve nicel verilerin bir arada ele alındığı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Öte yandan, çalışma kapsamında sorulan şiddet olaylarına ilişkin açık uçlu soru ile eylemlerde geçirilen toplam süreye ilişkin soruların standardize edilmesi zor olmuştur. Bu soruların en başta daha net sorulmasının çalışmanın analiz sürecini ve bulguların gücünü etkileyebileceği düşünülmektedir.

Literatürde politik aktivizmin psikolojik hazırlıklılıkla bir arada ele alınmış olduğu haldebu çalışma kapsamında iki değişken arasındaki ilişkinin travma sonrası stres belirti düzeyi üzerinde yordayıcı etkilerinin bulunmamış olması katılımcılara yöneltilen soruların travmatik olayı, psikolojik hazırlıklılığı ve politik aktivizmi kapsayıcılıklarının düşük olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Dahası, Gezi Parkı eylemlerinin bir özelliği olan geniş kesimlerden katılımın gerçekleşmiş olmasında bu

kitlelerin iyi anlaşılması ile politik aktivizmin çok kademeli olarak ele alınmasının daha etkin bir yöntem olacağı düşünülmektedir. Psikolojik hazırlıklılık ile politik aktivizmin birlikte ele alındığı çalışmalarda ölçümlerin mümkün olduğunca olayın doğasına özgü, detaylı ve sistematik bir biçimde ele alınması önerilmektedir.

Gezi Parkı eylemleri sürecinde aktif olarak eylem alanında bulunmasa dahi medya ve sosyal medya aracılığıyla şiddet olaylarından etkilenen, yakınlarını kaybeden, yakınlarının zarar gördüğüne tanık olan veya başka şekillerde ikincil travmatizasyona maruz kalmış olabilecek kişilerle de çalışılması önerilmektedir. Dahası bu gruplarla çalışılırken çalışma alanını genişleterek farklı politik tutumların deneyimi anlamlandırmadaki etkilerine de bakılması önerilmektedir.

Becker'ın (1995) da vurgu yaptığı gibi TSSB kavramının özellikle sosyo-politik bağlamlı travmaları çok yönlü bir biçimde kavramak adına bir takım eksiklikleri olabilir. Bu bağlamda, 'travma sonrası' şeklinde ele alınan TSSB, travmatik olayın belirli bir zamanla sınırlı olduğuna işaret etmektedir ancak mesele çoğu zaman başlangıcı ve bitişi olan bir olay olmaktan başkalaşabilmektedir. İlaveten Becker (1995) politik baskı, soykırım ve işkence gibi insan hakları ihlallerini içeren olayların mağdurlarına 'bozukluk' tanısı koyulması eğilimini eleştirmekte ve bu kişilerin yaşadıkları belirtilerin temel etik problemler kökenli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda bakıldığında, travmatik olayın etkilerinin TSSB çalışmalarıyla sınırlı kalması durumunda olguların kavranış perspektifini daraltabileceği düşünülmektedir. Dahası, travmatik deneyime verilen tepkilerin kültüre özgü bir yönü olduğu ileri sürülmektedir (Shannon ve ark., 2014). Bu açıdan, TSSB çalışmalarının çoğunlukla kültürlerötesi semptomları yakalayabildiği söylenebilir. Ancak bireylerin yaşantıyı anlamlandırma biçimleri, duygu ifadesi şekilleri gibi kültüre içkin olabilen faktörlerin de yukarıda vurgulanmış olan olaya özgü faktörler kadar önemli olduğu düşünülmektedir.

Daha önceki bölümlerde literatür doğrultusunda ihmal edildiği vurgulanan politik şiddet olgusunun psikolojik travma bağlamında ana akım psikoloji perspektifinden öte sosyal bağlamda değerlendirilmesi bu çalışmanın ardıllarına önerilmektedir. Psikolojik travma olgusu özellikle de sosyo-politik bağlamda çalışılırken DSM tanı kriterleri ve 'bozukluk' kavramından öte ve klinik psikoloji perspektifinden anlaşılmayı beklemektedir.

KAYNAKÇA

- Aker, T. ve Önder, M. E. (2003). *Psikolojik travma ve tanım sorunları. Psikolojik Travma ve Sonuçları*. İstanbul: 5US Yayınları.
- American Psychiatric Association (1952). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Washington. DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*, 3rd Edition, revised. Washington. DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*, 4th edition. Washington. DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and statistical manual-text revision*. Washington. DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5*. Virginia: American Psychiatric Publishing.
- Amerikan Psikiyatri Birliği (2014). *DSM-5 tanı ölçütleri başvuru kitabı*. (E. Koroğlu, Çev.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Başoğlu, M. (2004) Post-traumatic stress disorder after earthquakes. M Lader (Ed.) *First Facts Psychiatry Highlights 2003-04* içinde. Oxford: Health Press Ltd.
- Başoğlu, M., Livanou, M., Crnobaric, C., Frančisković, T., Suljić, E., Đurić, D. ve Vranešić, M. (2005). Psychiatric and cognitive effects of war in former Yugoslavia: association of lack of redress for trauma and posttraumatic stress reactions. *Journal of the American Medical Association*, 294(5), 580-590.
- Başoğlu, M., Mineka, S., Paker, M., Aker, T., Livanou, M. ve Gök, Ş. (1997). Psychological preparedness for trauma as a protective factor in survivors of torture. *Psychological Medicine*, 27(06), 1421-1433.
- Başoğlu, M. ve Paker, M. (1995). Severity of trauma as predictor of long-term

psychological status in survivors of torture. *Journal of Anxiety Disorders*, 9(4), 339-350.

Başıoğlu, M., Paker, M., Paker, O., Özmen, E., Marks, I., İncesu, C. ve Sarimurat, N. (1994). Psychological effects of torture: a comparison of tortured with nontortured political activists in Turkey. *American Journal of Psychiatry*, 151(1), 76-81.

Becker, D. (1995). The deficiency of the concept of posttraumatic stress disorder when dealing with victims of human rights violations. İçinde *Beyond trauma* (99-110). US: Springer.

Bellizzi, K. M. (2004). Expressions of generativity and posttraumatic growth in adult cancer survivors. *The International Journal of Aging and Human Development*, 58(4), 267-287.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1984). *İşkence ve diğer zalimane, gayri insani ya da küçültücü ceza veya muamele veya cezaya karşı sözleşme*. Anayasa, 5(7), 37-51.

Breslau, N. (2001). Outcomes of posttraumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 62 (17), 55 – 59.

Breslau, N. ve Davis, G. C. (1987). Posttraumatic stress disorder: the etiologic specificity of wartime stressors. *The American Journal of Psychiatry*, 144 (5), 578-583.

Breslau, N., Kessler, R. C., Chilcoat, H. D., Schultz, L. R., Davis, G. C., & Andreski, P. (1998). Trauma and posttraumatic stress disorder in the community: The 1996 Detroit Area Survey of Trauma. *Archives of General Psychiatry*, 55, 626–632.

Calhoun, L. G. ve Tedeschi, R. G. (1998). Posttraumatic growth: Future directions. R. G. Tedeschi, C. L. Park ve L. G. Calhoun. (Ed.), *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Calhoun, L. G. ve Tedeschi, R. G. (2006). The foundations of posttraumatic growth: An expanded framework. L. G. Calhoun ve R. G. Tedeschi (Ed.), *Handbook of posttraumatic growth*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

- Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support, and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98(2), 310-357.
- Çalı, H. H. (2006). *Çevreci toplumsal hareket olarak Greenpeace-Türkiye hareketi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, M. G. (2014). Bir toplumsal hareket olarak gezi direnişi: sürekli olanı aramak. *Eğitim Bilim Toplum*, 12(48), 89-109.
- Dohrenwend, B. P. (2006). Inventorying stressful life events as risk factors for psychopathology: Toward resolution of the problem of intracategory variability. *Psychological bulletin*, 132(3), 477.
- Dürü, Ç. (2006). *Travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyümenin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bir model önerisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eker, D., Arkar, H. ve Yıldız, H. (2001). Factorial structure, validity, and reliability of revised form of the multidimensional scale of perceived social support. *Turkish Journal of Psychiatry*, 12(1), 17-25.
- Erikson, E. H., & Erikson, J. M. (1998). *The life cycle completed (extended version)*. WW Norton & Company.
- Erikson, K. T. ve Yule, W. (1994). *A new species of trouble: Explorations in disaster, trauma, and community*. New York: Norton.
- Flett, R. A., Kazantzis, N., Long, N. R., MacDonald, C. ve Millar, M. (2004). Gender and ethnicity differences in the prevalence of traumatic events: Evidence from a New Zealand community sample. *Stress and Health*, 20(3), 149-157.
- Foa, E. B., Cashman, L., Jaycox, L. ve Perry, K. (1997). The validation of a self-report measure of posttraumatic stress disorder: The Posttraumatic Diagnostic Scale. *Psychological Assessment*, 9(4), 445-451.
- Frans, O., Rimmo, P. A., Aberg, L. ve Fredrikson, M. (2005). Trauma exposure and

post-traumatic stress disorder in the general population. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 111, 291–299.

Garrick, J. (2006). The humor of trauma survivors: Its application in a therapeutic milieu. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 12(1-2), 169-182.

Grills-Taquechel, A. E., Littleton, H. L. ve Axsom, D. (2011). Social support, world assumptions, and exposure as predictors of anxiety and quality of life following a mass trauma. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(4), 498-506.

Haden, S. C., Scarpa, A., Jones, R. T. ve Ollendick, T. H. (2007). Posttraumatic stress disorder symptoms and injury: The moderating role of perceived social support and coping for young adults. *Personality and Individual Differences*, 42(7), 1187-1198.

Heller, A. ve Markus G. (2007). *Trauma, History, Philosophy*. M. Sharp, M, Noonan ve J. Freddi (Ed.). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.

Heller, K., Swindle, R. W. ve Dusenbury, L. (1986). Component social support processes: Comments and integration. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54(4), 466-470.

Hernández, P. (2002). Trauma in war and political persecution: expanding the concept. *American Journal of Orthopsychiatry*, 72(1), 16.

Hoffman, M. A. ve Kruczek, T. (2011). A bioecological model of mass trauma: Individual, community, and societal effects. *The Counseling Psychologist*, 39(8), 1087-1127.

Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition*, 7(2), 113-136.

Janoff-Bulman, R. (1992). *Our fundamental assumptions: Shattered Assumptions*. New York: Free Press.

Janoff-Bulman, R. (2004). Posttraumatic growth: Three explanatory models. *Psychological Inquiry*, 15(1), 30-34.

- Judith, H. (1992). *Trauma and recovery: The aftermath of violence—From domestic abuse to political terror*. New York: Basic Books.
- Kaminer, D., Stein, D. J., Mbanga, I., & Zungu-Dirwayi, N. (2001). The Truth and Reconciliation Commission in South Africa: relation to psychiatric status and forgiveness among survivors of human rights abuses. *The British Journal of Psychiatry*, 178(4), 373-377.
- Kanagaratnam, P., Raundalen, M. ve Asbjørnsen, A. E. (2005). Ideological commitment and posttraumatic stress in former Tamil child soldiers. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46(6), 511-520.
- Kaptanoğlu C. (2013). Psikososyal açıdan gezi direnişi ve toplum ruh sağlığına etkileri. *Toplum ve Hekim*, 28(2), 105-115.
- Karanci, A. N., Aker, A. T., Isikli, S., Erkan, B. B., Gul, E., & Yavuz, H. (2009). *Türkiye’de Travmatik Yaşam Olayları ve Ruhsal Etkileri*. Ankara: Matus Basımevi.
- Karanci, A. N., Işıklı, S., Aker, A. T., Gül, E. İ., Erkan, B. B., Özkol, H. ve Güzel, H. Y. (2012). Personality, posttraumatic stress and trauma type: factors contributing to posttraumatic growth and its domains in a Turkish community sample. *European Journal of Psychotraumatology*, 3, 1 - 14.
- Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M. ve Nelson, C. B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of general psychiatry*, 52(12), 1048-1060.
- Kılıç, C. (2003). *Depremzedelerde travma sonrası büyümenin yordayıcıları*. Uluslararası Ruhsal Travma Toplantıları IV, Özet kitabı.
- Konda Araştırma ve Danışmanlık (2014). Toplumun ‘Gezi Parkı Olayları’ algı. Gezi Parkındakiler kimlerdi? İstanbul.
- Langer, R. (2011). Combat Trauma, Memory, and the World War II Veteran. *War, Literature & the Arts: An International Journal of the Humanities*, 23, 50-8.

- Lazarus, R. S. (1990). Theory-based stress measurement. *Psychological Inquiry*, 1(1), 3-13.
- Lepore, S. J., Evans, G. W. ve Schneider, M. L. (1991). Dynamic role of social support in the link between chronic stress and psychological distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(6), 899.
- Lifton, R. J. (2005). Americans as survivors. *New England Journal of Medicine*, 352 (22), 2263-2265.
- Luszczynska, A., Benight, C. C. ve Cieslak, R. (2009). Self-efficacy and health-related outcomes of collective trauma: A systematic review. *European Psychologist*, 14(1), 51-62.
- Magwaza, A. S. (1999). Assumptive world of traumatized South African adults. *The Journal of Social Psychology*, 139(5), 622-630.
- Marecek, J. (1998). Culture, gender, and suicidal behavior in Sri Lanka. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 28(1), 69-81.
- Melucci, A., (1999). *Çağdaş hareketlerin sembolik meydan okuması*. (K. Çayır, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Mider, D. (2014). Determinants of Political Violence: A Study of the Literature. *Journal of Social Science Studies*, 1(2), 177 - 197.
- Milliyet Gazetesi. (01 Haziran 2013). Başbakan Erdoğan'dan yeni açıklama. <http://www.milliyet.com.tr/basbakan-erdogan-dan-flas-aciklama/siyaset/detay/1717232/default.htm> sitesinden alınmıştır.
- Montiel, C. J. (2000). Political trauma and recovery in a protracted conflict: Understanding contextual effects. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 6(2), 93.
- Muldoon, O.T. (2004). Children of the Troubles: The impact of political violence in Northern Ireland. *Journal of Social Issues*, 60, 453–468.

- Muldoon, O. T., Schmid, K. ve Downes, C. (2009). Political violence and psychological well-being: The role of social identity. *Applied Psychology*, 58(1), 129-145.
- Netland, M. (2001). Assessment of exposure to political violence and other potentially traumatizing events: A critical review. *Journal of Traumatic Stress*, 14 (2), 311-326.
- Nygaard, E. ve Heir, T. (2012). World assumptions, posttraumatic stress and quality of life after a natural disaster: A longitudinal study. *Health Qual Life Outcomes*, 10(1), 76.
- Norris, F. H., Friedman, M. J. ve Watson, P. J. (2002). 60,000 disaster victims speak: Part II. Summary and implications of the disaster mental health research. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 65(3), 240-260.
- Norris, F. H., Murphy, A. D., Baker, C. K., Perilla, J. L., Rodriguez, F. G., & Rodriguez, J. D. J. G. (2003). Epidemiology of trauma and posttraumatic stress disorder in Mexico. *Journal of abnormal psychology*, 112(4), 646.
- North, C. S., Nixon, S. J., Shariat, S., Mallonee, S., McMillen, J. C., Spitznagel, E. L. ve Smith, E. M. (1999). Psychiatric disorders among survivors of the Oklahoma City bombing. *Journal of the American Medical Association*, 282(8), 755-762.
- Özçetin, A., Maraş, A., Ataoğlu, A. ve İçmeli, C. (2008). Deprem sonucu gelişen travma sonrası stres bozukluğu ile kişilik bozuklukları arasında ilişki. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 2, 8-18.
- Paez, D., Basabe, N., Ubillos, S. ve Gonzalez-Castro, J. L. (2007). Social sharing, participation in demonstrations, emotional climate, and coping with collective violence after the March 11th Madrid bombings. *Journal of Social Issues*, 63, 323–337.
- Paker, M. (2000). *Subjective meaning of torture as a predictor in chronic post-torture psychological response*. Yayınlanmamış doktora tezi. Graduate Faculty of Political and Social Science of the New School for Social Research.

- Paker, M., Paker, Ö. ve Yüksel, Ş. (1992). Psychological effects of torture: an empirical study of tortured and non-tortured non-political prisoners. M. B., (Ed.), *Torture and its consequences* içinde (72-82). Cambridge: Cambridge University Press.
- Pillay, B. J. (2000). Providing mental health services to survivors: A Kwa Zulu- Natal perspective. *Ethnicity and Health*, 5, 269–272.
- Rasmussen, A., Cramer, M., Keatley, E., Keller, A. S. ve Rosenfeld, B. (2011). Screening for torture. *Zeitschrift für Psychologie*, 219(3), 143-149.
- Saari, S. (2005). *A bolt from the blue: Coping with disasters and acute traumas*. (A. Silver, Çev.). Londra: Jessica Kingsley Publishers.
- Schaefer, J. A. ve Moos, R. H. (1998). The context for posttraumatic growth: Life crises, individual and social resources, and coping. R. G. Tedeschi, C. L. Park ve L. G. Calhoun, (Eds.), *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Schroeder, P. (2000). Travma sonrası müdahale. Seminer Notları, Türk Psikologlar Derneği, Ankara.
- Shannon, P. J., Wieling, E., McCleary, J. S., & Becher, E. (2014). Exploring the mental health effects of political trauma with newly arrived refugees. *Qualitative Health Research*, 25(4), 443-457.
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (2013). Kurgu ile gerçeklik arasında Gezi eylemleri. Ankara: Ete, H ve Taştan C.
- Shalev, A. Y. (1996). Stress versus traumatic stress: From acute homeostatic reactions to chronic psychopathology. A. Bassel, A. McFarlane, L. Weisaeth (Eds.). *Traumatic stress: The effects of overwhelming experience on mind, body, and society*. New York: Guilford Press.
- Silver, R. C., Holman, E. A., McIntosh, D. N., Poulin, M. ve Gil-Rivas, V. (2002). Nationwide longitudinal study of psychological responses to September 11. *Journal of the American Medical Association*, 288(10), 1235-1244.

- Sousa, C. A., Haj-Yahia, M. M., Feldman, G. ve Lee, J. (2013). Individual and collective dimensions of resilience within political violence. *Trauma, Violence ve Abuse, 14*(3), 235-254.
- Steel, Z., Chey, T., Silove, D., Marnane, C., Bryant, R. A. ve Van Ommeren, M. (2009). Association of torture and other potentially traumatic events with mental health outcomes among populations exposed to mass conflict and displacement: a systematic review and meta-analysis. *Journal of the American Medical Association, 302*(5), 537-549.
- Suedfeld, P. (1990). *Psychology and torture*. New York: Hemisphere Publishing Cooperation.
- Suedfeld, P. (1997). Reactions to societal trauma: Distress and/or stress. *Political Psychology, 18*(4), 849-861.
- Tedeschi, R. G. (1999). Violence transformed: Posttraumatic growth in survivors and their societies. *Aggression and Violent Behavior, 4*, 319-341.
- Tedeschi, R. G. ve Calhoun, L. G. (1995). *Trauma and transformation: Growing in the aftermath of suffering*. CA: Sage Publications.
- Tedeschi, R. G. ve Calhoun, L. G. (1996). The Posttraumatic Growth Inventory: Measuring the positive legacy of trauma. *Journal of Traumatic Stress, 9*(3), 455-471.
- Tedeschi, R. G. ve Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic Growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry, 15*(1), 1-18.
- Tedeschi, R. G., Park, C. L. ve Calhoun, L. G. (1998). Posttraumatic growth: Conceptual issues. R. G. Tedeschi, C. L. Park ve L. G. Calhoun (Ed.), *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Türksoy, N. (2003). Psikolojik travma ve tanım sorunları. T. Aker, M. E. Önder (Ed.). *Psikolojik travma ve sonuçları*. İstanbul: 5US.

- Türk Tabipleri Birliği. (2013, Temmuz 25). Göstericilerin sağlık durumları. <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/veri-3944.html> sitesinden alınmıştır.
- Vertzberger, Y. Y. (1997). The antinomies of collective political trauma: a pre-theory. *Political Psychology*, 18(4), 863-876.
- Wilson, C. (1995). Hidden in the Blood: A Personal Investigation of AIDS in the Yucatan. G.S. Everly ve J. M. Lating (Eds.), *Psychotraumatology*. New Work: Plenum Press.
- Türkiye İnsan Hakları Kurumu (2014). Gezi parkı olayları raporu. <http://www.tihk.gov.tr/www/files/5457741778378.pdf>
- World Health Organisation (2002). World report on violence and health. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization (2014). Basic documents. Geneva: World Health Organisation.
- Yap, M. B. ve Devilly, G. J. (2004). The role of perceived social support in crime victimization. *Clinical Psychology Review*, 24(1), 1-14.
- Yehuda, R., & McFarlane, A. C. (1995). Conflict between current knowledge about posttraumatic stress disorder and its original conceptual basis. *American Journal of Psychiatry*, 152(12), 1705-1713.
- Yılmaz, B. (2008). Dünyaya ilişkin varsayımlar ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Ön çalışma. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 41-51.
- Ying, L., Wu, X., Lin, C. ve Jiang, L. (2014). Traumatic severity and trait resilience as predictors of posttraumatic stress disorder and depressive symptoms among adolescent survivors of the Wenchuan earthquake. *Plos One*, 9(2), e89401.
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. ve Farley, G. K. (1988). The multidimensional scale of perceived social support. *Journal of Personality Assessment*, 52(1), 30-41.

EKLER**EK 1****DEMOGRAFİK BİLGİ ve OLAY BİLGİ FORMU**

1. Yaşınız: _____

2. Cinsiyetiniz: _____

3. Medeni durumunuz: _____

4. En uzun süre yaşadığınız yerleşim birimi:

Metropol (Ankara, İzmir, İstanbul)

İl

İlçe

Kasaba

Köy

5. Şu anda hangi ilde yaşıyorsunuz? _____

6. Şu anda kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? _____

7. Eğitim durumunuz (En son bitirdiğiniz okul):

Okur yazar

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Yüksek lisans veya doktora

8. Mesleğiniz: _____

9. Ücretli bir işte çalışıyor musunuz?

- Çalışmıyorum
 Çalışıyorum
 Gönüllü bir işte çalışıyorum

10. Anneniz hayatta mı?

- Evet Hayır

11. Annenizin eğitim durumu: Okur-yazar değil

- Okur-yazar
 İlkokul mezunu
 Ortaokul mezunu
 Lise mezunu
 Üniversite ve üzeri

12. Annenizin çalışma durumu Hiç çalışmamış Aktif çalışan
Emekli

13. Babanız hayatta mı?

- Evet Hayır

14. Babanızın eğitim durumu: Okur-yazar değil

- Okur-yazar
 İlkokul mezunu
 Ortaokul mezunu
 Lise mezunu
 Üniversite ve üzeri

15. Babanızın çalışma durumu? () Hiç çalışmamış () Aktif çalışan () Emekli

16. Anne ve babanız birlikteler mi?
() Evet () Hayır

17. Evinize giren aylık toplam gelir miktarı:

Asgari ücret ()

Asgari ücret- 2000 ₺ ()

2001- 3000 ₺ ()

3001- 4000 ₺ ()

4001- 5000 ₺ ()

5001 ve üzeri ()

18. Sizden başka kaç kardeşiniz var? _____

19. Fiziksel bir rahatsızlığınız var mı? () Evet () Hayır

Cevabınız evet ise lütfen kısaca belirtiniz: _____

20. Önceden almış olduğunuz psikiyatrik bir tanı var mı? () Evet () Hayır

Cevabınız evet ise lütfen kısaca belirtiniz: _____

21. Yakın arkadaşınız var mı? () Hayır () 1 tane () 2-5 tane () 5'den fazla

22. Romantik ilişkiniz var mı? () Evet () Hayır

23. Bağımlılık yapan herhangi bir madde tüketiminiz var mı? (Alkol, sigara, esrar, eroin, vs.)

() Evet () Hayır

Cevabınız evet ise lütfen kısaca belirtiniz: _____

24. Gezi Parkı eylemlerine ne sıklıkta katıldınız? _____

- () Hemen her gün
 () Haftada 2/3 kez
 () Eylemler süresince 1/2 kez
 () Diğer _____

25. Gezi Parkı eylemlerinde geçirdiğiniz toplam süre ne kadardır? (Tahmini olarak gün ve/veya saat) _____

26. Gezi Parkı eylemleri süresince genellikle;

- () Müdahale başlamadan ayrıldım
 () Müdahale başlar başlamaz ayrıldım
 () Müdahale başladıktan sonra kısa bir süre kalıp ayrıldım
 () Müdahale boyunca oradaydım

27. Gezi Parkı eylemleri öncesinde politik bir nedenden ötürü;

Gözaltına alındınız mı?	() Evet	() Hayır
Tutuklandınız mı?	() Evet	() Hayır
Hapse atıldınız mı?	() Evet	() Hayır
İşkence gördünüz mü?	() Evet	() Hayır

28. Gezi Parkı eylemleri sürecinde politik bir nedenden ötürü;

Gözaltına alındınız mı?	() Evet	() Hayır
Tutuklandınız mı?	() Evet	() Hayır
Hapse atıldınız mı?	() Evet	() Hayır
İşkence gördünüz mü?	() Evet	() Hayır

29. Gezi Parkı eylemleri öncesinde politik olarak ne kadar aktiftiniz?

- politik bir örgütte aktiftim
 politik bir örgüte üyeydim ancak aktif değildim
 politik olarak aktiftim fakat herhangi bir örgüte üye değildim
 politik olarak aktif değildim

30. Şu anda politik olarak ne kadar aktifsiniz?

- politik bir örgütte aktifim
 politik bir örgüte üyeyim ancak aktif değilim
 politik olarak aktifim fakat herhangi bir örgüte üye değilim
 politik olarak aktif değilim

31. Gezi Parkı eylemleri süresince ne gibi şiddet olayları yaşadınız veya tanık oldunuz?

32. Tanık olduğunuz şiddet olaylarına dair psikolojik olarak kendinizi ne kadar hazırlıklı olarak nitelendirirsiniz?

- Oldukça hazırlıklıydım
 Hazırlıklıydım
 Ne hazırlıklıydım, ne değildim
 Hazırlıklı değildim
 Hiç hazırlıklı değildim

33. Gezi Parkı eylemleri süreci sonrasında aşağıdakilerden herhangi birini ya da birkaçını yaşadırıysanız işaretleyiniz.

- Ciddi bir kaza, yangın, ya da patlama olayı
- Doğal afet
- Fiziksel bir saldırıya maruz kalma
- Cinsel bir saldırıya maruz kalma
- Askeri bir çarpışma ya da savaş alanında bulunma
- işkence
- Yaşamı tehdit eden bir hastalık
- Bunların dışında bir olay varsa lütfen kısaca belirtiniz: _____

Hiçbiri

EK 2

TRAVMA SONRASI STRES BELİRTİLERİ ALT ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki maddelerin her birini dikkatlice okuyunuz ve Gezi Parkı eylemleri süresince yaşadıklarınızdan sizi EN FAZLA RAHATSIZ EDEN OLAYI düşünerek yanıt veriniz.

0= Hiç ya da yalnızca bir kez

1= Haftada bir ya da daha az/ kısa bir süre

2= Haftada 2-4 kez/ yarım gün

3= Haftada 5 ya da daha fazla/ neredeyse bütün gün

1. Bu olay hakkında istemediğiniz halde aklınıza rahatsız edici düşünceler ya da imgelerin gelmesi.	(0)	(1)	(2)	(3)
2. Bu olayla ilgili kötü rüyalar ya da kabuslar görme.	(0)	(1)	(2)	(3)
3. Bu olayı yeniden yaşama, sanki tekrar oluyormuş gibi hissetme ya da öyle davranma.	(0)	(1)	(2)	(3)
4. Bu olayı hatırladığınızda duygusal olarak altüst olduğunuzu hissetme (örneğin korku, öfke, üzüntü, suçluluk vb. gibi duygular yaşama)	(0)	(1)	(2)	(3)
5. Bu olayı hatırladığınızda vücudunuzda fiziksel tepkiler meydana gelmesi (örneğin ter boşalması, kalbin hızlı çarpması)	(0)	(1)	(2)	(3)
6. Bu olayı düşünmemeye, hakkında konuşmamaya ya da hissetmemeye çalışma	(0)	(1)	(2)	(3)
7. Bu olayı hatırlatan etkinliklerden, kişilerden ya da yerlerden kaçınmaya çalışma	(0)	(1)	(2)	(3)
8. Bu olayın önem taşıyan bir bölümünü hatırlayamama	(0)	(1)	(2)	(3)
9. Önemli etkinliklere çok daha az sıklıkta katılma ya da bu etkinliklere çok daha az ilgi duyma	(0)	(1)	(2)	(3)
10. Çevrenizdeki insanlarla aranızda bir mesafe hissetme ya da onlardan koptuğunuz duygusuna kapılma	(0)	(1)	(2)	(3)
11. Duygusal açıdan kendinizi donuk, uyuşuk hissetme (örneğin ağlayamama ya da sevecen duygular yaşayamama)	(0)	(1)	(2)	(3)
12. Gelecekle ilgili planlarınızın ya da umutlarınızın gerçekleşmeyeceği duygusuna kapılma (örneğin bir meslek yaşamınızın olmayacağı, evlenmeyeceğiniz, çocuğunuzun olmayacağı ya da ömrünüzün uzun olmayacağı duygusu)	(0)	(1)	(2)	(3)
13. Uykuya dalma ya da uyumada zorluklar yaşama	(0)	(1)	(2)	(3)
14. Çabuk sinirlenme ya da öfke nöbetleri geçirme	(0)	(1)	(2)	(3)
15. Düşüncenizi ya da dikkatinizi belli bir noktada toplamada sıkıntı yaşama (örneğin bir konuşma sırasında konuyu kaçırma, televizyondaki bir öyküyü takip edememe, okuduğunuz şeyi unutma)	(0)	(1)	(2)	(3)

16. Aşırı derecede tetikte olma (örneğin çevrenizde kimin olduğunu kontrol etme, sırtınız bir kapıya dönük olduğunda rahatsız olma, vb.)	(0)	(1)	(2)	(3)
17. Diken üzerinde olma ya da kolayca irkilme (örneğin birisi peşinizden yürüdüğünde)	(0)	(1)	(2)	(3)

EK 3

TRAVMA SONRASI BÜYÜME ÖLÇEĞİ

Aşağıda, başınızdan geçen ve sizi etkileyen olayın bir sonucu olarak ortaya çıkmış olabilecek değişiklikleri belirten ifadeler verilmiştir. Bu değişikliklerin yaşamınızda ne dereceye kadar yer aldığını verilen ölçek üzerinde Gezi Parkı eylemleri süreci ÖNCESİ ve SONRASINI düşünerek işaretleyiniz.

- 0= Başımдан geçen olayın bir sonucu olarak bu değişikliği yaşamadım.
 1= Başımдан geçen olayın bir sonucu olarak bu değişikliği çok az yaşadım.
 2= Başımдан geçen olayın bir sonucu olarak bu değişikliği biraz yaşadım.
 3= Başımдан geçen olayın bir sonucu olarak bu değişikliği orta düzeyde yaşadım.
 4 = Başımдан geçen olayın bir sonucu olarak bu değişikliği oldukça fazla yaşadım.
 5= Başımдан geçen olayın bir sonucu olarak bu değişikliği çok fazla yaşadım.

1. Yaşamda neyin önemli olduğuna ilişkin önceliklerimi değiştirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2. Yaşamımın değerini şimdi daha çok takdir ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3. Yeni ilgi alanları geliştirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4. Kendime olan güvenim arttı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5. Manevi konuları artık daha iyi anlıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Zor anlarda insanlara güvenebileceğimi artık daha iyi biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7. Yaşamıma yeni bir yön verdim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8. Başkalarına daha fazla yakınlık hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
9. Duygularımı ifade etmekte artık daha fazla istekliyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
10. Zorluklarla başa çıkabileceğimi artık daha iyi biliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
11. Yaşamımla ilgili daha iyi şeyler yapabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
12. Artık olayları olduğu şekliyle daha kolay kabul ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
13. Her günün değerini artık daha iyi takdir edebiliyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
14. Başka zaman karşılaşamayacağım yeni fırsatlar doğdu.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
15. Artık başkalarına karşı daha şefkatliyim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
16. İlişkilerim için artık daha çok çaba harcıyorum	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

17. Değişmesi gereken şeyleri değiştirmek için artık daha fazla çaba harcıyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
18. Daha inanç sahibi biri oldum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
19. Zannettiğimden daha güçlü olduğumu keşfettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
20. İnsanların ne kadar harika olduklarıyla ilgili çok şey öğrendim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
21. Başkalarına ihtiyaç duyabileceğimi artık daha iyi kabulleniyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

EK 4

ÇOK BOYUTLU ALGILANAN SOSYAL DESTEK ÖLÇEĞİ

Aşağıda 12 cümle ve her birinde de yanıtlarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar uygun olduğunu belirtmek için o cümlenin altındaki rakamlardan yalnız birini işaretleyiniz.

- 1= Kesinlikle hayır
 2= Çoğunlukla hayır
 3= Genellikle hayır
 4 =Bazen hayır bazen evet
 5= Genellikle evet
 6= Çoğunlukla evet
 7=Kesinlikle evet

1. İhtiyacım olduğunda yanımda özel bir insan (örneğin flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
2. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim özel bir insan (örneğin flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
3. Ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
5. Beni gerçekten rahatlatan özel bir insan (örneğin flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
8. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
10. Yaşamımda duygularıma önem veren özel bir insan (örneğin flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
11. Kararlarımı vermede ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)

EK 5

DÜNYAYA İLİŞKİN VARSAYIMLAR ÖLÇEĞİ

Lütfen, aşağıda yer alan ifadelere ne kadar katıldığınızı ya da karşı olduğunuzu belirtiniz. Her bir ifadeyi okuduktan sonra, o ifadeye ne kadar katıldığınızı ya da karşı olduğunuzu yanında yer alan bölmedeki uygun rakamı seçerek işaretleyiniz.

1=kesinlikle katılmıyorum ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 = tamamen katılıyorum

1. İnsanlar doğaları gereği arkadaşlık ve nezaketten uzaktır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
2. Kötü olaylar insanlara tesadüfî olarak denk gelir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
3. İnsan doğası temelde iyidir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
4. Bu dünyada kötü olaylardan çok daha fazla iyi şey yaşanır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
5. Hayatımızın gidişatı büyük ölçüde tesadüflere bağlıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
6. İnsanlar genellikle yaşadıklarını hak ederler.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
7. Sık sık, aslında iyi bir insan olmadığımı düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
8. Dünyada kötülükten çok iyilik vardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
9. Temelde şanslı bir insanımdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
10. İnsanların kötü kaderleri yaptıkları hatalardan kaynaklanır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
11. İnsanlar, bir başka insana ne olduğunu umursamazlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
12. Genellikle benim yararına olan sonuçları çoğaltacak şekilde davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
13. İnsanlar eğer kendileri de iyiye iyi bir talihe sahip olurlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
14. Yaşam tesadüflere bağlı belirsizliklerle doludur.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
15. Çok şanslı bir insan olduğumu düşünürüm.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
16. Hemen her zaman başıma kötü şeylerin gelmesini engellemek için çaba harcarım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
17. Kendime ilişkin olumsuz düşüncelere sahibim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
18. İyi insanlar bu dünyada hak ettiklerini yaşarlar.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
19. Kendi davranışlarımızla başımıza kötü şeylerin gelmesini engelleyebiliriz.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
20. Hayatıma baktığımda şansın yüzüme güldüğünü fark ediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
21. Eğer insanlar tedbirli davranırlarsa pek çok talihsizliğin önüne geçilebilir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
22. Kendimi talihsizliklerden korumak için gerekli olan önlemleri alırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
23. Genel olarak yaşam bir kumardır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
24. Dünya iyi bir yerdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)

25. İnsanlar temelde nazik ve yardımseverdir.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
26. Genellikle benim için en iyisi olacak şekilde davranırım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
27. Kendim olmaktan son derece memnunum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
28. Kötü şeyler olduğunda bunun nedeni tipik olarak insanların kendilerini korumak için gerekenleri yapmamasıdır.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
29. Eğer yeterince yakından bakarsan dünyanın iyiliklerle dolu olduğunu görürsün.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
30. Kişisel özelliklerimden utanmak için nedenim var.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
31. Pek çok insandan daha şanslıyım.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)

EK 6**AYDINLATILMIŐ ONAM FORMU**

Bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrenimi kapsamında ve Doç. Dr. Sedat IŞıklı danışmanlığında ArŐ. Gör. Mübeccel Yeniada'nın Klinik Psikoloji Yüksel Lisans tez çalışması olarak yürütölmektedir. Çalışmanın amacı toplumu etkileyen Şiddet olaylarından kimlerin nelere bağlı olarak hangi düzeyde etkilendiğine dair bilgi elde edilmesidir. Bu doğrultuda katılımcılara Gezi Parkı eylemlerini kapsayan sürece ilişkin bir takım sorular sorulacaktır. Bu kapsamda, Gezi Parkı eylemlerine katılmış kişilerin maruz kaldıkları Şiddet düzeylerine, bildirdikleri öznel etkilenme düzeylerine, algıladıkları sosyal destek miktarına, dünyaya ilişkin varsayımlarına ve politik katılım düzeylerine göre travma sonrası belirti ve travma sonrası büyüme açısından bilgi edinilmesi hedeflenmektedir. Çalışmanın gerçekleştirilmesi için gerekli olan izinler Hacettepe Üniversitesi'nce önerildiği şekilde tamamlanmış ve gerekli etik kurul izni alınmıştır.

Tüm katılımcıların bu çalışmaya olan katkıları tamamen gönüllölük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın içeriğinde doğrudan rahatsızlık verebilecek sorular yer almasa da katılım esnasında herhangi bir sebepten ötürü çalışmaya bırakmak isteyen katılımcılar sebep göstermeksizin çalışmadan çekilme hakkına sahiptir. Elde edilen veriler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca bu tez çalışması kapsamında kullanılacaktır.

Çalışmaya katılmadan önceki sorularınız ve çalışma tamamlandıktan sonra sonuçlar hakkında bilgi almak istemeniz durumlarında araştırmacı ile iletiŐime geçebilirsiniz.

Katkılarınız için Őimdiden teşekkür ederiz.

ArŐ. Gör. Mübeccel YENİADA
Hacettepe üniversitesi
Edebiyat Faköltesi
Psikoloji Bölümü
Beytepe Kampüsü 06800, Ankara
Tel: 0312 297 83 25

Doç. Dr. Sedat IŞIKLI
Hacettepe üniversitesi
Edebiyat Faköltesi
Psikoloji Bölümü
Beytepe Kampüsü 06800, Ankara
Tel: 0312 297 83 25

Yukarıdaki açıklamayı okudum. Çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum ve istediğim zaman çalışmadan ayrılabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin tez çalışmasında kullanılmasını kabul ediyorum. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Tarih:

Katılımcı:

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Araştırmacı:

Adı, soyadı:

Adres:

Tel.

e-posta:

İmza:

EK 7

ETİK KURUL ONAYI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433-3945

01 Aralık 2014

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 03.11.2014 tarih ve 5192 sayılı yazınız.

Enstitünüz Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencilerinden Mübeccel YENİADA'nın "Politik Gösterilerde Kişilerin Maruz Kaldığı Şiddetin Sonuçlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 25.11.2014 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

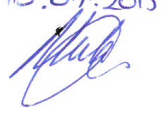

Prof. Dr. Ü. Şebnem HARPUR
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Tutanak

Handwritten signature in blue ink.

EK 8

ORJİNALLİK RAPORU

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p> <p style="text-align: right;">Tarih: 10/07/2015</p> <p>Tez Başlığı / Konusu: Politik Gösterilerde Kişilerin Maruz Kaldıkları Şiddetin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi</p> <p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 73 sayfalık kısmına ilişkin, 10/07/2015 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10'dur.</p> <p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç <p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'mı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p> <p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p> <p style="text-align: right;">Tarih ve İmza 10.07.2015 </p> <p>Adı Soyadı: Mübeccel Yeniada Öğrenci No: N12227249 Anabilim Dalı: Psikoloji Anabilim Dalı Programı: Klinik Psikoloji Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p>UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;"> (Unvan, Ad Soyad, İmza)</p> <p>Doç. Dr. Sedat Işıklı</p>